

Forebygging og tidlig innsats i barnehage og barneskole

Tysvær kommune, 2023

INNHold

Oppdraget.....	5
Sammendrag	6
Rådmannens kommentar.....	11
1 Innledning.....	12
1.1 Hva er egentlig tidlig innsats?	12
1.2 Avgrensninger	13
1.3 Metode	14
1.4 Revisjonskriterier	15
2 Organisering	16
2.1 Innledning.....	16
2.2 Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI).....	17
2.2.1 Felles rutiner.....	18
2.3 Barnevernsreformen/ oppvekstreformen.....	19
3 Tidlig innsats i barnehagen	20
3.1 Innledning.....	20
3.1.1 Bakgrunnsinformasjon	20
3.1.2 Krav og anbefalinger.....	22
3.1.3 Revisjonskriterier	24
3.2 Tidlig oppdagelse i barnehagen.....	24
3.2.1 Kompetanseutvikling	24
3.2.2 Planer, rutiner og prosedyrer.....	26
3.2.3 Barnehagenes rutiner.....	28
3.2.4 Tidlig oppdagelse i praksis	30

3.2.5	Vurdering	35
3.2.6	Anbefaling.....	35
3.3	Fra bekymring til handling	36
3.3.1	Tiltak i barnehagene.....	36
3.3.2	Evaluering og dokumentering av tiltak.....	45
3.3.3	Vurdering	47
3.3.4	Anbefaling.....	48
3.4	De viktige andre – tverrfaglig innsats	48
3.4.1	Organisering og samarbeid	48
3.4.2	Ansattes opplevelse av samarbeid på tvers.....	50
3.4.3	Vurdering	52
3.4.4	Anbefaling.....	53
4	Tidlig innsats i skolen.....	53
4.1	Innledning.....	53
4.1.1	Bakgrunnsinformasjon	54
4.1.2	Krav og anbefalinger.....	54
4.1.3	Revisjonskriterier	57
4.2	Tidlig oppdagelse i skolen.....	57
4.2.1	Planer, rutiner og prosedyrer.....	57
4.2.2	Kompetanseutvikling	57
4.2.3	Skolenes planer og rutiner.....	58
4.2.4	Tidlig oppdagelse i praksis	60
4.2.5	Vurdering	64
4.2.6	Anbefaling.....	65
4.3	Fra bekymring til handling	66
4.3.1	Ansattes opplevelse av egen handlingskompetanse.....	67
4.3.2	Ansattes håndtering av bekymringer	68
4.3.3	Barrierer for handling.....	71

4.3.4	Handlingsrom for tilpasset opplæring.....	73
4.3.5	Tiltak ved faglige bekymringer.....	74
4.3.6	Tiltak knyttet til sosioemosjonelle/ psykososiale bekymringer.....	77
4.3.7	Evaluering og dokumentering av tiltak.....	77
4.3.8	Vurdering	79
4.3.9	Anbefalinger.....	80
4.4	De viktige andre – tverrfaglig innsats	81
4.4.1	Organisering og samarbeid	81
4.4.2	Ansattes opplevelse av samarbeid på tvers.....	82
4.4.3	Vurdering	84
4.4.4	Anbefalinger.....	85
	Vedlegg	86

OPPDRAGET

Bestilling:

Kontrollutvalget i Tysvær kommune bestilte 9.11.2021 en forvaltningsrevisjon om forebygging og tidlig innsats i barnehage og barneskole.

Formål:

Formålet med prosjektet er å vurdere hvordan barnehager og barneskoler, i samarbeid med ulike støtte- og hjelpetjenester, arbeider med tidlig innsats med særlig fokus på barns og elevers psykiske helse og grunnleggende faglige ferdigheter.

Problemstillinger:

- Hvordan arbeider barnehagene og skolene med tidlig å oppdage barn som har behov for ekstra støtte?
- I hvilken grad iverksetter barnehagene på et tidlig tidspunkt tiltak for barn som har behov for ekstra støtte?
- I hvilken grad iverksetter skolene på et tidlig tidspunkt tiltak for elever innenfor det allmennpedagogiske?
- I hvilken grad drar barnehage og skole nytte av andre støttetjenesters kompetanse i sitt arbeid med tidlig oppdagelse og tidlig innsats?

Prosjektleder for denne rapporten har vært forvaltningsrevisor Therese Kristiansen. Rapporten er kvalitetssikret av leder for forvaltningsrevisjon Silje Nygård, og gjennomgått av revisjonsdirektør Rune Haukaas.

SAMMENDRAG

Formålet med prosjektet har vært å vurdere hvordan barnehager og barneskoler, i samarbeid med ulike støtte- og hjelpetjenester, arbeider med tidlig innsats med særlig fokus på barns og elevers psykiske helse og grunnleggende faglige ferdigheter. Datagrunnlaget baserer seg på resultatene fra to spørreundersøkelser for henholdsvis barnehageansatte og skoleansatte (1.-7.trinn), i tillegg til intervjuer med totalt 26 personer. En rekke dokumenter, planer og rutiner er også gjennomgått.

Hovedinntrykk

Vi har inntrykk av at barnehagene og skolene er opptatt av å tidlig oppdage barn og elever som har behov for ekstra oppfølging. Barnehagene oppfattes i utgangspunktet å ha rutiner og systemer på plass for å sikre tidlig oppdagelse og tidlige tiltak. Skolene har system for gjennomføring og gjennomgang av kartlegginger, noe som gir gode forutsetninger for tidlig oppdagelse av faglige vansker. Men vi finner noen utfordringer:

- Handlingsveileder i BTI er ikke godt nok implementert i virksomhetene som jobber med barn og unge i kommunen.
- Kunnskap og kompetanse fra kurs og satsinger er ikke godt nok implementert i barnehagene.
- Barnehage- og skoleansatte er usikre i samtale med barn/ elever om bekymringer knyttet til dem.
- Skolenes handlingsrom er stort og fører til skolevise forskjeller.
- Støtte- og hjelpetjenesters kompetanse blir ikke utnyttet godt nok og samarbeidsavtaler er ikke på plass.
- Skolenes samarbeid med PPT er lite strukturert.

Tidlig oppdagelse og tiltak i barnehagen

Barnehagene har overordnede strategiplaner og felles satsingsområder. Dette danner et godt felles grunnlag som kan skape forutsigbarhet for barn og foreldre blant annet når det gjelder hvordan en blir møtt og hva en kan forvente. Videre gir det et felles språk på tvers av virksomheter. Vi opplever at overordnede kurs og kompetansehevingstiltak er satt i et system, og at kommunen på denne måten har lagt godt til rette for at alle barnehageansatte kan tilegne seg kompetanse i å oppdage barn som trenger hjelp og støtte. Selv om spørreundersøkelsen viser en relativt høy gjennomsnittsscore på oppdagerkompetanse, er det store variasjoner mellom barnehagene. Dette kan tyde på at overordnede strategier og kunnskap fra kurs/ seminarer ikke er like tilgjengelig mellom kurs og satsinger i den daglige driften. Det blir vist til at personalmøter og samlinger blir brukt til kompetanseheving og -deling, og vi vil i dette poengtere viktigheten av å skape rom for drøftinger av det som er lært samt utveksling av erfaringer.

Videre oppfattes det at barnehagene har tilgjengelige ressurser - eksempelvis Class instruktører og spesialpedagog ansatt i barnehagen - og verktøy for oppdagelser, men at verktøyene ikke er like godt kjent eller brukt i alle barnehagene. Det vil i dette framheves at bruk av noen av disse verktøyene krever oppdagelser i forkant. Kompetanse for slike oppdagelser er mindre synlig, noe

som gjerne kan forklare den store variasjonen i score på oppdagerkompetanse.

Gjennomsnittscoren på egen oppdagerkompetanse og iverksetting av tiltak er relativt høy, men det framgår stor usikkerhet i å snakke med barn om bekymring, og det å lese/oppdage særlig de minste. Også her blir det vist til kurs, men det er uklart hvordan kompetansen hentes inn og gjøres levende i daglig drift. Det å snakke med barn om bekymring er en viktig del av å oppdage sårbarhet. Lav score på samtale med barn om bekymring kan dermed representere en fare for at sårbarhet ikke blir oppdaget tidlig og at en derav havner bakpå i forhold til tiltak. Sårbarhet får på den måten anledning til å utvikle seg til utfordringer som da krever tyngre tiltak og mer innsats for å rette opp. Dette utgjør en kostnad for barnet.

Gjennomgangen viser at kommunen, på overordnet nivå, har skriftlige rutiner som beskriver hvilke trinn barnehageansatte skal følge ved oppstått bekymring. Barnehagene oppfattes å ha en etablert praksis hvor bekymringer kartlegges gjennom observasjonsskjemaet i handlingsveilederen og blir drøftet med kolleger, leder, foresatte og/eller andre støttetjenester før eventuelle tiltak blir iverksatt. Det vises og til lav terskel for å ta kontakt med PPT barnehagekontakt og barnevernet for veiledning. Handlingsveilederen sier ikke noe om hvilke tiltak som skal settes inn, men barnehagene oppleves å ha flere gode tilgjengelige tiltak ved oppstått bekymring – faglig/ motorisk eller atferdsmessig. Det er positivt at kommunen har opprettet tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam, dette kan bidra til å sikre at riktig instans blir koblet på tidlig samt at en får mer treffsikre tiltak.

Til tross for rutiner på området, som handlingsveileder BTI, viser resultatet fra spørreundersøkelsen at ansatte til tider er usikre på hvordan de skal håndtere en bekymring for et barns utvikling og enda oftere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns omsorgssituasjon. Det er store forskjeller mellom barnehagene her. At 10 prosent svarer at de ofte er usikre på hvordan de skal håndtere en bekymring for et barns omsorgssituasjon kan bety at rutinene ikke er godt nok implementert i barnehagene og at barn i verste fall ikke får nødvendig og riktig hjelp.

Tiltak skal evalueres og dokumenteres i stafettlogg. Tilbakemeldingene antyder likevel at dette ikke alltid blir utført. Dette baserer vi på at begge barnehagene oppgir at de kan bli bedre på å dokumentere og evaluere tiltak, at ikke alle involverte instanser bruker stafettlogg i den grad det er ment å brukes og at alle instanser ikke oppretter stafettlogg i saker hvor det hadde vært hensiktsmessig. Eksempelvis at barnevern bruker systemet i liten grad og at helsestasjon ikke oppretter stafettlogg hos barn i de tilfellene hvor det er opplagt at barnet kan nyttiggjøre seg tiltak allerede før barnet starter i barnehagen. Ut fra tilbakemeldingene knyttet til bruk av stafettlogg mener vi at systemet ikke er godt nok kjent i kommunen, og at tidspunkt for når den skal tas i bruk, ikke er tydeliggjort. Av den grunn fungerer den per i dag ikke etter sin hensikt, og blir heller opplevd mer som en tidstyv i en travel hverdag enn et godt verktøy til evaluering av tiltak.

Tidlig oppdagelse og tiltak i skolen

Kommunen har gjennom strategiplanen, rutine for overgang barnehage- skole, føringer for hjem-skole-samarbeid og BTI handlingsveilederen lagt føringer for hvordan en skal jobbe med tidlig

innsats og tidlig oppdagelse. Begge de utvalgte skolene har rutiner for hvordan en skal avdekke faglige utfordringer. I skolenes årshjul for kartlegginger inngår både obligatoriske og frivillige kartlegginger. Her fremgår det at resultatet av kartleggingene skal analyseres og deles internt samt at de skal drøftes med PPT. Informasjon vi får i undersøkelsen tyder på at PPTs ressurser i denne fasen kunne vært utnyttet enda bedre. Dette kan føre til at skolene blir hengende bakpå når det gjelder å finne de riktige tiltakene. Dette bekreftes av PPT.

Begge skolene viser til ulike verktøy og elevsamtaler for å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle eller sosiale utfordringer. Likevel opplever PPT at det er store forskjeller på lærernes oppdagelseskompetanse og opplever fortsatt at noen elever går under radaren, spesielt de som er rolige.

I spørreundersøkelsen oppgir 60 prosent av de ansatte at de har fått god opplæring i hvordan de skal oppdage elever som strever, og 55 prosent oppgir at de har god kunnskap om hvordan snakke med barn om bekymringer. Intervjuene peker i samme retning og flere presiserer at det å snakke med barn om utfordringer er noe en aldri blir utlært i og at mange er usikre. Det er positivt at flere opplever å få god hjelp av sosiallærer og helsesykepleier vedrørende dette. Men det er også viktig å sikre at usikkerhet hos ansatte ikke blir et hinder i å snakke med elever om bekymringer. Det vil derfor være hensiktsmessig å gjennomføre kurs/ øvinger om dette. En slik opplæring bør gjennomføres jevnlig og være tilgjengelig for både nyansatte og ansatte med behov for oppfriskning.

Alle som jobber med barn og unge i kommunen skal følge handlingsveilederen BTI. I motsetning til barnehagene refererer få av de skoleansatte i intervjuene til denne ved oppstått bekymring. Vi oppfatter allikevel at skolene handler, men flere er usikre på hvordan de skal handle ved bekymringer og nesten halvparten av de skoleansatte opplever at de har for lite tid til å følge opp bekymringssaker slik de ønsker. Dette kan skyldes at handlingsveilederen BTI ikke er godt nok implementert og at rutinene dermed ikke er satt i et system som den enkelte ansatte lett kan hente støtte/ veiledning fra. At flere oppgir at de er usikre på hvordan de skal handle ved bekymringer, at PPT får henvisninger før tiltak er prøvd ut, at mange stafettlogger er ufullstendige og at stafettlogg blir oppgitt å skape mer uro og frustrasjon enn en god arbeidsflyt, opplever vi er direkte konsekvenser av dette.

BTI og handlingsveileder anbefales fra nasjonalt nivå¹, men det krever ledelsesforankring og tydelige krav fra lokalt nivå for når og hvordan den skal brukes. Undersøkelsen viser at handlingsrommet til den enkelte skole er stort og at dette skaper ulikheter. Dette ser vi og i tilknytning til team og gruppevirksomhet, der det blir uttalt at noen har utviklingsgruppe og ressursteam, mens andre kun har eller tror de kun har utviklingsgruppe. Tilbakemeldingene tyder på at dette skaper forvirring knyttet til hvor en kan hente støtte i enkeltsaker og hvor en skal

¹ Helsedirektoratet og Barne-, og ungdoms- og familiedirektoratet

diskutere systemsaker. Gjennomgangen viser og at det er store variasjoner fra skole til skole både når det gjelder møtehyppighet og medlemmer.

Vårt inntrykk er at skolene er opptatt av å iverksette tiltak tidlig ved oppdagelse av faglige og atferdsmessige utfordringer. Vi får derimot klare tilbakemeldinger fra skolene på at tiltakene som settes inn ikke alltid er så effektfulle som ønsket. Dette kan skyldes at tiltakene i seg selv ikke er konkrete nok, at det ikke er gode nok systemer og rutiner for å finne de rette tiltakene, men det kan og skyldes at tiltakene er rettet mot symptomer og ikke den egentlige utfordringen/sårbarheten. Det blir også vist til at tiltak og oppfølging er personavhengig. Også dette mener vi kan forebygges og forbedres gjennom klare forventninger til ressursteam og utviklingsgrupper. Dette kan og sikre at tiltak blir rettet mot faktiske utfordringer og ikke bare synlige symptomer, som eksempelvis forstyrrende atferd.

For å sikre rett hjelp til rett tid er også evaluering av tiltak av stor viktighet. Som for barnehagene skal tiltak evalueres og dokumenteres i stafettlogg. Gjennomgangen viser at skolene ikke alltid gjør dette og at dokumentering av observasjoner og kartlegginger som gjennomføres før stafettloggen opprettes glipper. Dette kan skyldes manglende erfaring med BTI og handlingsveileder samt tilgjengelige fora for å diskutere disse utfordringene.

Tysværskolen har over tid prestert dårligere enn landssnittet i regning, lesing og engelsk i femte trinn. Vi ser og oppfatter at kommunen har iverksatt tiltak og satsinger for å endre dette gjennom kompetanseheving. Siste resultat kan tyde på at denne trenden er i ferd med å snu. Dette handler i utgangspunktet om tidlig oppdagelse av den enkelte elev. Handlingsrommet til skolene og den enkelte lærers mulighetsrom bør utnyttes i den grad at gode eksempler deles. Ved å dele informasjon kan en bygge opp fagmiljøer innenfor eksempelvis grunnleggende lese- og skriveopplæring som vil bidra til kompetanseheving på tvers. Dette kan igjen føre til at Tysværskolen får en mer ensartet praksis for blant annet intensiv opplæring. Dette bør etter vår vurdering struktureres og nedfelles i kommunens overordnede rutiner.

Samarbeid med støttetjenester

Kommunen har rutine for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge og alle som jobber med barn og unge skal følge handlingsveilederen BTI. Gjennom handlingsveilederen er det systematisert et forløp og prosess før en eventuell henvisning til PPT eller andre aktuelle instanser.

Gjennomgangen viser at barnehagene benytter seg av støttetjenestene i arbeidet med tidlig innsats, og at de stort sett er fornøyd med hvordan samarbeidet med de ulike fungerer. Særlig samarbeidet med PPT oppleves som godt. Hver barnehage har en fast kontaktperson i PPT som beskrives som tett på og at det er lav terskel for å ta kontakt. Forløp og prosess før henvisninger oppfattes å være godt kjent for de barnehageansatte. Skolene har og egen kontaktperson i PPT. Gjennomgangen viser imidlertid at samarbeidet er lite systematisert, da det er opp til den enkelte skole å avgjøre hvor ofte skolekontakt skal være til stede på skolen og hvilke møter PPT skal kalles inn til. Dette mener vi er en konsekvens av at handlingsrommet til den enkelte skole er stort. Det er og store forskjeller mellom skolene når det gjelder hvor fornøyd de er med

bistanden de får fra PPT og om elever med behov blir henvist videre. En forklaring her kan være at samarbeidet med PPT er lite strukturert og at det dermed blir ulik praksis på skolene.

Det foreligger per i dag ingen samarbeidsavtale mellom henholdsvis barnehagene/ skolene og barnevernstjenesten, og barnehagene og helsestasjon. Samarbeidet med barnevernstjenesten er lite systematisert og verken barnehagene eller skolene har egen kontaktperson i barnevernstjenesten. Det vises til lav terskel for å drøfte saker anonymt samt at de deltar på møter og lignende ved behov. Samtidig oppgir henholdsvis 28 og 37 prosent av pedagogene i barnehagene og skolene at de sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for et barns omsorgssituasjon. Et systematisert og mer gjensidig samarbeid, hvor det i større grad legges planer på overordnet nivå for hvordan man skal jobbe sammen, kan bidra til bedre ivaretagelse av «hele» barnet. Det vil også støtte opp under tankegangen om laget rundt barnet. Barnehagene etterlyser mer samarbeid med- og kunnskap om helsestasjonen. Det er positivt at en samarbeidsavtale på dette området er under utarbeidelse.

Tegn og signaler som utløser bekymring kan være både vage, diffuse og vanskelige å tyde. Gode verktøy og lett tilgang til drøftinger med andre faggrupper er derfor et viktig ledd i arbeidet med tidlig oppdagelse og tidlig innsats. Samarbeid på tvers anses i flere tilfeller som en forutsetning for å kunne iverksette rett tiltak tidlig. Innføringen av tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam vurderes å være et viktig ledd i dette arbeidet.

Anbefalinger

Vi anbefaler kommunen å:

- Sikre at kunnskap og kompetanse fra kurs og satsinger blir implementert og er lett tilgjengelig i den enkelte barnehage.
- Iverksette tiltak som sikrer implementering av kommunens overordnede rutiner (handlingsveilederen BTI med sine verktøy). Herunder å tydeliggjøre terskelen for når stafettlogg skal opprettes.
- Sikre dokumentasjon av kartlegginger og observasjoner på skolene, også de som er gjennomført før stafettlogg opprettes.
- Etablere tydelige føringer for struktur og innhold knyttet til skolenes organisering av utviklingsgrupper og ressursteam.
- Sikre at skoleansatte har kompetanse i å snakke med elevene de har bekymringer for.
- Sikre kunnskapsdeling på skolene gjennom systematisk erfaringsoverføring.
- Sikre at skolene har tydelige rutiner for samarbeid og involvering av PPT og at disse følges.
- Sikre at det er etablert samarbeidsavtaler mellom barnehagene og helsestasjon samt barnehagene og barnevern.
- Sikre at det blir etablert samarbeidsavtaler mellom skolene og barnevern.

RÅDMANNENS KOMMENTAR

Rådmannens kommentar er mottatt 30.01.2023:

Takk for godt samarbeid om forvaltningsrevisjon.

Forebygging og tidlig innsats er et tema som kommunen jobber med for å bli enda bedre på. Det å sikre at medarbeiderne som møter barna hver dag har kompetanse til å oppdage at et barn er i en sårbar situasjon, enten om det gjelder utvikling, fag, omsorg eller helseproblem er helt sentralt for at innsatsen skal settes inn tidlig nok. Like viktig er det at kommunen har etablert et godt system som skal sikre at det som oppdages tidlig blir vurdert, og relevante tiltak igangsettes. Noen ganger er dette tiltak ved den enkelte tjeneste/enhet og andre ganger er det nødvendig at flere er involvert.

Kommunen har over innført «Bedre tverrfaglig innsats» som modell for tverrfaglig samhandling. Som det er bemerket i revisjonsrapporten er ikke modellen og tilhørende verktøy godt nok kjent blant medarbeiderne i organisasjonen. Sett i ettertid kunne kommunen hatt en enda bedre implementeringsplan for å sikre god kjennskap i blant alle medarbeiderne.

Kommunen skal nå implementere «Sammen om det beste for barnet» som er en temaplan barn og unge. Tidlig innsats og tverrfaglig samhandling er de to første temaene som skal implementeres. Det vil bli tatt utgangspunkt i systemene vi har etablert på området og sikre kompetanseheving. I forbindelse med implementering av «Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis» og «Oppvekstreformen» har kommunen startet et arbeid med en implementeringsmodell som fremover skal bidra til bedre planlegging av endringsprosesser i oppvekstområdet.

Rådmannen kjenner igjen funn som er gjort i revisjonsarbeidet. Revisjonsrapporten gir gode anbefalinger som tas på største alvor og som er til hjelp for det videre arbeidet med forebygging og tidlig innsats i barnehager og skoler. I revisjonsarbeidet har flere medarbeidere blitt intervjuet. Det er gitt egen tilbakemelding på det som vurderes som feil i faktagrunnlaget fra det enkelte tjenesteområdet.

1 INNLEDNING

1.1 HVA ER EGENTLIG TIDLIG INNSATS?

Tidlig innsats i skoler og barnehager har i en årrekke vært omtalt og drøftet i både læreplandokumenter og en rekke utdanningspolitiske dokumenter som stortingsmeldinger og offentlige utredninger.

Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*, viser til at tidlig innsats må ligge til grunn for barnehagen og skolens arbeid på alle områder – enten det gjelder det pedagogiske arbeidet, læringsmiljøet eller barnas og elevenes sosiale og emosjonelle ferdigheter. Videre at skolen også må være i stand til å støtte elever som har personlige, sosiale eller emosjonelle vansker knyttet til opplæringen.

I Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats*, defineres tidlig innsats som et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, at barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes. Tiltak kan være å tilrettelegge innenfor det ordinære tilbudet og/eller ved å sette inn særskilte tiltak. Både barnehage, skole og SFO oppgis som viktige arenaer for å forebygge, oppdage og følge opp ulike utfordringer som barn og elever møter i hverdagen.

Tidlig innsats krever tidlig oppdagelse, og både kunnskap og dokumentasjon viser at barn og unge ikke blir oppdaget tidlig nok. Helsedirektoratet fremhever i dette viktigheten av å bygge et felles kunnskapsgrunnlag for alle som er involvert i arbeidet med barn og unge, da det vil kunne bidra til en mer enhetlig forståelse og tolkning av samordning på både individ og systemnivå. Til hjelp for kommunen i dette arbeidet har Helsedirektoratet, sammen med fem andre direktorat², utarbeidet nasjonal faglig retningslinje³ *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge*. Disse retningslinjene oppsummerer, presiserer og peker retning for hvordan kommunen bør ivareta sitt ansvar for tidlig oppdagelse gjennom kunnskap, rutiner og samarbeid på tvers av tjenesteområder som er involvert i oppfølging av barn og unge. Målet er å styrke oppdager- og handlingskompetansen hos ledere og ansatte i kommunen, og med det nå de utsatte barn og unge.

² Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

³ **Nasjonale faglige retningslinjer** blir gitt på områder med behov for nasjonal normering. Anbefalingene er relatert til pasienter og befolkning, og Helsedirektoratet har et lovfestet mandat til å utgi nasjonale faglige retningslinjer (RVTSSor.no). Retningslinjer er ikke direkte rettslig bindende for mottakerne, men kan langt på vei være styrende for de valg som skal tas. Ved å følge oppdaterte faglige retningslinjer vil fagpersonell bidra til å oppfylle kravet om faglig forsvarlighet i lovverk. Dersom en velger løsninger som i vesentlig grad avviker fra de faglige retningslinjene, bør dette være dokumentert (Helsedirektoratet.no).

Retningslinjen, som erstatter veilederen *Fra bekymring til handling*, er rettet mot de tjenesteområdene som arbeider med barn og unge, hvor barnehage og skole er særlig nevnt.

Barns tidlige utviklingsforløp, både i forhold til språk og sosiale ferdigheter, innehar kritiske perioder der de er utsatte og sårbare. Av den grunn er de prisgitt den oppmerksomhet, støtte og omsorg de får fra sine omgivelser. Barnehage og skole er begge arenaer som skal bidra til at barn skal bli trygge og trives. Trygge barn som trives, lærer bedre. Tidlig innsats og oppdagelse må derfor ses i sammenheng med både barnehagens og skolens oppgave med å fremme barns grunnleggende behov.

Også [Barnevernsreformen](#), som trådte i kraft 1.1.2022, retter oppmerksomheten mot en styrking av det forebyggende arbeidet og tidlig innsats. Dette, samt det å bedre tilpasse hjelp etter barn og familiers behov, er oppgitt som to av fire mål for reformen. Fra samme tidspunkt (1.1.2022) er det et krav om at kommunestyret skal vedta en plan for kommunens arbeid for å forebygge omsorgssvikt og atferdsproblem (jf. Barnevernloven 3-1 annet ledd). Planen skal bidra til en overordnet forankring av det forebyggende tilbudet og fordeling av kommunens ressurser til arbeidet, samt sikre forpliktende og systematisk innsats for å legge til rette for helhetlige tjenester.

Tidlig innsats vil i dette prosjektet anvendes på to måter. For det første omfatter det innsats på et tidlig tidspunkt i barnets liv, deriblant gjennom barnehagen og i de første skoleårene. For det andre omfatter det tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes, uansett på hvilket tidspunkt i barnehage- eller skoleløpet det er. Tidlig innsats omfatter slik sett så vel forebygging, som avdekking og intervensjon.

1.2 AVGRENSNINGER

I 2020/21 ble Kompetanseløft for spesialpedagogikk og inkluderende praksis innført. Ordningen skal sikre at kommuner har den nødvendige kompetanse og tverrfaglige samarbeid i «laget rundt barna» slik at det raskt skal kunne gis et inkluderende læringsmiljø og dekke eventuelt behov for særskilt tilrettelegging. Målet for kompetanseløftet er at alle kommuner har tilstrekkelig kompetanse tett på barna og eleven for å kunne fange opp og gi et inkluderende og tilpasset pedagogisk tilbud til alle, inkludert barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging.

Videre at barnehager, skoler og støttesystem rundt barn og unge skal jobbe sammen for å skape et inkluderende fellesskap og tilpasse det pedagogiske tilbudet slik at alle får et best mulig utgangspunkt for utvikling og læring.

Kompetansebehovet deles gjerne i tre nivå⁴, der vi i denne revisjonen vil vi se nærmere på kommunens kompetanse knyttet til Nivå 1;

Alle barn og unge trenger tilpasset tilbud; Har kommunen og «laget rundt barnet» en grunnkompetanse knyttet til læringsrelaterte forhold og psykososial forhold/psykisk helse muligheter/utfordringer?

Målgruppen for kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis er ansatte i barnehage og skole, barnehage- og skoleeier, ansatte i PP-tjenesten og andre tverrfaglig tjenester i kommunen og fylkeskommunen. Satsningen omfatter hele laget rundt barna og elevene, og skal bidra til at den spesialpedagogiske hjelpen er tett på barna. Løftet skal videre bygge på lokale vurderinger av behov for kompetanse. Behov for kompetanse kan kartlegges gjennom spørreundersøkelsen KOSIP, som blant annet kartlegger praksis knyttet til inkludering, tverrfaglig samhandling og organisering, samt ledelse og organisasjonsutvikling. Videre gir den informasjon om status per nå og ønsker for framtiden. Tysvær kommune skal samarbeide med U/H sektoren under Kompetanseløftet fra 2023/24, i første runde med Læringsmiljøsenteret i Stavanger, og har spilt inn ønske om å benytte KOSIP som kartleggingsverktøy. I forbindelse med kompetanseløftet skal en i løpet av 2023 gjennomføre en kartlegging av kompetansebehov i barnehagene og skolene i kommunen.

Dette prosjektet retter oppmerksomheten mot barnehagenes innsats gjeldende tidlig oppdagelse og rett til hjelp tidlig. For elever på 1.-7. trinn rettes hovedfokuset mot tidlig oppdagelse og tidlig hjelp mot både det faglige og sosioemosjonelle. Det ligger utenfor rapportens mandat å vurdere kvaliteten på spesialundervisningen og ordinær undervisning. Vi har heller ikke hatt særskilt fokus på kommunens arbeid med minoritetsspråklige elever.

Det er ikke gjennomført intervjuer med barn, elever og foresatte.

1.3 METODE

I denne forvaltningsrevisjonen har vi foretatt en såkalt metodetriangulering av data. Dette innebærer at de ulike problemstillingene blir belyst gjennom bruk av forskjellige datakilder. Rapporten bygger på både intervjuer, dokumentanalyser og spørreundersøkelse.

Det er gjennomgått relevante plandokumenter, rutiner og statistikk både på kommunenivå og virksomhetsnivå. Fire virksomheter inngår i revisjonen: Espira Garhaug barnehage (privat), Nedstrand barnehage, Grinde skule og Nedstrand barne- og ungdomsskole. Utvalget er basert på

⁴ Nivå 1: *Alle barn og unge trenger tilpasset tilbud*; Har kommunen og «laget rundt barnet» en grunnkompetanse knyttet til læringsrelaterte forhold og psykososial forhold/psykisk helse muligheter/utfordringer?

Nivå 2: *Barn og unge med spesielle behov for tilrettelegging*; Har kommunen og «laget rundt barnet» ressurser med kompetanse ut over grunnkompetanse på nivå 1, til å møte barn og unge med behov for spesiell tilrettelegging? Har alle som jobber med barn med spesielle behov/vedtak dybdekunnskap i barnets muligheter/utfordringer?

Nivå 3: *Barn/elever med varige og omfattende/særlige komplekse behov*. Har kommunen og «laget rundt barnet» en ekspert innenfor relevant tematikk?

innspill og informasjon fra administrasjonen, samt resultatet av spørreundersøkelsene. Det er gjennomført intervjuer med 26 personer. Noen av intervjuene har vært gjennomført som gruppeintervjuer. En oversikt over intervjuene ligger i rapportens [vedlegg](#).

Vi har gjennomført to spørreundersøkelser, én til barnehagene (både private og kommunale) og én til skolene. Spørreundersøkelsen til barnehagen ble sendt til ledelse og ansatte i alle barnehagene, totalt 203 ansatte, og fikk en svarprosent på 49 prosent (99 ansatte). Spørreundersøkelsen til skolen ble sendt til ledelsen og pedagogisk personell på 1.-7.trinn, totalt 221 ansatte. Svarprosenten er på 51 prosent (112 ansatte).

De fleste spørsmålene er formulert som påstander hvor respondentene må ta stilling til hvor enig eller uenig vedkommende er på en skala fra 1-5, hvor 1 står for helt uenig, og 5 står for helt enig. I presentasjonen av resultatene vil vi hovedsakelig ta utgangspunkt i gjennomsnittsskår, men noen ganger også prosentandel som oppgir at de er enige eller uenige. «Enige» vil da omfatte de som har krysset av for 4 eller 5 på skalaen. Tilsvarende vil «uenige» omfatte de som har krysset av for 1 eller 2 på skalaen. Vi har også utført en tilsvarende spørreundersøkelse i Sola kommune, og vil i enkelte tilfeller sammenligne resultatene fra spørreundersøkelsen i Tysvær med resultatene fra Sola.

Vår vurdering er at metodebruk og kildetilfang har gitt et tilstrekkelig grunnlag til å besvare prosjektets formål og de problemstillinger kontrollutvalget vedtok. Revisjonen mener dataene denne rapporten bygger på samlet sett er pålitelige og gyldige og derfor gir et forsvarlig grunnlag for revisjonens vurderinger, konklusjoner og anbefalinger.

1.4 REVISJONSKRITERIER

Revisjonskriterier er krav eller forventninger som brukes for å vurdere funnene i undersøkelsen. Revisjonskriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området, for eksempel lovverk og/eller politiske vedtak.

I dette prosjektet legger vi følgende kilder til grunn for utvikling av revisjonskriterier:

- Opplæringsloven med forskrift
- Barnehageloven med forskrifter, bl.a. rammeplan for oppgaver og aktiviteter
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*
- Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*
- Nasjonal faglig retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge
- Oppvekstområdets egne mål og rutiner

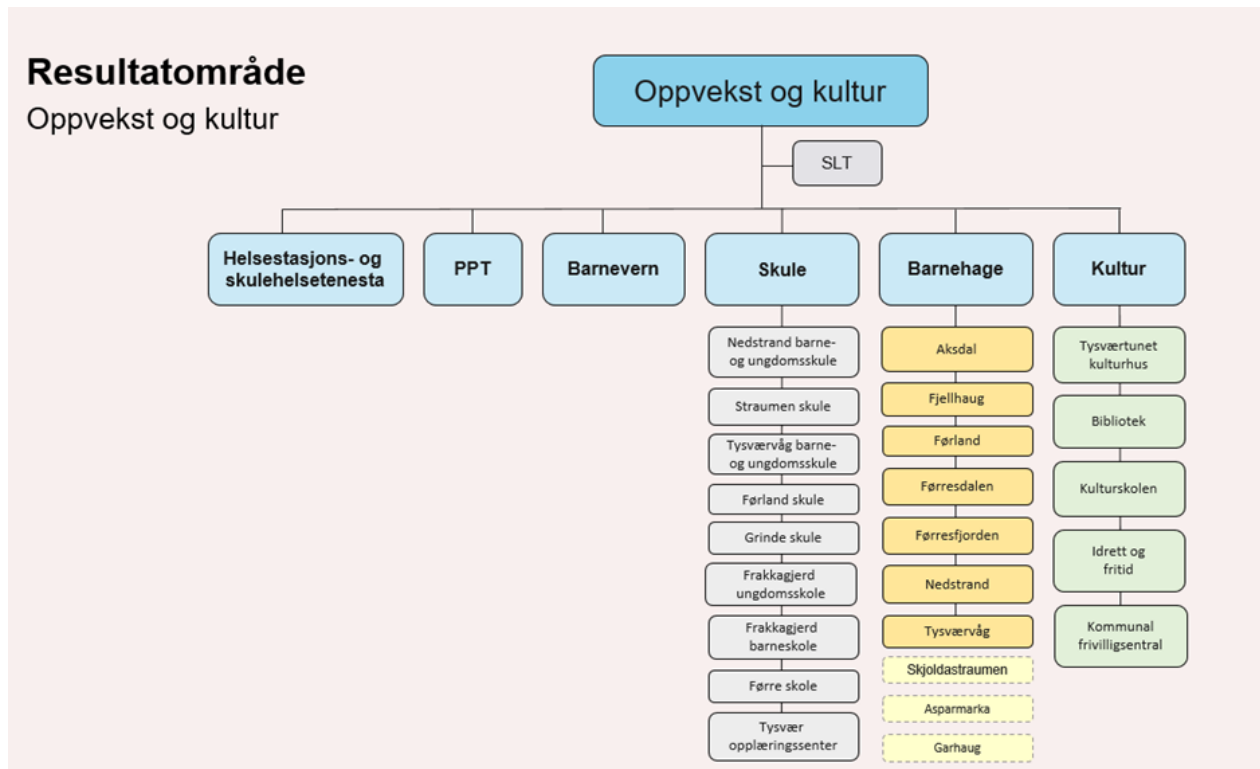
Ut fra disse kildene er det utledet revisjonskriterier som fremgår i de kapitler hvor de enkelte problemstillingene blir behandlet.

2 ORGANISERING

2.1 INNLEDNING

Tysvær kommune har flere tjenester rettet mot barn og unge, organisert under tjenesteområdet oppvekst og kultur. Dette inkluderer:

Figur 1: Organisasjonskart, oppvekst og kultur

Kilde: Tysvær kommunes hjemmeside

Kommunen har åtte grunnskoler; en ungdomsskule, to kombinerte skoler og fem barneskoler. Tysvær opplæringscenter har tilbud om grunnskoleopplæring for voksne, norsk og samfunnskunnskap for voksne med innvandrerbakgrunn og introduksjonsprogram for flyktninger. Kommunen har syv kommunale og tre private barnehager som drives av FUS barnehagene og Espiragruppen.

For øvrig består resultatområdet Oppvekst og kultur av barneverntjenesten, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) og virksomhetsområdet Kultur; Kulturhuset Tysværtunet med badeanlegg, kino, bibliotek, kulturskolen og fritidsklubb.

Selv om det er tidlig innsats i barnehage og skole som er fokus i denne revisjonen, samarbeider disse med støtte- og hjelpetjenestene i kommunen. Sammen utgjør disse arenaene «laget» rundt

barnet. Ifølge fjorårets årsmelding⁵ er bedre tverrfaglig innsats og tidlig innsats viktige utviklingsområder i alle oppveksttjenestene i kommunen. Både barnevernsreformen og kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis i skoler og barnehager handler om å bygge laget rundt barnet. Et av hovedmålene innen tjenesteområdet er at tjenester for barn og unge skal ha samhandling som førstevalg, og det er et mål å samhandle slik at en gjør hverandre gode.

2.2 BEDRE TVERRFAGLIG INNSATS (BTI)

"Betre tverrfaglig innsats" (BTI) er en samhandlingsmodell med et handlingsforløp som gjelder alle barn, for å sikre helhetlige tjenester når barn og unge trenger ekstra oppmerksomhet rundt ulike problemstillinger. Hele "laget" rundt barnet skal sammen med familien jobbe mot samme mål.

BTI er samhandlingsmodellen Tysvær kommune bruker for å bli bedre til å ivareta barn, unge og deres foreldre. En elektronisk stafettlogg, ulike verktøy og veiledninger skal bidra til en tidligere innsats⁶. Gjennom «*Bedre tverrfaglig innsats*» lages rammene for en tidlig og god innsats for å sikre tidlig identifisering og forebygge at utfordringer som barn og unge har, vokser seg større⁷. Foreldre skal alltid involveres i en tidlig fase. BTI- modellen inneholder⁸:

- Elektronisk stafettlogg der alle tiltak beskrives, blir gitt ansvar og evalueres
- Oversikt over ulike tiltak/ tilbud for barn og unge i Tysvær
- Verktøy og veiledere
- Beskrivelse av nivåer i arbeidet
- Beskrivelse av rollen som stafettholder

BTI- modellen skal benyttes av fagpersoner som jobber med barn og unge- og deres foreldre i Tysvær kommune. Gjennom rollen som stafettholder, og bruk av et elektronisk verktøy for samhandling (stafettloggen) ønsker kommunen å sikre en tidlig og god samhandling med foreldre og/ eller ungdom, kalle inn til samarbeidsmøter og ansvarsgruppemøter ved behov, og sette i verk tiltak. En forutsetning for å opprette en stafettlogg er å følge handlingsveilederen BTI.

⁵ Årsmelding 2021 Tysvær kommune

⁶ Kilde: <https://www.tysver.kommune.no/barnehage-og-skole/bti-stafettloggen/om-bti/>

⁷ Kilde: <https://www.tysver.kommune.no/barnehage-og-skole/bti-stafettloggen/om-bti/>

⁸ Kilde: <https://www.tysver.kommune.no/barnehage-og-skole/bti-stafettloggen/om-bti/>

2.2.1 FELLES RUTINER

Kommunen har rutine for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge. Hensikten med rutinen er å sikre at internt samarbeid mellom kommunens tjenester blir ivarettatt i henhold til gjeldende lover, forskrifter og i tråd med «*Bedre Tverrfaglig Innsats*». Ifølge rutinen skal samarbeidet tilstrebe at familien mottar gode, helhetlige tjenester. Rutinen sier blant annet at en ved oppstart av en sak skal avklare om det er flere tjenester inne i familien og at en skal vurdere om familien har behov for eller rett på andre tjenester i kommunen.

Generelt bør kommunen utforme tre typer handlingsveiledere⁹:

- For barnehage og skole
- For kommunale hjelpetjenester, som helsestasjon/ skolehelsetjeneste, PPT og barnevern
- For voksentjenester, som psykisk helse og/ eller rustjeneste, NAV osv.

Tysvær kommune har en BTI handlingsveileder for alle som jobber med barn og unge i kommunen. Handlingsveilederen brukes ved bekymring og observasjonspunktskjema brukes for å vurdere bekymringen som oppstår. Veilederen beskriver hvilken type handling/ innsats de ulike nivåene igangsetter. Under flere av trinnene finner en ulike verktøy som veiledere og skjema. Eksempelvis observasjonspunktskjema under trinn *Bekymring*. Dette fremkommer av tabell 1.

Tabell 1: Nivå i handlingsveilederen BTI

Nivå	Trinn	Verktøy
Nivå 0 – Bekymring	Bekymring Del bekymringen Konkretiser bekymringen Grunn til bekymring?	Observasjonspunktskjema Veileder – samtaler med barn Notatskjema -samtaler med foreldre og barn
Nivå 1 – Tiltak	Samtale med leder Samtale med foresatte – Stafettlogg opprettes Egen innsats, tiltak og møter	Brosjyre for foreldre/ foresatte, samtykkeskjema til opprettelse og bruk av stafettlogg, møtemal BTI og logg inn stafettlogg. Møtemal BTI

⁹ Kilde: <https://www.forebygging.no/BTI/hva-er-bti/hva-er-bti/>

	Skal andre instanser involveres?	
Nivå 2 – Tverrfaglig innsats	Etabler kontakt med annen tjeneste Samtale med foresatte/foreldre Møte med foresatte og ny instans Koordinere møte og innsats Skal andre involveres?	Overgang fra nivå 1 til nivå 2-3 Samtykkeskjema når andre instanser inkluderes Møtemal BTI, henvisningsskjema PPT, logoped og fysio- og ergoterapitjenesten Møtemal BTI Samtykkeskjema når andre instanser inkluderes
Nivå 3 – Utvidet tverrfaglig innsats	Tverrfaglig samarbeid Samtale med foresatte/foreldre Koordinerende møte Koordinerende innsats iverksettes	Overgang til nivå 3 Samtykkeskjema når flere instanser inkluderes Møtemal BTI

Kilde: Handlingsveileder BTI

2.3 BARNEVERNENSREFORMEN/ OPPVEKSTREFORMEN

Både barnevernsreformen/oppvekstreformen, men også Kompetanseløftet i barnehage og skole er nasjonale reformer som handler om at tjenestene i oppvekstområdet må jobbe tettere sammen om barna. Begge reformene stiller krav til kommuneledelsen om organisering av oppveksttjenestene og samhandling på tvers av tradisjonelle sektorer.

Med barnevernsreformen vil det være nødvendig å involvere alle tjenester i oppvekstområdet for å sikre tverrfaglig innsats på enda flere områder. I Tysvær kommune arbeides det med en overordnet temaplan for barn og unge som tar opp i seg både barnevernsreformen, andre nasjonale satsingsområder og kommunale planer som TK 2030.

Barnehagesjef presiserer at de ulike instansene på oppvekstfeltet må spille hverandre gode, og at en må være åpne for kritiske blikk på hverandres praksis. I denne forbindelse blir det vist til at kommunalsjef oppvekst og kultur har månedlige møter med lederne i sektoren. Et av temaene som løftes her er hvordan det jobbes med tilbakemeldingskultur i den enkelte barnehage, skole og avdelinger.

3 TIDLIG INNSATS I BARNEHAGEN

3.1 INNLEDNING

I Tysvær kommune er det 10 barnehager, herunder syv kommunale og tre private som drives av FUS barnehagene og Espiragruppen. I 2021 gikk 93 prosent av barn fra 1-5 år i Tysvær kommune i barnehage¹⁰.

Nedstrand barnehage er en kommunal barnehage med 44 barn og 13 ansatte fordelt på tre avdelinger.

Espira Garhaug barnehage er en privat barnehage med 81 barn og grunnbemanning på 19,7 inkludert styrer, fordelt på fire avdelinger.

3.1.1 BAKGRUNNSINFORMASJON

Statistikk fra [Utdanningsdirektoratet](#) viser at alle de ti barnehagene oppfyller pedagog- og bemanningsnormen.

Barn med særlige behov kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp. Tabell 2 viser at Tysvær kommune har en lavere andel barn med spesialpedagogisk hjelp enn Karmøy, Vindafjord og Sveio, og noe høyere enn Gjesdal kommune. Andelen barn med spesialpedagogisk hjelp i Tysvær kommune er redusert siden 2019. For å få et best mulig sammenligningsgrunnlag mellom kommunene har vi i tabellen valgt å ta utgangspunkt i [Udir](#) sine tall, som representerer alle eierformer¹¹.

¹⁰ Kilde: <https://www.ssb.no/kommunefakta/kostra/tysvaer/barnehager>

¹¹ Udir sin statistikk viser absolutte tall, og vi har derfor omregnet til prosent ved å ta utgangspunkt i antall barn med spesialpedagogisk hjelp, opp mot antall barnehagebarn i kommunene.

Tabell 2: Prosentandel barn med spesialpedagogisk hjelp i barnehagen

Andel barn med spesialpedagogisk hjelp	Tysvær	Karmøy	Gjesdal	Vindafjord	Sveio
2021	3,4 %	3,6 %	3,1 %	5,4 %	6,0 %
2020	2,9 %	3,3 %	2,9 %	4,4 %	6,0 %
2019	4,5 %	3,0 %	3,0 %	4,0 %	5,9 %

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Tallene fra SSB skiller mellom kommunale og private barnehager. For Tysvær kommune har de kommunale barnehagene en høyere andel barn med spesialpedagogisk hjelp enn de private barnehagene. Andelen i private barnehager var på 2,6 prosent i 2021, mens andelen barn med spesialpedagogisk hjelp i de kommunale barnehagene var på 3,8 prosent i 2021.¹²

Ifølge PPT skyldes nedgangen i andel barn med spesialpedagogisk hjelp i barnehagene at barnehagene blant annet har jobbet systematisk i mange år med *Være sammen prosjektet* og nå med *Class*¹³, som hever kompetansen til alle som jobber i barnehagene. Dette har ført til en økning i kvaliteten i barnehagetilbudet og behovet for spesialpedagogisk hjelp er dermed redusert. Det har også vært en endring i kommunen ved at spesialpedagog er fast ansatt i barnehagene. Dette oppgis som positivt når det gjelder tidlig innsats og tidlig oppdagelse av både PPT og barnehagene. PPT opplever og at det har vært en holdningsendring i kommunen, fra hva skal vi gjøre med barnet til hva skal vi gjøre med miljøet rundt barnet. Bruk av stafettlogg og at tiltak kanskje settes inn tidligere nå enn før, oppgis også som forklaring.

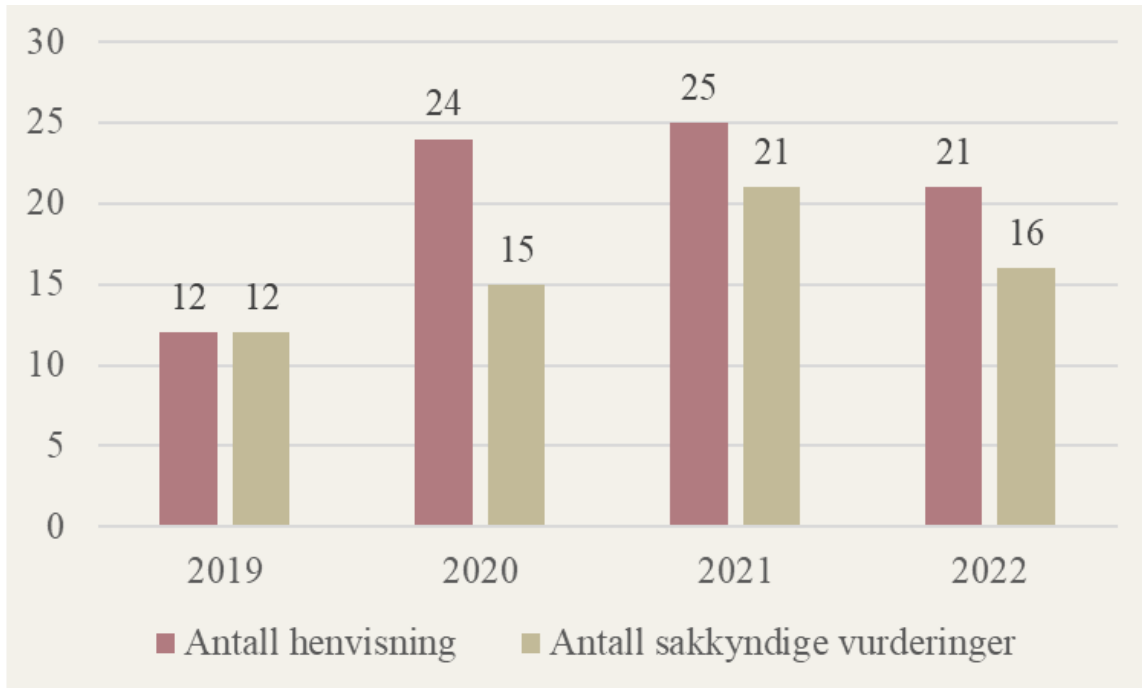
Antall henvisninger til PPT fra barnehagene i Tysvær doblet seg fra 2019 til 2020. Det holdt seg nokså stabilt i 2021, men per i dag ser det ut til at en får en liten nedgang. I figur 2 fremgår antall henvisninger til PPT og sakkyndige vurderinger i Tysværbarnehagene i perioden 2019-desember 2022. Antall sakkyndige vurderinger har økt gradvis siden 2019, men det kan se ut som det blir

¹² Kilde: [Statistisk sentralbyrå](#)

¹³ CLASS (Classroom Assessment Scoring System) er et forskningsbasert observasjonsverktøy som er utviklet for å kartlegge og forbedre interaksjoner og samspill mellom barn og voksne i barnehage og skole.

en liten nedgang i 2022. Det må presiseres at noen henvisninger blir behandlet året etter de kommer inn.

Figur 2: Antall henvisninger til PPT og sakkyndige vurderinger i perioden 2019- 30.11.2022

Kilde: PPT Tysvær kommune

3.1.2 KRAV OG ANBEFALINGER

Av nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* framgår sterke anbefalinger knyttet til kommuneledelsens ansvar i å sikre at ansatte som jobber med barn og unge har kunnskap og kompetanse om beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler som kan gi grunnlag for å oppdage utsatte barn og unge. Det påpekes at kunnskapen særlig bør finnes hos ansatte som arbeider der barn og unge tilbringer størstedelen av dagen, som i barnehage og skole. I tillegg poengteres viktigheten av rutiner for hvordan ansatte kan handle på bakgrunn av bekymring, og at bekymring for barn og unge bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtaler med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet.

I rammeplanen for barnehager kapittel 1, underkapittel Livsmestring og helse, heter det at barnehagen, gjennom den daglige og nære kontakten med barna, er i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Videre følger at barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud.

Tilretteleggingen skal vurderes og evalueres underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling. Videre heter det at barnehagen jevnlig skal vurdere det pedagogiske arbeidet og vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i.

Ifølge Kvalitetsplan for barnehagene i Tysvær¹⁴ skal barnehagen gjennom forebyggende arbeid gi barn tidlig hjelp, og bidra til å avverge at barn utvikler omfattende problemer på viktige livsområder. Rammeplanen inneholder tre mål for tverrfaglig arbeid:

- Alle barn skal ha samme mulighet til å realisere sitt læringspotensial.
- Foreldre opplever et godt samarbeid og at hjelpen er virksom og godt koordinert.
- Personalet i barnehagen skal ha kompetanse i forhold til bl.a. BTI – stafettlogg og handlingsveileder slik at man kan oppdage barn som trenger spesiell tilrettelegging tidlig.

I Strategiplan for kompetanse¹⁵ for barnehager i Tysvær vises det til barnehageeiers ansvar for at personalet har riktig og nødvendig kompetanse. Styrer må forvalte ressurser, motivere og inspirere til kompetanseutvikling og utviklingstiltak. Sammen med pedagogisk leder, har styrer et særlig ansvar for at målene i rammeplanen realiseres og kvaliteten på det pedagogiske arbeidet i barnehagen sikres. Planen inneholder fem hovedområder som en skal ha et spesielt fokus på; organiseringskompetanse, utviklingsstøttende barnehage – lek og læringsmiljø, relasjonskompetanse og digital kompetanse.

Ifølge kommunens hjemmeside skal PP- tjenesten hjelpe barnehager og skoler med kompetanse- og organisasjonsutvikling slik at de tilrettelegger for elever med særskilte behov. Dette arbeidet kan blant annet være:

- å gi råd i saker som omhandler hele klasser, trinn eller grupper
- holde innlegg for personalet på planleggingsdag eller fellestid om aktuelle tema innenfor utviklingsarbeid og pedagogiske utfordringer.
- være en samtalepartner i å analysere, evaluere og følge opp kartlegging resultater.
- gi informasjon om andre aktuelle hjelpeinstanser.
- bistå, holde innlegg, arrangere møter for foreldre eller ansatte.
- bistå i overganger barnehage-skole eller barneskole-ungdomsskole
- observere og veilede i generell atferdshåndtering, klasseledelse, tilpasset opplæring og inkluderende spesialundervisning.
- systematisk CLASS-observasjon med etterfølgende veiledning.
- være rådgiver av personalressurser, elevsammensetninger og tiltak for å oppnå ønsket resultat.

¹⁴ Kilde: Kvalitetsplan for barnehagene i Tysvær kommune i perioden 2018-2022

¹⁵ Kilde: Strategi for kompetanse for resultatområdet barnehage i Tysvær kommune 2018-2022

Samarbeid

I barnehagens rammeplan, kapittel 2 står det at barnehagestyrer har ansvar for å sikre at barnehagen har innarbeidet rutiner for samarbeid med relevante institusjoner, slik som skolen, helsestasjonen, den pedagogisk-psykologiske tjenesten og barnevernet. Det er derimot ikke presisert i bestemmelsen om dette gjelder individnivå, systemnivå eller i begge tilfeller. I nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til.

3.1.3 REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

Revisjonskriterier:

- Personalet i barnehagen har kompetanse i å oppdage barn som trenger hjelp og støtte.
- Barnehagen har rutiner for handling og oppfølging av barn som vekker uro/bekymring.
- Barnehagen iverksetter tiltak for barn med behov for ekstra støtte. Tiltak evalueres og om nødvendig justeres i tråd med barnets behov.
- Barnehagene har innarbeidet rutiner for samarbeid med andre tjenester.

3.2 TIDLIG OPPDAGELSE I BARNEHAGEN

3.2.1 KOMPETANSEUTVIKLING

Tysvær har over flere år gjennomført «*Være sammen-prosjektet*» utarbeidet av Senter for atferdsforskning. Hensikten med programmet er å forbedre kvaliteten i barnehagene innenfor områdene: tidlig innsats, sosial kompetanse, håndtering av utfordrende atferd og relasjonsbygging på alle nivåer. Aksdal barnehage startet med et pilotprosjekt allerede i 2012 med fokus på tidlig innsats i samarbeid med 1. amanuensis Pål Roland ved Universitetet i Stavanger. Forskning viser at den beste måten å møte barn på er at voksne omsorgspersoner bygger gode relasjoner til dem på en varm og grensesettende måte.

Kommunen har jobbet systematisk med *CLASS* de siste årene. *CLASS* er et forskningsbasert observasjonsverktøy som er utviklet for å kartlegge og forbedre interaksjoner og samspill mellom barn og voksne i barnehage og skole. Verktøyet har hovedfokus på voksenrollen og på de ansattes ansvar for å legge til rette for og støtte alle barns utvikling av trygghet, læring og trivsel. Hver barnehage har utarbeidet kvalitetshåndbok som beskriver felles kvalitetskriterier for hva som er god kvalitet i hverdagssituasjoner. Det er gjennomført felles fagdager og nettverk for de

ulike faggruppene. Både PPT, spesialpedagoger og pedagoger har sertifisert seg i *CLASS* og kommunen har per i dag 33 sertifiserte observatører. Barnehagesjef opplever at de har et felles språk for kvalitet og tidlig innsats i Tysværbarnehagene, men at dette er noe en må jobbe kontinuerlig med.

Syv av barnehagene inngår i pilotering for kompetanseutvikling i regionen under ordningen ReKomp. Målet med kompetanseutviklingen er å sikre god ledelse, kvalitet og utvikling i barnehagene. Å sikre organisasjonsutvikling gjennom kollektive læringsprosesser og styrke barnehagens pedagogiske praksis gjennom pedagogisk analyse og vurdering. Lærende nettverk for pedagoger med praksisdeling og eget mellomarbeid står sentralt.

Tre barnehager i kommunen har deltatt i prosjektet «Inkluderende barnehage- og skolemiljø (IBS)» i regi av Utdanningsdirektoratet. jobber med trygge og gode barnehage- og skolemiljø, regelverk, organisasjon og ledelse. De lærer også om forebygging, avdekking og håndtering av mistrivsel og krenkelser. De som deltar er med på felles nasjonale og fylkesvise samlinger, utviklingsarbeid på egen arbeidsplass, lærende nettverk og får støtte til en lokal ressursperson. Tilbudet er inne i sitt siste år. Ifølge barnehagesjef har det vært nyttige samlinger som har ført til kompetanseheving i alle barnehagene. På grunn av pandemien har flere samlinger vært digitale og tilgjengelige slik at alle barnehagene - både kommunale og private – har kunnet benytte seg av ressursene. I 2022 er det jobbet med følgende tema; foreldreinvolvering, livsmestring – emosjonsfokusert tilnærming, krenkelsesbegrepet – håndtering av mobbing og andre krenkelser, voksne som krenker barn og ledelse, implementering og videreføring.

Det gjennomføres en årlig Fokusuke i kommunen – Seksuelle overgrep og vold (SOV). Målet med Fokusuken er å spre kompetanse og kunnskap til ansatte og innbyggere for å hindre seksuelle overgrep mot barn, unge og voksne. Tjenester rettet mot barn og unge fokuserte i 2022 på oppvekstreformen og emosjonsfokusert ferdighetstrening. En fikk her blant annet opplæring i å snakke med barn om vanskelige ting og det ble gjennomført praktiske øvelser. Ansatte fra PPT, helsestasjon og barnevernstjenesten var fordelt på barnehagene en hel fagdag. Det ble også arrangert foredrag for foreldre om foreldrenes rolle og betydning for et inkluderende fellesskap.

Tysvær kommune deltar i prosjektet *Trygge foreldre på Haugalandet*. Våren 2020 fikk Tysvær og fire andre kommuner på Haugalandet tilsagn om deltakelse i program for folkehelsearbeid, med tilskuddsmidler via Rogaland fylkeskommune¹⁶. Gjennom prosjektet vil kommunene iverksette et universelt helsefremmende og forebyggende tiltak rettet mot alle nye foreldre. Tiltaket er tenkt å ha en positiv påvirkning på foreldres opplevelse av foreldrerollen, samspillet mellom barn og foreldre, og på barn og unges psykiske helse og trivsel gjennom hele oppveksten. Foreldre tilbys kurs i Trygghetssirkelen/ COS P. Tilbudet gis til alle foreldre i kommunen. I Tysvær er dette et samarbeidsprosjekt mellom barnehage og Helsestasjon. Per januar 2023 er det avholdt seks kursrekker.

¹⁶ Kilde: <https://www.haugesund.kommune.no/tryggeforeldre/prosjektet-trygge-foreldre-pa-haugalandet/>

Felles planleggingsdager settes av til kompetanseheving for alle barnehagene i kommunen. Eksempelvis var oppstart av nærværssatsing felles tema på personalmøte i august 2022 og i april 2023 gjennomføres felles planleggingsdag med tema «Kvalitet i interaksjoner». I tillegg deltar alle barnehagene på oppvekstkonsferansen i januar. Ellers får vi opplyst at personalmøter og avdelingsmøter i den enkelte barnehage også brukes til kompetanseheving og kompetansedeling. Eksempelvis benyttet Nedstrand barnehage et avdelingsmøte til å lytte til en podkast om krenkelse av barn.

I intervjuene får vi tilbakemeldinger på at kommunen satser på kompetanseheving gjennom ulike prosjekter og at det settes av ressurser og planleggingsdager til felles kompetanseheving. De ansatte opplever fagstoff på møter og planleggingsdager som relevant.

3.2.2 PLANER, RUTINER OG PROSEDYRER

Kvalitetsplan

Tysvær kommune har en egen kvalitetsplan for barnehagene i kommunen – *Kvalitetsplan for barnehagene i Tysvær kommune i perioden 2018-2022*¹⁷. Både kommunale og private barnehager har deltatt i utarbeidelsen. Planen skal sikre at kommunen har barnehager som gir høy kvalitet på tilbudet til brukerne. Kommunen kan ikke pålegge de private eierne å delta i kommunens satsing, men i Tysvær kommune har alle barnehagene (også de private) valgt å samarbeide rundt de store satsingene. De private barnehagene inviteres alltid inn i kommunens satsinger.

Kvalitetsplanen er:

- et styringsdokument for personal i barnehagene
- et grunnlag for kompetanseheving og utvikling
- en informasjon til foreldre og samarbeidspartnere

Planen inneholder syv fokusområder som er felles for alle barnehagene i kommunen. Planen skal ikke være til hinder for at barnehagene kan videreutvikle og beholde sitt særpreg. For denne revisjonen er det spesielt tre områder som aktualiserer seg; relasjonskompetanse, utviklingsstøttende barnehage – lek- og læringsmiljø, samt tverrfaglig kompetanse og tidlig innsats. Hvert fokusområde er brutt ned i mål og kjernekomponenter. Tabell 3 viser mål og kjernekomponentene for de tre nevnte områdene:

¹⁷ Kommunen har valgt å avvente revisjon av planen til Temaplan for barn og unge er klar. Revisjon av kvalitetsplanen vil skje i løpet av 2023 og revisjonen vil ta utgangspunkt i og bygge på eksisterende plan.

Tabell 3: Fokusområder brutt ned i mål og kjernekomponenter

Fokusområde	Mål	Kjernekomponenter
Relasjonskompetanse	• Alle barn har gode relasjoner med de ansatte i barnehagen • Alle barn skal oppleve å få gode relasjoner til andre barn • Alle barn skal oppleve mestring og følelsen av egenverd • Alle ansatte skal møte foreldrene med respekt	• Den autoritative voksne • Trygg tilknytning (– tilknytningsbasert tilvenning-trygghetssirkelen-tidlig innsatstverrfaglig samhandling) • Selvregulering • Positivt klima • Sensitivitet i kommunikasjon • Perspektivtaking
Utviklingsstøttende barnehage – lek- og læringsmiljø	• Gi barna de beste muligheter for lek, utvikling og læring • Bidra til at alle barn opplever å være en del av ett inkluderende felleskap • Bidra til å skape et positivt klima både mellom barn og kollegaer • Ha en praksis der kjernekomponentene for en utviklingsstøttende barnehage kommer til syne	• Tilrettelegging for læring • Kvalitet på tilbakemelding • Språkmodellering
Tverrfaglig kompetanse og tidlig innsats	• Alle barn skal ha samme mulighet til å realisere sitt læringspotensial • Foreldre opplever et godt samarbeid og at hjelpen er virksom og godt koordinert • Personalet i barnehagene skal ha god kompetanse i forhold til bl.a. BTI – stafettlogg og handlingsveileder slik at man kan oppdage barn som trenger spesiell tilrettelegging tidlig	• Inkludering • Fange opp • Følge opp • BTI- bedre tverrfaglig innsats

Kilde: Kvalitetsplan for barnehagene i Tysvær kommune 2018-2022

Barnehagens ledelse har ansvar for å konkretisere kvalitetsplanens satsingsområder i virksomhetens årsplan og daglige praksis. Den enkelte barnehagevirksomhet kan i tillegg velge egne satsingsområder.

Strategiplan for kompetanse

Tysværbarnehagene har en egen strategiplan for kompetanse -*Strategi for kompetanse for resultatområdet barnehage i Tysvær kommune 2018-2022*¹⁸. Planen er forankret i regjeringens Kompetanse for fremtidens barnehage og Kvalitetsplan for barnehagene i Tysvær sine intensjoner. Hovedmålet med planen er å styrke de ansattes ferdigheter og arbeidsglede, og dermed å øke kvaliteten på barnehagetilbudet i kommunen¹⁹. Av planen fremgår tiltaksplan med informasjon om hvilke mål som gjelder på hvert område, tiltak og gjennomføring. Eksempelvis skal bruk av CLASS sikre kunnskap og handlingskompetanse om utviklingsstøttende samspill mellom ansatte og barn. Med utgangspunkt i tiltaksplanen har resultatområdet utarbeidet et årlig kvalitetsårshjul med oversikt over kurs, fagdager osv.

Overgang barnehage – skole

Kommunen har strategiplan for overgang barnehage – skole – *Den gode overgangen, samarbeid mellom føresette, barnehage og skule*. Alle barnehager og skoler forplikter seg til å følge planen. Om noen ønsker et utvidet samarbeid utover det som regnes som et minimum, er det handlingsrom for det. Planen inneholder en tiltaksplan med ansvarfordeling som strekker seg fra september året før skolestart til oktober/ november etter skolestart.

Bedre tverrfaglig innsats (BTI)

Kommunen har som nevnt i [kapittel 2.3.1](#) felles rutiner for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge og benytter BTI handlingsveileder i arbeidet med tidlig innsats.

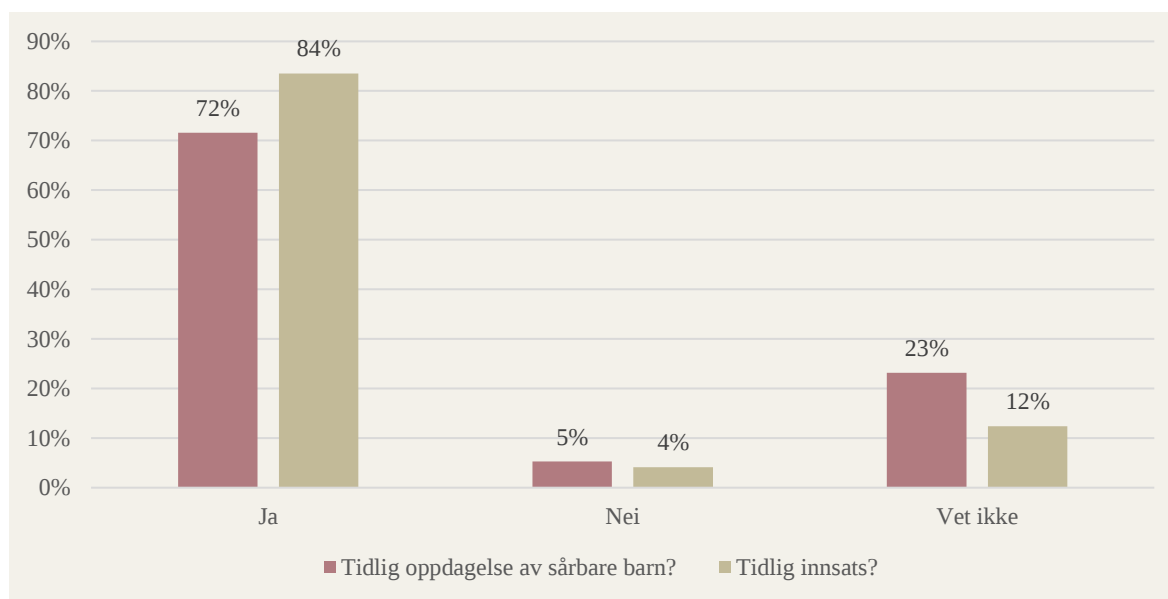
3.2.3 BARNEHAGENES RUTINER

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om barnehagene har en skriftlig rutine/ prosedyre for tidlig innsats og tidlig oppdagelse av sårbare barn. Resultatet fremgår av figur 3.

¹⁸ Kommunen har valgt å avvente revisjon av planen til Temaplan for barn og unge er klar. Revisjon av kompetanseplan vil skje i løpet av 2023 og revisjonen vil ta utgangspunkt i og bygge på eksisterende plan.

¹⁹ Kilde: Strategi for kompetanse for resultatområdet barnehage i Tysvær kommune 2018-2022

Figur 3: Har barnehagen en skriftlig rutine/ prosedyre for tidlig innsats og tidlig oppdagelse av sårbare barn? (N=98)

Kilde: Spørreundersøkelse

Av figuren ser vi at 72 prosent oppgir at de *har rutiner for tidlig oppdagelse*. 22 respondenter oppgir at de er usikre på om barnehagen har rutiner for tidlig oppdagelse, hvorav ni av disse er pedagogiske ledere eller lignende. 84 prosent av respondentene oppgir at de *har rutiner for tidlig innsats*. Her oppgir 12 respondenter at de er usikre på om barnehagen har rutiner for tidlig innsats, fem av disse er pedagogiske ledere eller lignende.

Som nevnt er de kommunale barnehagene forpliktet til å følge kommunens overordnede planer og rutiner, mens de private barnehagene blir anbefalt å følge disse. Barnehagesjef presiserer at de private barnehagene i kommunen følger kommunens rutiner, herunder handlingsveileder BTI og stafettlogg. I tillegg har hver enkelt barnehage gjerne utarbeidet egne rutiner. Tabell 4 viser en oversikt over rutiner/ planer som omhandler tidlig innsats og oppdagelse i Nedstrand barnehage og Espira Garhaug barnehage²⁰.

²⁰ Vi ba barnehagene oversende diverse rutiner/prosedyrer de hadde knyttet til tidlig innsats/oppdagelse, som f.eks. overordnede rutiner, rutiner for handling/saksgang ved bekymring, mal for tiltaksplaner, barne- og/eller foreldresamtaler.

Tabell 4: Oversikt over rutiner/ planer

Nedstrand barnehage	Espira Garhaug barnehage
Aktivitetsplan	Aktivitetsplan
Alle med	Alle med
Barnesamtale	Bussen – barnesamtaler
Foreldresamtale	Barnesamtale – Mobbing/ trivsel
Handlingsplan førskolegruppe i Tysvær kommune	Handlingsveileder BTI
Handlingsveileder BTI	Observasjonspunktskjema BTI
Observasjonspunktskjema BTI	Oppstartssamtale
Oppstartssamtale	Ordinær foreldresamtale
Ordinær foreldresamtale	Plan for tiltak for et trygt og godt barnehagemiljø
Plan for overgang barnehage – skole	Rutine for samarbeid i saker med bekymring rundt vold og overgrep
Strategiplan for overgang barnehage – skole sentralt	Rutine tidlig innsats og forebygging
Tilvenning til barnehagedagen – foreldrebrev	Småspireveileder
TRAS	Årshjul overgang barnehage- skole
Trygt og godt barnehagemiljø	

Begge barnehagene benytter seg av observasjonspunktskjema og handlingsveilederen i BTI, som er felles for alle som jobber med barn og unge i Tysvær kommune. Tabellen viser at begge barnehagene har maler for samtaler med både barn og foreldre. Espira Garhaug har påbegynt egen rutine for tidlig innsats og forebygging som beskriver hvordan barnehagen jobber med tidlig innsats. Begge barnehagene benytter kartleggingsverktøyet *Alle med*²¹, Espira har i tillegg *bussen*²², mens Nedstrand også bruker TRAS²³. Espira Garhaug sin rutine for aktivitetsplan tydeliggjør de ansattes arbeid med det psykososiale barnehagemiljøet. Den omtaler både det forebyggende arbeidet og ansattes aktivitetsplikt. Planen gir eksempler på hva en skal se etter og hvilke undersøkelser en kan utføre.

3.2.4 TIDLIG OPPDAGELSE I PRAKSIS

Tidlig innsats innebærer både forebygging og tidlig inngripen. Sistnevnte forutsetter imidlertid at utfordringer og sårbarhet faktisk oppdages. I dette må barnehagene ha et system som fanger opp

²¹ Alle med skjema er et observasjonsmaterieell som skal gi et helhetlig bilde av barnet og hva det mestrer.

²² Kartleggingsskjema av vennskap og relasjoner.

²³ TRAS er et pedagogisk kartleggings-verktøy for observasjon av språk-utviklingen til barn i alderen 2-5 år.

barn som strever. Vi vil her se nærmere på hvordan de to utvalgte barnehagene, samt barnehageansatte for øvrig arbeider nettopp i forhold til det å oppdage sårbarhet.

De utvalgte barnehagene

Ledelsen i Espira Garhaug barnehage opplever at forståelsen av tidlig innsats i barnehagen har endret seg fra å bety økte ressurser, til å bli «hva kan man få til innenfor det allmennpedagogiske». De mener at tidlig innsats er for alle barn, men at en må fange opp de som trenger ekstra støtte. Dersom det er barn som har ekstra behov kan tiltak innenfor det allmennpedagogiske også være noe som gagnar samtlige barn.

Ifølge ledelsen i Nedstrand jobber barnehagen med å få til en mest mulig lik forståelse av tidlig innsats i barnehagen, fra styrer til assistent. Å være tidlig på, ikke vente å se samt å bruke apparatet rundt barnet oppgis som viktig. Vi blir fortalt at det er blitt større fokus på barns medvirkning i barnehagen de siste årene. Tidlig innsats i Nedstrand handler blant annet om å lage gode relasjoner med barna, men også barna seg imellom. Det presiseres at de ansatte må skape en trygg og forutsigbar hverdag for barna, og at de må lage en felles forståelse i måten de jobber på. Ansatte må organisere seg på gode måter, slik at de kan bruke alle ressursene, og gjøre hverandre gode for å yte det beste for hvert barn de har ansvar for. Det handler om å se hvert enkelt barn og kunne inkludere det inn i fellesskapet på en rett måte for akkurat det barnet. Det handler om å se behovene og gjøre noe med dem.

Spesialpedagog, fast ansatt i barnehagene, som observerer og er lett tilgjengelig for drøfting og veiledning, oppgis som en viktig del av tidlig innsats i begge barnehagene. Det trekkes fram som viktig at spesialpedagogen kjenner til alle barna, at barna er trygge på henne og at hun får observert i naturlige situasjoner. Det spesialpedagogen gjør skal styrke de andre pedagogenes kompetanse, de skal inn i det allmennpedagogiske og være gode rollemodeller. Spesialpedagogs kjennskap til barna og tilstedeværelse i barnehagen oppgis som et viktig forebyggende tiltak. I Nedstrand barnehage har spesialpedagog mål om å være til stede på alle avdelingene i barnehagen i løpet av en uke. Det trekkes også frem at barnehagen har felles uteområde hvor alle ser alle, og at det ikke er kultur for «dine og mine barn». Begge barnehagene oppgir at de følger kommunens tilvenningsmodell og har eksempelvis fem dagers tilvenning med barna, foreldremøte, samt oppstartssamtale med foresatte i god tid før barnehagestart. I oppstartssamtalen benyttes skjema som er felles for barnehagene i kommunen. Også dette oppgis som et viktig forebyggende tiltak i barnehagene. Her kan en blant annet avdekke om det er noe spesielt en må ta hensyn til med barnet eller familien. Ved interne avdelingsbytter i Espira Garhaug barnehage benyttes besøk/ tilvenning på ny avdeling sammen med en voksen som barnet er trygg på og som også er med den første uken på ny avdeling.

Barnehagene oppgir at de har stort fokus på foreldresamarbeid og å dele observasjoner/ informasjon tidlig med laget rundt barnet for å komme raskt på banen. Ifølge ledelsen i de to barnehagene bruker en mye tid på observasjon og det er kultur for at de ansatte er tett på barna og samtaler med dem. Andre forebyggende tiltak i Espira er mer bruk av systemarbeid og allmennpedagogiske tiltak. Aldersinndelte grupper med større voksentetthet hos de minste

trekkes frem som et annet forebyggende tiltak i Nedstrand barnehage. Eksempelvis bruker de utvalgte barnehagene ulike kartleggingsskjema i arbeidet med å oppdage sårbarhet. Begge barnehagene bruker systematisk Alle med- skjema for å skape et helhetsinntrykk av barnet og hva en skal forvente når det gjelder språk, selvstendighet osv. Kartleggingen av det enkelte barn, gjennomføres i forkant av foreldresamtaler hver høst og vår. Skjemaet visualiserer utviklingen hos barna og en ser om utviklingen er aldersadekvat. Avdekkes store avvik, blir dette tatt opp med foresatte og det settes inn tiltak ved behov. TRAS benyttes av begge barnehagene hvis en mistenker at barnet har hull når det gjelder språk. Da ser en blant annet på hva som er opprettholdende faktorer for hvorfor det ikke er ønsket endring/utvikling, og det iverksettes tiltak til forbedring. Andre eksempler på kartlegginger er relasjonsskjema voksen-barn, relasjonsskjema i en barnesamtale ved bruk av Bussen, relasjonsskjema -Kari Pape, barnesamtaler, Classobservasjoner og classmarkører.

Barnehagene opplever selv at de er tidlig på og at de tidlig klarer å oppdage sårbarhet. Begge presiserer at de har beveget seg vekk fra «vente å se -holdningen». I spørreundersøkelsen får vi derimot flere tilbakemeldinger på at «vente å se»- holdningen fortsatt eksisterer i Tysværbarnehagen. Atferdsutfordringer oppgis som lettere å oppdage enn om noen eksempelvis har det vondt hjemme. De store barna oppgis også som enklere å lese/forstå enn de små barna. Et eksempel som nevnes hvor en har opplevd å være i etterkant, er hvis et barn ikke ønsker å gå i barnehagen og de foresatte har utfordringer knyttet til å få med seg barnet til barnehagen om morgenen. PPT opplever at det foreligger et forbedringspotensial når det gjelder de små barna i barnehagen, hvordan en skal fange opp utfordringer tidligst mulig. PPT leder oppgir at PPT bør jobbe mer systemrettet mot 0-3 års gruppen.

Ansattes vurdering av egen kompetanse

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander. Resultatene fremkommer i figur 4.

Figur 4: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig, N=91-93). Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse

Av figuren ser vi at de barnehageansatte er relativt enige i påstandene om at de har god kunnskap om hvordan de kan oppdage barn med både atferdsmessige og språklige/ motoriske vansker, og har fått god opplæring i dette. Respondentene skårer egen kompetanse høyest når det gjelder å oppdage språklige eller motoriske vansker, og lavest på kompetanse om å snakke med barn om bekymringer. Barnehageansatte i Sola kommune har tilsvarende oppfatning. Gjennomsnittscoren varierer imidlertid både på tvers av stillingstittel og barnehager. Eksempelvis scorer pedagogene jevnt over noe høyere enn fagarbeiderne på alle de fire påstandene. Det er likevel større variasjoner på tvers av barnehagene. Eksempelvis varierer scoren på påstanden om man har god kunnskap i å oppdage atferdsmessige vansker mellom 2,8 (ikke enig) og 4,2 (enig). I en av barnehagene oppgir halvparten av respondentene at de ikke er enige i at de har god kunnskap om hvordan oppdage språklige vansker eller atferdsmessige vansker. Tilsvarende varierer scoren på påstanden om man har god kunnskap i å snakke med barn om bekymringen fra 2,0 (uenig) til 3,8 (litt enig). Også her finner vi barnehager hvor halvparten av respondentene har svart at de ikke er enige i påstanden.

De utvalgte barnehagene opplever selv at de har god kompetanse på å oppdage. Espira opplever at de har jevnt trøkk på kompetanseheving, men at det handler om å skape bevissthet og bruke det en lærer i praksis. Hvis en får presentert nye prosjekter, verktøy og lignende oppgis det som viktig å koble det på noe alle kan fra før. Eksempelvis at en kobler *Være sammen* prosjektet på rammeplanen og aktivitetsplikten for å skape forankring.

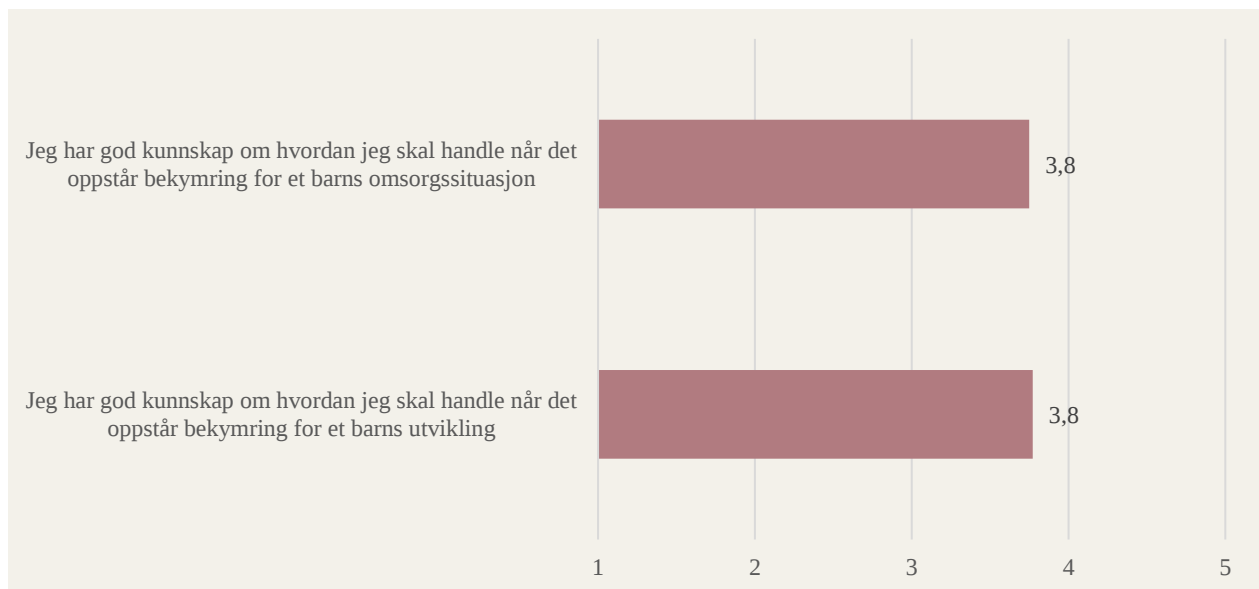
PPT er tydelig på at det å ha en spesialpedagog som fast ansatt i barnehagene, har positivt effekt på barnehagenes kompetanse på tidlig oppdagelse samt er en styrke for PPT. Dette da en tidlig

kan drøfte med spesialpedagog før det eventuelt løftes videre til PPT sin barnehagekontakt. Det presiseres at spesialpedagogene som er fast ansatt kjenner barna godt og klarer å dra barnehagen i retning av systemrettet- og inkluderende arbeid.

Begge de utvalgte barnehagene opplever at det å snakke med barn er det som utfordrer mest. Kommunen har fokusgruppe når det gjelder å avdekke vold og seksuelle overgrep og snakke med barn om det, men det oppgis å være lite oppfriskninger på dette i løpet av året, bortsett fra at det foreligger en øvingsapp. Nedstrand barnehage oppgir at de blant annet har hatt kurs om barnesamtaler arrangert av barnevern, og et personalmøte som handlet om hvordan en tar en vennlig prat med barnet. I intervjuene blir det påpekt at mange nok er veldig kritiske til seg selv når det gjelder det å snakke med barn om utfordringer. Det presiseres at det er et område som det er viktig med jevnt fokus på og at en aldri blir utlært.

Videre ba vi de ansatte ta stilling til to påstander om handlingskompetanse:

Figur 5: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig, N=92). Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse

Figuren viser at respondentene selv oppfatter at de har relativt god kunnskap om hvordan de skal handle ved oppstått bekymring. De barnehageansatte i Sola kommune gir nokså identisk score på disse påstandene. Totalt 61 prosent er enige i påstanden om at de har god kunnskap om hvordan de skal handle ved bekymring for et barns utvikling. Tilsvarende tall ved bekymring for et barns omsorg er 60 prosent.

Også på disse påstandene skårer pedagogene høyere enn fagarbeiderne, spesielt når det gjelder hvordan de skal handle ved bekymring om et barns utvikling. Her gir pedagogene en gjennomsnittscore på 4,0, mens fagarbeiderne avgir 3,6. Når det gjelder kunnskap om hvordan en skal handle ved bekymring for et barns omsorgssituasjon, oppleves kunnskapen nokså lik,

henholdsvis 3,8 (pedagogene) og 3,7 (fagarbeiderne). Snittet på tvers av barnehagene varierer betydelig, fra 2,0 (nokså uenig) til 4,1 (enig) når det gjelder utvikling og fra 2,3 (nokså uenig) til 4,4 (enig) når det gjelder et barns omsorgssituasjon.

3.2.5 VURDERING

Det er positivt at barnehagene har overordnede strategiplaner og felles satsingsområder. Dette danner et godt felles grunnlag som kan skape forutsigbarhet for barn og foreldre blant annet når det gjelder hvordan en blir møtt og hva en kan forvente. Videre gir det et felles språk på tvers av virksomheter. Vi opplever at overordnede kurs og kompetansehevingstiltak er satt i et system, som alle barnehagene inngår i og benytter seg av. På denne måten har kommunen lagt godt til rette for at alle barnehageansatte kan tilegne seg kompetanse i å oppdage barn som trenger hjelp og støtte. Selv om spørreundersøkelsen viser en relativt høy gjennomsnittsscore på oppdagerkompetanse, er det store variasjoner mellom barnehagene. Dette kan tyde på at overordnede strategier og kunnskap fra kurs/ seminarer ikke er like tilgjengelig mellom kurs og satsinger i den daglige driften. Det blir vist til at personalmøter og samlinger blir brukt til kompetanseheving og -deling, og vi vil i dette poengtere viktigheten av å skape rom for drøftinger av det som er lært samt utveksling av erfaringer.

Videre oppfattes det at barnehagene har tilgjengelige ressurser - eksempelvis Class instruktører og spesialpedagog ansatt i barnehagen - og verktøy for oppdagelser, men at verktøyene ikke er like godt kjent eller brukt i alle barnehagene. Det vil i dette framheves at bruk av noen av disse verktøyene krever oppdagelser i forkant. Kompetanse for slike oppdagelser er mindre synlig, noe som gjerne kan forklare den store variasjonen i score på oppdagerkompetanse. Gjennomsnittsscoren på egen oppdagerkompetanse og iverksetting av tiltak er relativt høy, men det framgår stor usikkerhet i å snakke med barn om bekymring, og det å lese/oppdage særlig de minste. Også her blir det vist til kurs, men det er uklart hvordan kompetansen hentes inn og gjøres levende i den daglige driften. Det å snakke med barn om bekymringer er en viktig del av å oppdage sårbarhet. Lav score på samtale med barn om bekymring kan dermed representere en fare for at sårbarhet ikke blir oppdaget tidlig og at en derav havner bakpå i forhold til tiltak. Sårbarhet får på den måten anledning til å utvikle seg til utfordringer som da krever tyngre tiltak og mer innsats for å rette opp. Dette utgjør en kostnad for barnet. Det vurderes derfor som viktig at barnehagene iverksetter tiltak som bidrar til at overordnede satsinger og øvrige kompetansetiltak implementeres og holdes levende i den enkelte barnehage gjennom hele barnehageåret. Dette vil også sikre at kompetanse i større grad gjøres tilgjengelig for eventuelt nyansatte. Slik vi vurderer det har kommunen lagt til rette for tilgjengelig kompetanse, men kompetansen bør i større grad forankres og sikres tilgjengelig i den enkelte barnehage gjennom hele barnehageåret.

3.2.6 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- Sikre at kunnskap og kompetanse fra kurs og satsinger blir implementert og er lett tilgjengelig i den enkelte barnehage.

3.3 FRA BEKYMRING TIL HANDLING

3.3.1 TILTAK I BARNEHAGENE

De utvalgte barnehagene

Begge barnehagene oppgir at de bruker kommunens handlingsveileder i BTI ved oppstått bekymring og at observasjonspunktskjemaet benyttes for å vurdere bekymringen som oppstår. En befinner seg her på Nivå 0²⁴ – «Bekymring» i veilederen.. Barnehagene opplever at det er kultur for å diskutere en dårlig magefølelse og at de er snare med å diskutere bekymringer internt. Det oppgis å være korte avstander for å snakke sammen og drøfte saker - en trenger ikke å vente til neste møte for å ta opp en bekymring. Begge barnehagene tar videre bekymringen opp med foresatte for blant annet å undersøke hvordan status er hjemme i forhold til barnehagen. Dette innebærer at en eksempelvis sjekker om det kan være forhold i hjemmet som påvirker barnet, eller om foreldrene deler/ ikke deler bekymringen. Begge barnehagene oppgir at et åpent samarbeid med foresatte er viktig. I noen tilfeller er det tilstrekkelig å bare snakke med foresatte eller ha drøftingsmøter internt i barnehagen før det løser seg.

Styrer og spesialpedagog i Espira Garhaug barnehage har statusmøter etter behov hvor de diskuterer barn med ulike utfordringer. Barnehagen har ledermøte hver mandag og styrer, pedagogisk leder og spesialpedagog har jevnlig tidlig innsats møter med den enkelte pedagogiske leder hvor en gjennomgår barna på tilhørende avdeling. Det presiseres at det er stor fleksibilitet i barnehagen og korte avstander for å snakke sammen og drøfte ting i personalgruppen. Ved usikkerhet kontakter barnehagen eksempelvis barnevern eller PPT for anonym drøfting. Spesialpedagog i barnehagen er på nettverkssamling med andre spesialpedagoger hver tredje uke. Hver sjette uke har PPT ansvar for nettverket. Her kan en ta med caser fra barnehagen til drøfting. Ledelsen i Espira barnehage har inntrykk av at de ansatte er flinke til å ta opp bekymringer og raskt få en avklaring, men at de kan bli bedre på å dokumentere bekymringene.

I Nedstrand barnehage blir saker tatt opp på pedagogledermøter eller med den eller de som har mest kompetanse på området, eksempelvis styrer eller spesialpedagog. Ifølge ledelsen har barnehagen en oversiktlig pedagogisk periodeplan som alle avdelingene bruker og fyller inn hver måned for å få en rød tråd i det pedagogiske arbeidet. Her fylles inn prosjekt, felles satsingsområder i kommunen, fokus på Class, spesialpedagogisk arbeid og tidlig innsatsfokus. Vi får opplyst at de ansatte er flinke til å spille på hverandre. Spesialpedagog skal i utgangspunktet komme på avdelingsmøter og pedagogmøter, samt tidlig innsats møtene. Dette er ikke alltid gjennomførbart på grunn av ressurser. Det presiseres at Nedstrand er en liten barnehage med

²⁴ Nivå 0 består av trinnene: Bekymring – Del bekymringen – Konkretiser bekymringen – Grunn til bekymring?

korte avstander internt som gir mulighet for jevnlig dialog, men at det er mer struktur på møtene nå enn tidligere. Ledelsen presiserer at det er korte avstander til PPT og barnevern.

Kommunen har et tverrfaglige oppvekstteam (TOT) som barnehagene har møter med fire ganger i året. Her deltar representanter fra to barnehager, PPT, helsestasjon og barnevern for drøfting av aktuelle saker.

Vi blir informert om at det ved oppstått bekymring som regel blir utført en form for kartlegging eller observasjon for å komme frem til riktige tiltak. Dette avhenger av hva bekymringen går ut på. Hvis bekymringen handler om språk gjøres det ulike former for kartlegginger som eksempelvis TRAS, gjerne utført av spesialpedagog og pedagogisk leder, som sammen diskuterer seg fram til hva som er hensiktsmessige tiltak. Nedstrand oppgir at TRAS benyttes til barn der en har observert at språket ikke er aldersadekvat. Ved bekymringer knyttet til sosiale, emosjonelle og atferdsmessige utfordringer benyttes hovedsakelig observasjoner. Nedstrand barnehage opplyser at pedagogisk analyse brukes på alle områder, også der ansatte har utfordringer med for eksempel å få organisert et opplegg, en barnegruppe eller lignende. En ser da på hva som er opprettholdende faktorer for hvorfor det er noe en ikke får til, deretter jobber en med tiltak til forbedring.

Hvis observasjoner og videre undersøkelse viser at det må settes inn tiltak, er neste steg i rutinen/ handlingsveilederen at det med foreldrenes samtykke, skal opprettes en digital stafettlogg. Om foreldre ikke ønsker dette blir eventuell dokumentasjon i Espira barnehage lagret i barnets mappe i Spireportalen. I stafettlogg skal mål og tiltak legges inn, fordelt på den eller de som har ansvar for å utføre dem, eksempelvis foresatte, pedagog, PPT eller andre involverte instanser.

Tiltakene som settes inn avhenger av utfordringen. Det påpekes at personalet i begge barnehagene har en grunnleggende holdning om at det ikke er barnet det er noe galt med, men at det som regel er miljøet rundt barnet som fører til vanskene og at tiltakene må settes inn deretter. Typiske tiltak som iverksettes innenfor det allmennpedagogiske ved språkutfordringer, oppgis å være språkgrupper med spesialpedagog. Slike grupper gjennomføres gjerne på avdelingsnivå, spesielt på småbarnsavdelingen, og det jobbes da med utvalgte tema/ språk. Ved sosiale, emosjonelle og atferdsmessige utfordringer får vi oppgitt at typiske tiltak i Espira Garhaug barnehage, er bruk av billedstøtte gjennom ASK-symboler, organisering/ tilrettelegging av lekegrupper og lekemiljø, relasjonskartlegging, psykologisk førstehjelp, «Banking time» og bruk av kontaktpersoner i PPT eller andre tverrfaglige instanser. Styrer i Espira oppgir at de er blitt flinkere på å bestille observasjon av PPT kontakt, der avdelingen blir observert med «CLASS briller». Hva skjer rundt barnet? Hvor er de ansatte? Målet er å se på hele konteksten, slik at de får en bedre forståelse og refleksjon over egen rolle og kan møte barnet på en bedre måte. I tillegg til å hente inn råd og tips hos spesialpedagog, tverrfaglig oppvekstteam og PPT, er typiske tiltak i Nedstrand barnehage tettere foreldresamarbeid, å skjerme barn i mindre grupper, å lage grupper som er gode for barn som har utfordringer, at ansatte har tettere tilnærming over en periode og «CLASS» – observasjoner.

Kommunen har nylig opprettet tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam. Teamet blir organisert etter hva som fremkommer i henvisning fra tjenestene PPT, barnevern og helsestasjon. Ifølge leder for PPT er det som regel PPT, barnevern og psykisk helse familieteam som blir organisert sammen. Det blir pekt ut en som er stafettholder i saken, slik at familien har en person å forholde seg til. Mål og tiltak blir koordinert via stafettlogg og foreldre har da kontinuerlig oversikt over hva som gjøres av de ulike instansene. Dette handler om det å tydeliggjøre hvem som har ansvar for hva, samt at de involverte skal komme fram til tiltak sammen. Vi får opplyst av leder for PPT at teamet har hatt 6-7 saker, der rutiner er formulert underveis i prosessen som en form for aksjonslæring. Leder PPT er positiv til teamet og oppgir at en har erfart at en kan få bedre støtte på tvers og at det er slik en må jobbe fremover for å få bukt med utfordringene. På denne måten får en lagt løpet med en gang og alle som skal være involvert kalles inn til møter. Stafettlogg blir brukt og en har et kritisk blikk på hvilke tiltak som skal settes inn, er de evidensbasert eller er det hjemmesnekrede tiltak. Ettersom det foreligger samtykke fra foresatte gjennom opprettelsen av stafettlogg, kan tiltakene og andre utfordringer diskuteres konstruktivt og de ulike instansene blander seg mer i hverandres bed.

Begge barnehagene er av den oppfatning at de setter inn tiltak tidlig. Espira Garhaug oppgir at de kunne ha vært enda tidligere ute med å ta kontakt. PPT har mener at barnehagene kan prøve lenger med tiltak før de henviser til dem. I tillegg blir det presisert at tiltakene som settes inn til tider er personavhengig, og at dette kanskje henger sammen med pedagogens erfaring.

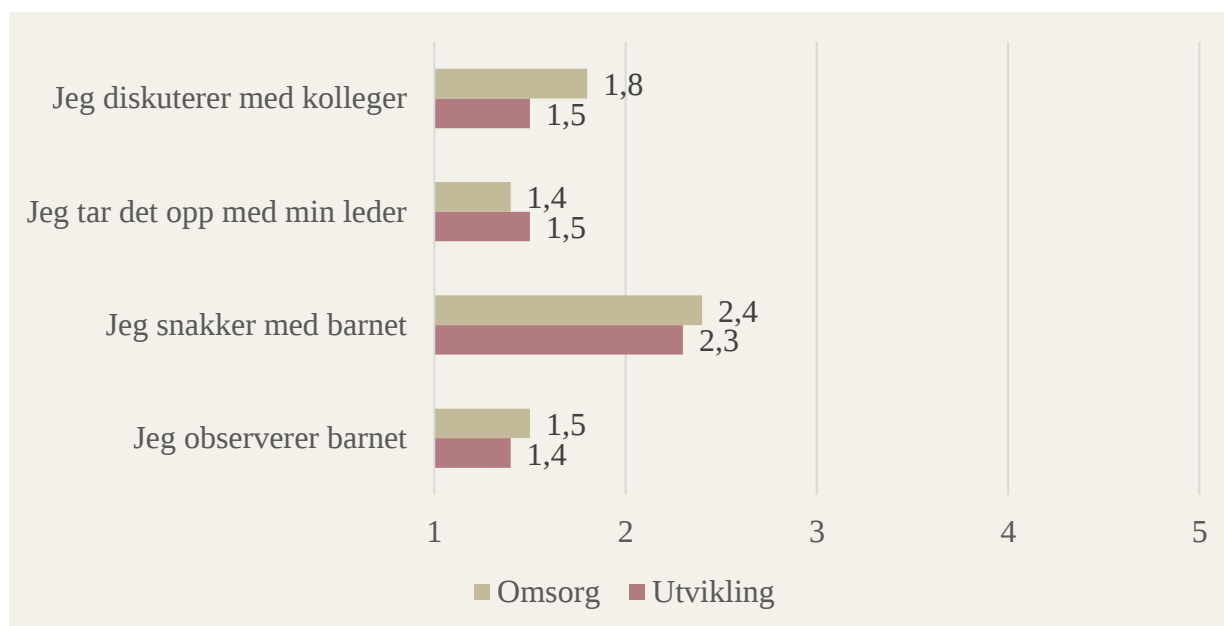
Barnehagesjef har inntrykk av at BTI handlingsveileder og rutinene for stafettlogg er godt innarbeidet i barnehagene. Barnehagene har også etablert tidlig innsats møter. Noen barnehager har mange logger, men det presiseres at det har vært fokus på å sette inn tiltak tidlig med mål om å avslutte logger da tiltak har bidratt til at barnet ikke lenger trenger tilrettelegging/tiltak. Vi får videre opplyst at barna er i utvikling og at tiden på å lære seg koder og regler for samspill med andre, varierer. Det gjør at mange logger handler om utfordringer nettopp knyttet til sosialt samspill.

Oppfattelser av bekymringshåndtering og iverksetting av tiltak

Av spørreundersøkelsen framgår det at 96 prosent har vært bekymret for et barns utvikling i løpet av de siste to årene. Dette er nokså likt tilbakemeldingene i Sola kommune. 46 prosent av respondentene oppgir å ha vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. I Sola kommune oppgir 62 prosent det samme. Alle respondentene i Tysvær kommune, med unntak av fem, oppgir å ha handlet på bakgrunn av bekymringen.

Videre stilte vi spørsmål om hvordan de ansatte håndterer bekymringer for et barns utvikling og omsorgssituasjon. Respondentene fikk her presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden, aldri*. Det skal påpekes at ulike stillinger også har forskjellige ansvarsområder, som innebærer at enkelte handlingsalternativer ikke er aktuelle for eksempelvis fagarbeiderne. I figur 6 presenterer vi handlingsalternativene som er relevante for både pedagoger og fagarbeidere.

Figur 6: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=89-92. Oppgitt i gjennomsnitt.

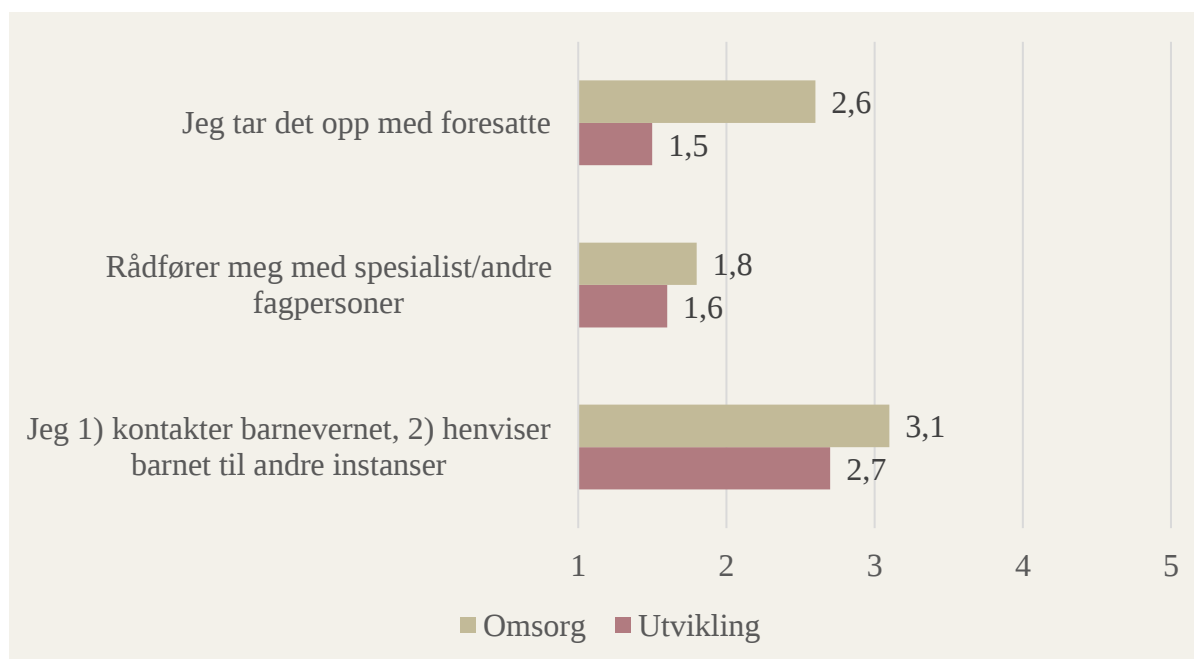

Kilde: Spørreundersøkelse

Av figuren ser vi at disse handlingene er svært utbredt, hvor nesten samtlige enten *alltid* eller *ofte* både observerer barnet og diskuterer med både leder og kolleger. Spørreundersøkelsen i Sola kommune viser tilsvarende bilde. I underkant av 60 prosent av respondentene oppgir at de *alltid* eller *ofte* snakker med barnet. Dette innebærer at i underkant av 40 prosent gjør det sjeldnere.

Figur 7 viser handlingsalternativene som i hovedsak faller inn under pedagogiske ledere/barnehagelærere sitt ansvar. I figuren viser vi kun svarene fra denne yrkesgruppen.

Figur 7: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=91. Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse

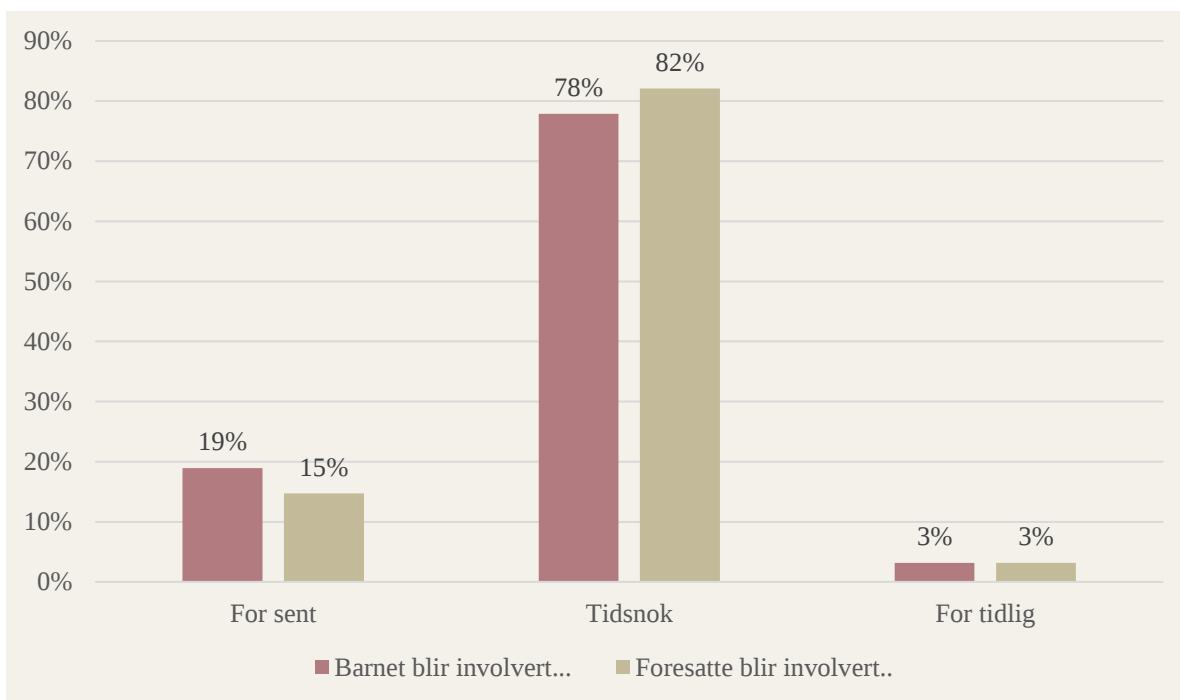
Spørreundersøkelsen viser at de ansatte ofte rådfører seg med andre fagpersoner ved bekymring for et barns utvikling og omsorgssituasjon. I bekymringssaker som omhandler utvikling oppgir 90 prosent av respondentene at de alltid eller ofte gjør dette, mens ti prosent oppgir at de gjør dette av og til eller sjelden. I saker som omhandler omsorg oppgir 16 prosent av de pedagogiske lederne/ barnehagelærerne at de av og til rådfører seg med andre fagpersoner. I bekymringssaker vedrørende et barns omsorgssituasjon er det flest (52 prosent) som oppgir at de kontakter barnevernet av og til. I underkant av fem prosent oppgir at de aldri kontakter barnevernet, mens 23 prosent oppgir at dette gjøres sjelden.

Når det gjelder bekymring for et barns utvikling, ser vi at pedagogene ofte tar opp bekymringer med foresatte, 93 prosent oppgir at de alltid eller ofte gjør det. Samtidig ser vi at i bekymringssaker som omhandler et barns omsorgssituasjon tas bekymringen i mindre grad opp med foresatte enn i saker som omhandler et barns utvikling²⁵. Med et snitt på 2,6 tilsvarer det at bekymringen blir tatt opp av og til.

I spørreundersøkelsen ba vi videre respondentene om å ta stilling til påstander om involvering av barn/ foresatte i bekymringssaker. Resultatet fremkommer i figur 8.

²⁵ Dersom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som f.eks. vold og overgrep, skal foreldre heller ikke varsles.

Figur 8: Ta stilling til følgende påstander om involvering av barn/foresatte i bekymringssaker. N=149. Oppgitt i prosent.

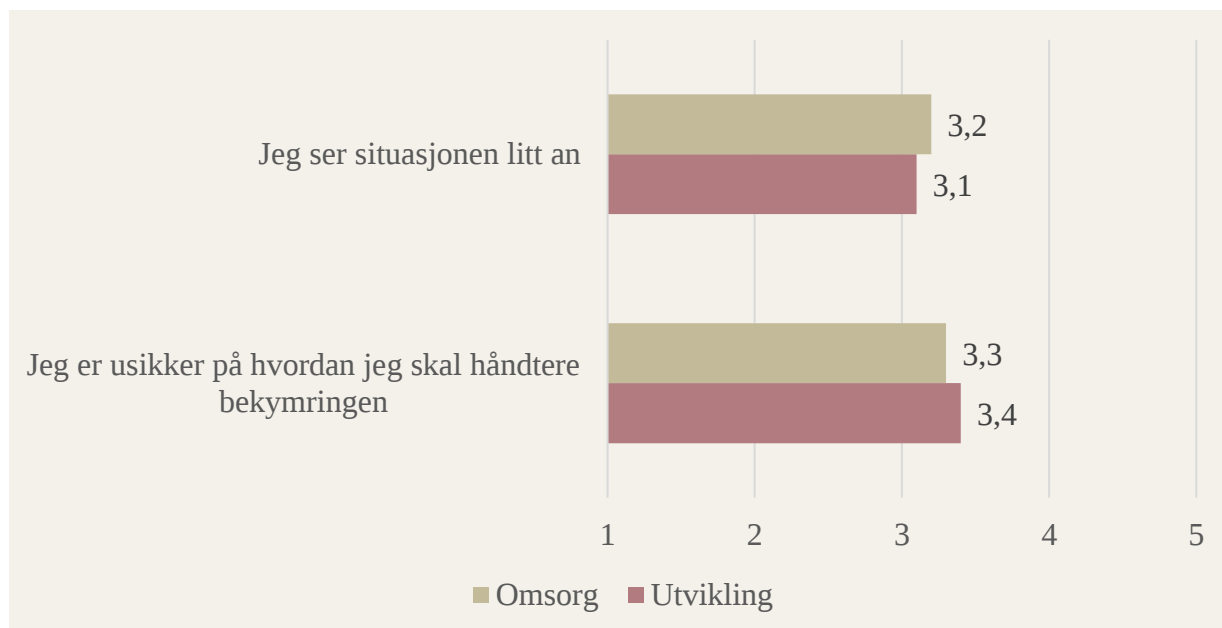

Kilde: Spørreundersøkelse

Av figuren ser vi at de aller fleste mener at både foresatte og barn blir involvert tidsnok. Det er derimot henholdsvis i underkant av 20 og 15 prosent av respondentene som opplever at foresatte og barn involveres for sent. Når det gjelder involvering av foresatte, mener fagarbeiderne i større grad enn faglederne at de involveres for sent, henholdsvis cirka 20 og 10 prosent. Det samme gjelder ved involvering av barnet, men her er ikke forskjellene så store, henholdsvis 20 (fagarbeiderne) og 18 prosent (pedagogene).

Figur 9 viser hvorvidt respondentene pleier å se an situasjonen eller være usikre på hvordan de skal håndtere en bekymring for et barns omsorgssituasjon og utvikling.

Figur 9: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N= 91. Oppgitt i gjennomsnitt.

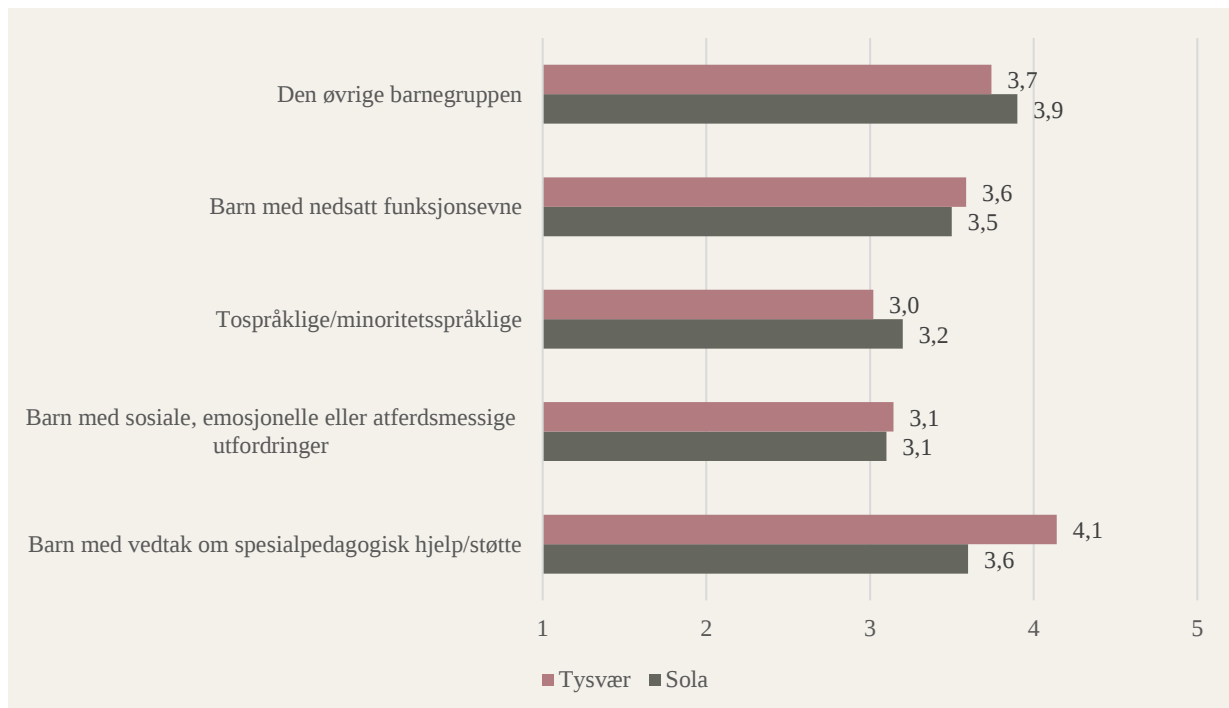
Kilde: Spørreundersøkelse

Respondentene i Tysvær og Sola kommune avgir tilnærmet like gjennomsnittlige tilbakemeldinger på begge indikatorene. Når det gjelder å se an situasjonen, tilsvarende gjennomsnittsskåren at en ser an situasjonen *av og til*. Vi får nokså like tilbakemeldinger fra pedagogene og fagarbeiderne, men det er relativt store variasjoner mellom barnehagene både når det gjelder omsorgssituasjonen og et barns utvikling, henholdsvis fra 2,5 – 3,8 og 2,8 – 3,8. Nedstrand og Tysværvåg barnehage avgir lavest score, det vil si at de ser an situasjonene oftere enn de andre, mens Fjellhaug friluftsbarnhage avgir høyest score.

Av tilbakemeldingene ser vi at respondentene litt sjeldnere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns utvikling enn omsorgssituasjon. 10,5 prosent av respondentene oppgir at de *ofte* er usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon. Det er en større andel pedagoger som oppgir at de *ofte* er usikre enn det er fagarbeidere. Også her er det nokså store variasjoner mellom barnehagene både når det gjelder omsorgssituasjonen og et barns utvikling, henholdsvis fra 2,8 – 4,0 og 2,8 – 3,8. I seks barnehager avgir over 10 prosent at de ofte er usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon. For en av barnehagene oppgir halvparten av respondentene det samme. Det er de samme barnehagene som scorer høyest og lavest på denne indikatoren som over.

Respondentene ble også bedt om å vurdere barnehagetilbudet til utvalgte grupper av barn. Resultatene framgår av figur 10.

Figur 10: I hvilken grad klarer barnehagen, etter din vurdering, å gi følgende barn et tilstrekkelig barnehagetilbud? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N=99).

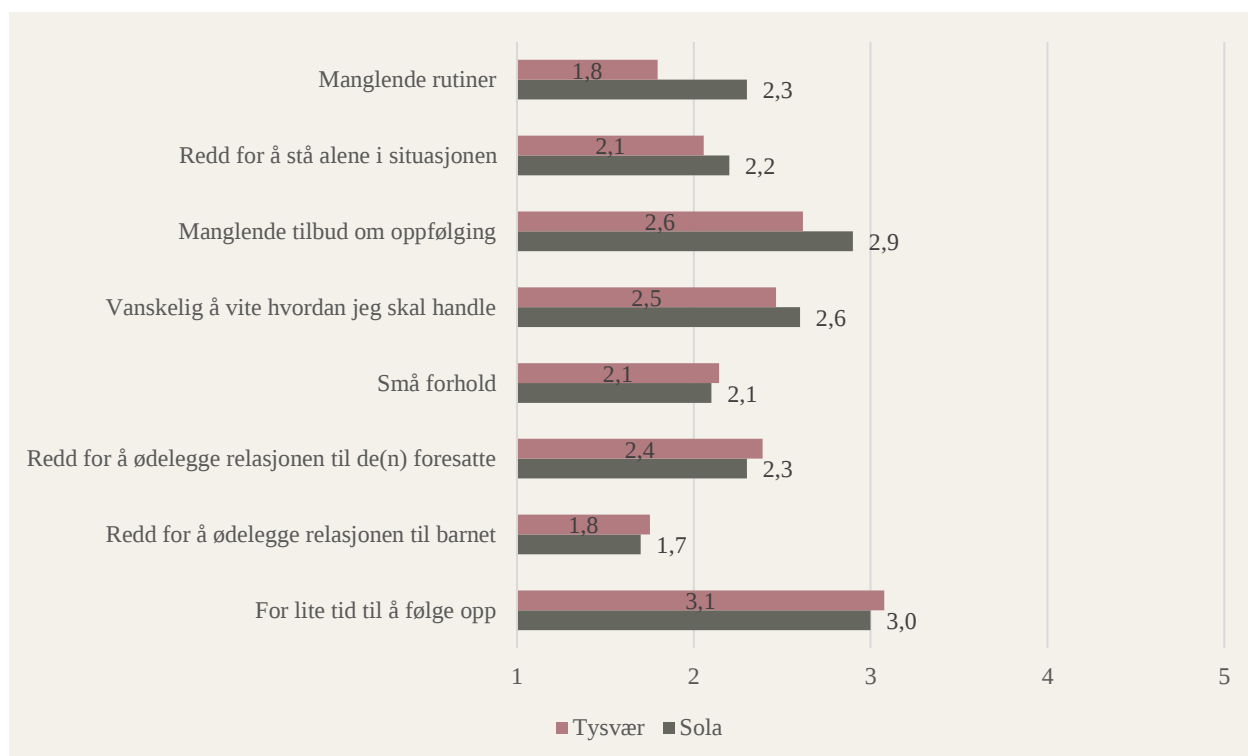
Kilde: Spørreundersøkelse i Tysvær og Sola kommune

Respondentene i spørreundersøkelsen fra Tysvær kommune er mest fornøyd med barnehagetilbudet for barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp (4,1) og minst fornøyd med tilbudet til tospråklige/ minoritetsspråklige. I Sola kommune får tilbudet til den øvrige barnegruppen høyest score, 3,9. De barnehageansatte i Tysvær opplever også at de i nokså stor grad klarer å imøtekomme behovet i den øvrige barnegruppen, score 3,7. Spørreundersøkelsen viser derimot variasjoner mellom de enkelte barnehagene angående i hvilken grad barnehagen klarer å gi et tilstrekkelig barnehagetilbud. Eksempelvis varierer gjennomsnittskåren for barnehagetilbudet til barn med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer fra 2,0 til 4,0. Hovedbildet er at det er de samme barnehagene som skårer høyest og lavest på alle indikatorene, altså at noen barnehager mener de i stor grad gir et tilstrekkelig tilbud, mens andre barnehager mener at de i mindre grad gjør det.

Barrierer som kan hindre handling

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figur 11. Her inkluderes også resultatene fra Sola kommune.

Figur 11: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringssaker vedrørende barn? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N = 92).

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

For lite tid til å følge opp samt manglende tilbud om oppfølging oppgis å være de største barrierene for de barnehageansatte både i Tysvær og Sola kommune. Et gjennomsnitt på 3 tilsvarende at det i noen grad er en barriere, men det er store variasjoner fra barnehage til barnehage også her. Når det gjelder barrieren *for lite tid til å følge opp* varierer gjennomsnittscoren fra 1,5 til 3,7. Tilsvarende tall for barrieren *manglende tilbud om oppfølging* er fra 2,0 til 3,8.

Disse barrierene er også noe som løftes fram i intervjuene med både barnehageansatte og representanter fra støttetjenestene. Barnehagene bruker mye tid på planlegging og dokumentasjon og opplever at det meste av dagene er låste i faste oppgaver og at en derfor må prioritere. Flere opplever at det er vanskelig å prioritere plantid foran barna. Fravær ved sykdom og lignende er alltid en utfordring. Espira Garhaug barnehage oppgir at de nok kan effektivisere seg mer når det gjelder praktiske gjøremål som å forberede/ rydde etter måltid, finne utstyr til aktiviteter og lignende.

For lite tid til å følge opp er også noe som løftes frem i kommentarene i spørreundersøkelsen. Et utvalg sitater fremkommer under:

«Jeg føler jeg har god kompetanse til å oppdage barn som har utfordringer tidlig og trenger ekstra støtte. Men personalet i barnehagen er så tynnslett at vi ikke klarer å gi den ekstra støtten. Når vi melder PPT får vi ofte en liste med tiltak vi må sette i gang som oppleves som en tilleggsbelastning i en allerede presset arbeidssituasjon.»

«Kjenner det er utfordrende å gi et godt kvalitetssikkert tilbud til barna i det daglige, hvor bemanning er en utfordrende faktor.»

«Føler det er stort fokus på tidlig innsats i barnehagen, MEN når vi sender vår bekymring om disse barna inn til PPT, får vi beskjed om å ta det inn i det allmennpedagogiske og dele inn i grupper. Logger blir opprettet og vi jobber systematisk, men disse barna detter mellom to stoler og min tid blir brukt opp på disse barna. Vi trenger folk inn som kan støtte disse barna her og nå- stol på vår ekspertise og vår erfaring. Jeg tenker at hvis vi får hjelp til barnet når det er 3 -5 så kan det være vi unngår hjelp på skolen, er ikke det tidlig innsats? Har ved flere anledninger fått tilbakemelding fra gamle foreldre at når barnet begynner på skolen sitter frustrerte lærere på skolen og er oppgitt over at barnet ikke har fått hjelp i barnehagen. Da er det vi som får tilbakemelding på at VI ikke ha gjort jobben vår godt nok. Men med 3 voksne og 20 barn er det veldig vanskelig å gjøre mer enn det vi gjør. Timene strekker ikke til.»

«Det er for lite folk på gulvet og for mange vikarer til at en kan jobbe med tidlig innsats/oppdagelse.»

3.3.2 EVALUERING OG DOKUMENTERING AV TILTAK

Begge de utvalgte barnehagene bruker stafettlogg til evaluering og dokumentering av tiltak. Espira Garhaug barnehage har i tillegg Spireportalen og Nedstrand barnehage arkiverer på sikker sone i arkivsystemet WebSak. I barnets mappe, i henholdsvis Spireportalen og WebSak, skal blant annet observasjoner og kartlegginger som utføres før stafettlogg opprettes, dokumenteres. I Espira lagres også saker hvor foresatte ikke ønsker at det skal opprettes digital stafettlogg her.

Ifølge kommunens handlingsveileder BTI skal stafettlogg opprettes på nivå 1 – «Tiltak» etter avklaring med styrer og eventuelle drøftinger med barnehagekontakt. Nedstrand barnehage presiserer at det er utfordrende at stafettloggen starter senere enn en har begynt å arbeide med en utfordring, eksempelvis gjennomført kartlegginger og observasjoner. Det oppgis at det tar tid å komme i gang med stafettloggen og at en dermed må vise til at saken har begynt før, når en skal dokumentere i stafettlogg.

Tiltakene evalueres gjennom møter hver tredje uke og dokumenteres i stafettloggen. Evalueringer blir gjort på grunnlag av observasjoner eller mer konkrete målinger hvis det lar seg måle. Barnehagene oppgir at det er vanskeligere å måle følelsesmessige utfordringer enn eksempelvis utfordringer knyttet til språk. I stafettloggen må en krysse av for om tiltak fungerer eller om de

skal avsluttes. Vi får opplyst at alle involverte aktører i stafettloggen skal være enige om tiltak skal fortsette eller avsluttes.

Begge de utvalgte barnehagene mener at de kan bli bedre på å stå i tiltakene lenger før de ser etter effekten av tiltaket, samt bli bedre på å dokumentere og evaluere. Nedstrand barnehage oppgir at de kan bli enda flinkere på å få gråsonebarn tidligere inn i stafettloggen.

Vi får både positive og negative tilbakemeldinger knyttet til bruken av stafettlogg i barnehagene. Tanken med stafettloggen oppgis som god og den oppgis å være et godt verktøy. Men, det presiseres at det krever en del av spesialpedagog og pedagogisk leder å drive loggen på den måten kommunen har tenkt. Ifølge barnehagesjef har verktøyet sine utfordringer og forbedringspotensialer. Barnehagene trekker frem at det tverrfaglige samarbeidet ikke fungerer optimalt ettersom de andre instansene ikke bruker stafettloggen i samme grad som barnehagen. Det oppgis blant annet at barnevern bruker stafettloggen i liten grad, og at helsestasjon ikke oppretter stafettlogg i saker hvor dette ofte hadde vært hensiktsmessig. Helsestasjonen har eget journalsystem hvor dokumentasjon arkiveres. Barnehagesjef opplyser at det ville gitt en bedre flyt dersom helsestasjonen opprettet stafettlogg hos barn i de tilfellene hvor det er opplagt at barnet kan nyttiggjøre seg tiltak allerede før barnet starter i barnehagen. Eller hvis det foreligger informasjon som kunne ha vært vesentlig for barnehagene å ha for å komme raskere i gang med tiltak. Eksempelvis om det er forhold ved barnets språkutvikling eller andre forhold som helsestasjonen oppdager ved to års kontrollen når barnet ikke har startet i barnehagen. Nedstrand barnehage viser til et eksempel hvor man måtte gå tilbake i en sak hvor helsestasjonen allerede hadde en del informasjon som barnehagen hadde hatt nytte av å ha kjennskap til.

Hver instans kan ha ulike tiltak inne, og det oppgis at det som regel er barnehagen som holder i loggen. Vi får også tilbakemeldinger fra Nedstrand barnehage om at foreldresiden i loggen oppleves som tungvint og at mange foresatte sier at de ikke bruker den.

Stafettloggen overføres videre til skolen etter samtykke fra foreldre. Nedstrand barnehage opplever at skolene har blitt flinkere til å ta imot stafettlogg fra barnehagen.

Kommunen gjennomførte en evaluering av BTI i slutten av 2021 gjennom en spørreundersøkelse i forms. Undersøkelsen ble sendt ut i desember 2021 og fikk lav respons – 148 svar. Etter flere påminnelser ble undersøkelsen avsluttet midt i januar 2022. Vi har mottatt resultatet av undersøkelsen i rådata. I undersøkelsen ble det blant annet stilt spørsmål om kjennskap til BTI og rutiner/ verktøy og om de opplevde at det er etablert en felles praksis om bruken av handlingsveilederen i møte med barn, unge, gravide og foresatte. På sistnevnte oppga de aller fleste svaralternativet *både og, det er noen som er godt inne i BTI/stafettlogg, mens det er andre som sjeldent eller aldri bruker dette verktøyet*. Det ble også stilt spørsmål om hva respondentene mente var den viktigste suksessfaktoren for at arbeidet med neste fase av implementeringen av Stafettloggen og BTI skal bre seg i kommunen og bli. Her får kommunen mange tilbakemeldinger på at stafettloggen oppleves som merarbeid og lite nyttig, at det må være klare rammer for når den skal iverksettes og at den må implementeres i ledelsen.

3.3.3 VURDERING

Nasjonale undersøkelser viser at det for den enkelte ansatt kan være vanskelig å gå fra bekymring til handling. Dette kan ha bakgrunn i at man ikke vet hva man skal gjøre med bekymringen eller hvordan den blir fulgt opp i det videre. Det å ha rutiner for hvordan ansatte skal gå frem, kan derimot redusere den enkeltes barrierer og på den måten sikre at bekymringer blir nærmere utforsket. Gjennomgangen viser at kommunen, på overordnet nivå, har skriftlige rutiner som beskriver hvilke trinn barnehageansatte skal følge ved oppstått bekymring.

Barnehagene oppfattes å ha en etablert praksis hvor bekymringer kartlegges gjennom observasjonsskjemaet i handlingsveilederen og blir drøftet med kolleger, leder, foresatte og/eller andre støttejenester før eventuelle tiltak blir iverksatt. Det vises og til lav terskel for å ta kontakt med PPT barnehagekontakt og barnevernet for veiledning. Handlingsveilederen sier ikke noe om hvilke tiltak som skal settes inn, men barnehagene oppleves å ha flere gode tilgjengelige tiltak ved oppstått bekymring – faglig/ motorisk eller atferdsmessig. Det er positivt at kommunen har opprettet tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam, dette kan bidra til å sikre at riktig instans blir koblet på tidlig samt at en får mer treffsikre tiltak.

Til tross for rutiner på området, som handlingsveileder BTI, viser resultat fra spørreundersøkelsen at ansatte til tider er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns utvikling og enda oftere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for et barns omsorgssituasjon. Det er store forskjeller mellom barnehagene her. At 10 prosent svarer at de ofte er usikre på hvordan de skal håndtere en bekymring for et barns omsorgssituasjon kan bety at rutinene ikke er godt nok implementert i barnehagene og at barn i verste fall ikke får nødvendig og riktig hjelp. Samtidig oppgir hele 28 prosent av pedagogene i spørreundersøkelsen at de sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for et barns omsorgssituasjon. Undersøkelsen sier derimot ikke noe om årsaken til hvorfor de ikke tar kontakt med barnevernet. Det er heller ikke slik at barnevernet skal kontaktes i alle tilfeller hvor det vekkes en bekymring for omsorgssituasjonen til et barn. Her har barnehagene anledning til flere initiativ, som eksempelvis samtale med barnet, samtale med foreldre og eventuelt andre samarbeidspartnere på lavere tiltaksnivå enn barnevern. Det viktige i dette er at barnehageansatte har aktive rutiner som ansatte enkelt kan ta ut i praksis og støtte seg til slik at bekymringer for et barn blir videre utforsket, og unngår at bekymringer ikke blir tatt tak i grunnet usikkerhet hos ansatte.

Tiltak skal evalueres og dokumenteres i stafettlogg. Tilbakemeldingene antyder likevel at dette ikke alltid blir utført. Dette baserer vi på at begge barnehagene oppgir at de kan bli bedre på å dokumentere og evaluere tiltak, at ikke alle involverte instanser bruker stafettlogg i den grad det er ment å brukes og at alle instanser ikke oppretter stafettlogg i saker hvor det hadde vært hensiktsmessig. Eksempelvis at barnevern bruker systemet i liten grad og at helsestasjon ikke oppretter stafettlogg hos barn i de tilfellene hvor det er opplagt at barnet kan nyttiggjøre seg tiltak allerede før barnet starter i barnehagen. Ut fra tilbakemeldingene knyttet til bruk av stafettlogg mener vi at systemet ikke er godt nok kjent i kommunen, og at tidspunkt for når den skal tas i bruk, ikke er tydeliggjort. Av den grunn fungerer den per i dag ikke etter sin hensikt, og blir

heller opplevd mer som en tidstyv i en travel hverdag enn et godt verktøy til evaluering av tiltak. Dette bekreftes også av tilbakemeldingene vi får fra skolene (som fremkommer i kapittel 4) og evalueringen kommunen selv har gjennomført.

3.3.4 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- Iverksette tiltak som sikrer implementering av kommunens overordnede rutiner (handlingsveilederen BTI med sine verktøy). Herunder å tydeliggjøre terskelen for når stafettloggen skal opprettes.

3.4 DE VIKTIGE ANDRE – TVERRFAGLIG INNSATS

Samarbeid på tvers utgjør en viktig ressurs i arbeidet med tidlig oppdagelse og rett hjelp tidlig, men vil i stor grad handle om kjennskap til- og tilgang til støttetjenesters kompetanse. Dette fordrer samarbeidsarenaer hvor flere instanser, som har barn og unge som sin målgruppe, treffes. Samhandling og kompetansedeling innad i de ulike tjenesteområder, samt kjennskap og kunnskap om hva andre tjenesteområder kan bidra med, er derfor essensielt i arbeid med tidlig innsats. Samarbeid med andre er av den grunn viktig uavhengig av om barnet har en vedtaksfestet rett til oppfølging eller ikke.

Barnehagens samarbeid med andre kommunale tjenester er hjemlet i lov eller forskrifter og fremgår som sterke anbefalinger i retningslinjer. Samme gjelder andre tjenesters samarbeid med barnehagen.

3.4.1 ORGANISERING OG SAMARBEID

Et av fokusområdene i kvalitetsplanen for Tysværbarnehagene for 2018-2022 er tverrfaglig kompetanse. Barnehagesjef har møte med alle barnehagene i kommunen månedlig. De kommunale barnehagene har møter med barnehagesjef hver 14. dag. Både kommunale og private barnehager blir involvert i kommunens arbeid med ulike planer og strategier på oppvekstfeltet. Ut over dette deltar styrere og pedagogiske ledere i lærende nettverk i utviklingsarbeidet i regi av piloteringen i Rekom²⁶. Øvrige styrere og ressurspersoner fra barnehagene deltar i samlinger knyttet til Inkluderende barnehage og skolemiljø (IBS).

²⁶ Syv barnehager

Det arrangeres flere tverrfaglige møtepunkter i kommunen. Eksempelvis strategimøter mellom barnehage, skole og PPT og barnehage og PPT. Kommunalsjef har ukentlige møter med ledere for barnehage, skole, PPT, helsestasjon, barnevern og kultur. Kommunen har også Tverrfaglige oppvekst team (TOT) som har møter fire ganger i året. Her deltar representanter fra barnehagene, PPT, helsestasjon og barnevern. Her kan saker på individ- og systemnivå drøftes. Eksempel på tema kan være barns seksualitet, mobbing, utfordringer knyttet til lek eller utfordrende foreldresamarbeid.

På styrersamlingene med alle barnegane i kommunen er innholdet blant annet regelverksforståelse, tverrfaglig samhandling, utviklingsarbeid og nytt i sektoren. Samlingene er en del av kommunens rolle som Barnehagemyndighet og for å sikre at veiledning benyttes som verktøy for å sikre at barnehagene blir drevet i samsvar med regelverket. I 2022 har innholdet i samlingene blant annet vært barnehageopptak, CLASS, Inkluderende barnehage- skole (IBS), overgang barnehage – skole, regional ordning, aktivitetsplikten, tilsyn, kompetanseløftet, oppvekstreformen, BTI-arbeid, samhandling med PP, ASK i barnehagen og helsestasjon og tverrfaglig arbeid med de minste barna. Andre tjenester fra oppvekstsektoren er også representert inn ut fra tema på disse samlingene. Barnehagesjef opplever at de ulike instansene er opptatt av å dele erfaringer. På felles planleggingsdager deltar hele barnehageområdet. De private barnehagene blir alltid invitert til å delta.

Gjennom handlingsveilederen BTI er det systematisert et forløp og prosess før en eventuell henvisning til PPT eller andre aktuelle instanser.

Spesialpedagog

Det er ansatt spesialpedagog i den enkelte barnehage, med stillingsprosent som avhenger av størrelsen på barnehagen. Espira Garhaug barnehage har eksempelvis spesialpedagog ansatt i 100 prosent stilling, mens Nedstrand barnehage har 50 prosent stilling. Spesialpedagog skal være i barnehagen og styrke det allmennpedagogiske samt jobbe systematisk med å oppdage gråsonebarn. Begge barnehagene opplever at de har et tett samarbeid med spesialpedagog og at det å ha spesialpedagog som fast ansatt i barnehagen er et svært viktig tiltak knyttet til tidlig innsats og tidlig oppdagelse.

PPT

En gang i måneden har barnehagesjef og leder av PPT fast møtepunkt. Her diskuteres blant annet samarbeid om faglig innhold på planleggingsdager og utfordringer. Ellers samarbeider barnehagene og PPT gjennom nettverkene for CLASS- observatører. Her samarbeider de blant annet om observasjoner, det å ha et felles språk, organisering og bemanning i barnehagen samt generelt kompetansebehov.

Kommunen har to barnehagekontakter som er ute i barnehagene etter oppsatt plan. De er i hver barnehage hver femte eller sjette uke. Barnehagekontaktene skal gi veiledning til barnehagens ansatte på både individ- og systemnivå. Vi får opplyst at PPT kontaktene har økt tilstedeværelsen i barnehagene siden 2021.

Barnevernstjenesten

Barnevernstjenesten blir beskrevet som en sentral samarbeidspart, men det foreligger ingen samarbeidsavtale mellom barnehage og barnevern. Det siste året har barnevernstjenesten vært representert på styrersamling to ganger. Per i dag blir tjenesten kalt inn på styrersamling ved behov og det foreligger ingen rutine på hvor ofte de skal delta. Barnehagesjef opplyser at det bør være rutine på at barnevernstjenesten minst deltar en gang i året. Barnevern blir også koblet på tverrfaglig team i krevende saker og vi får opplyst av barnehagesjef at de er sentrale i Fokus-uken.

Helsestasjon

Det foreligger per i dag ingen samarbeidsavtale mellom barnehage og helsestasjon, men barnehagesjef opplyser at dette er under utarbeidelse. Barnehagesjef opplever at det er behov for at de to tjenestene lærer mer om hverandre. Helsestasjon er med i tverrfaglig oppvekstteam, er involvert i prosjektet «Trygge foreldre på Haugalandet» og det foreligger et samarbeid mellom barnehager og helsestasjoner angående COS-P (Circle of Security – Parenting - trygghetssirkelen). I Tysvær er «Trygge foreldre på Haugalandet» et samarbeid mellom helsestasjon og barnehage hvor spesialpedagoger og helsesykepleiere avholder kursrekker i tospann. Barnehagesjef presiserer at dette har vært en god erfaring hvor kursholderne opplever det som en styrke og læring å ha ulike fagbakgrunner. Kommunen har fem spesialpedagoger med COS-P utdanning, i tillegg til flere helsesykepleiere. COS-P har som mål å fremme trygg tilknytning mellom barn og omsorgsperson.

3.4.2 ANSATTES OPPLEVELSE AV SAMARBEID PÅ TVERS

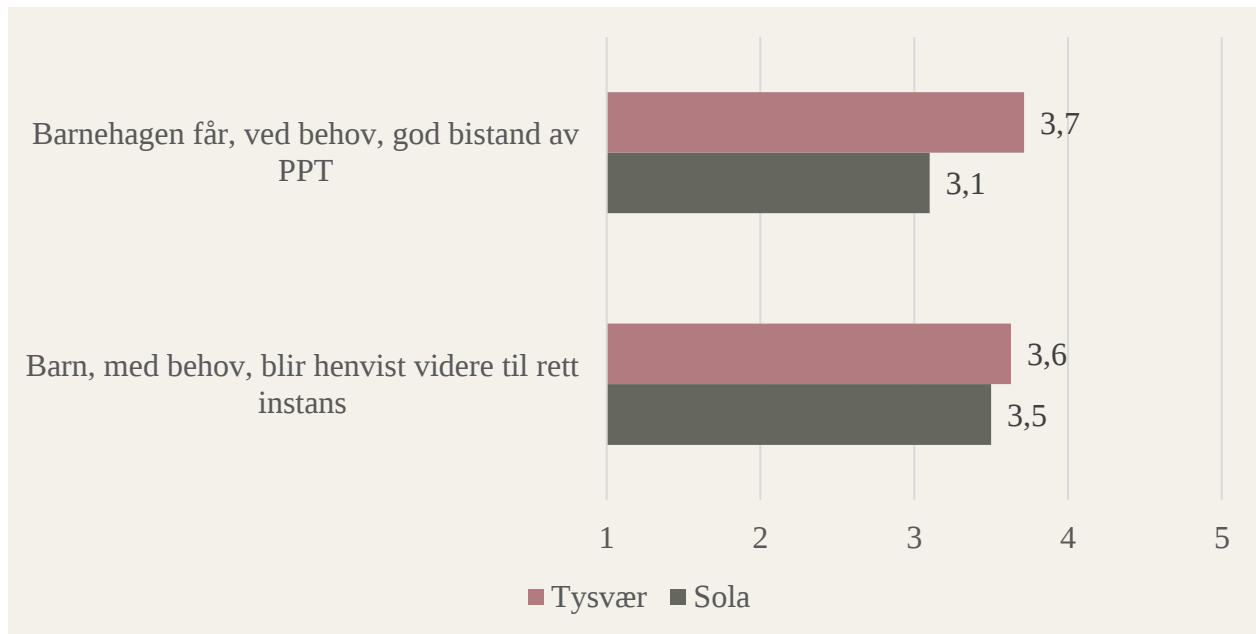
Både ledelse og ansatte i begge barnehagene beskriver hovedsakelig samarbeidet med PPT som godt. Kontaktpersonene beskrives som tett på, og barnehagen opplever lav terskel for å ta kontakt ved bekymring. PPT bistår med veiledning/ diskusjoner og observasjoner, både knyttet til enkeltbarn i individualsaker, og på gruppe-/systemnivå. Espira Garhaug barnehage trekker frem at det er nyttig å ha en fast saksbehandler som kjenner barnehagens personale og organisering, og at dette bidrar til gode tiltak på individ- og systemnivå. Nedstrand barnehage opplever at behovet for hvilken hjelp barnehagen trenger fra PPT har endret seg fra behov om eksperthjelp til et organ de kan reflektere og samarbeide med.

Begge barnehagene ønsker mer samarbeid med helsestasjon og oppgir blant annet at begge kan bli flinkere til å ta kontakt. Ifølge ledelsen på Nedstrand barnehage er det behov for å klargjøre hva de ulike instansene kan gjøre i forhold til hverandre. Barnehagesjef presiserer i

høringsrunden at barnehagene ønsker et tettere samarbeid med helsestasjon for å kunne sette inn tiltak tidligere når dette er hensiktsmessig for barnet.

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringssaker. Resultatet framgår av figur 12.

Figur 12: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringssaker i barnehagen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=98)

Kilde: Spørreundersøkelse i Tysvær og Sola kommune

Med et gjennomsnitt på 3,7 og 3,6 er respondentene i Tysvær kommune mer enige enn uenige i påstandene om at barnehagen ved behov får god bistand fra PPT samt at barn, med behov, blir henvist videre til rett instans. Respondentene fra Tysvær er mer samstemte i påstandene enn respondentene fra Sola kommune, spesielt når det gjelder bistand fra PPT.

Det er derimot store variasjoner mellom barnehagene når det gjelder hvor enige de er i påstanden om at barnehagen, ved behov, får god bistand fra PPT. Dette varierer fra 2,8 til 5,0. Førland barnehage er mest enig, mens Tysværvåg er minst enig. Størst andel respondenter – 33 prosent – avgir at de er helt enig i påstanden, mens 18 respondenter oppgir at de helt uenig eller nokså uenig (score 1 og 2).

PPT opplever at barnehagene stort sett henviser barna på riktig tidspunkt, men at det har vært en endring fra tidligere hvor de oftere henviste for tidlig. Når det gjelder bistanden som blir gitt, opplever PPT fortsatt at enkelte forbinder dem med ekstra timer/ressurser inn i barnehagen, og kan dermed forstå at noen er misfornøyd med hjelpen de får. Barnehagekontaktene opplever og at noen av barnehagene kan bli enda flinkere til å ta kontakt ved utfordringer.

Også når det gjelder hvor enige de er i påstanden om at barn ved behov blir henvist til rett instans er det variasjoner mellom barnehagene, fra 3,0 til 4,0. Størst andel, 44 prosent, oppgir at de er nokså enig, det vil si at de avgir score 4. 13 respondenter avgir at de helt uenig eller nokså uenig (score 1 og 2) i påstanden om at barn blir henvist videre til rett instans. Ni av disse respondentene tilhører to barnehager.

3.4.3 VURDERING

Kommunen har rutine for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge, og alle som jobber med barn og unge skal følge handlingsveilederen BTI. Gjennom handlingsveilederen BTI er det systematisert et forløp og prosess før en eventuell henvisning til PPT eller andre aktuelle instanser som vi opplever er innarbeidet som rutine i den enkelte barnehage. Men som påpekt tidligere²⁷ bruker ikke alle tjenester stafettlogg i den grad de burde, eksempelvis barnevern og helsestasjon, og dermed følger de ikke handlingsveilederen.

Gjennomgangen viser at barnehagene benytter seg av støttetjenestene, og at de stort sett er fornøyd med hvordan samarbeidet med de ulike fungerer. Særlig samarbeidet med PPT oppleves som godt. Kontaktpersonene beskrives som tett på og at det er lav terskel for å ta kontakt. Forløp og prosess før henvisninger oppfattes å være godt kjent for de barnehageansatte.

Det foreligger per i dag ingen samarbeidsavtale mellom henholdsvis barnehagene og barnevernstjenesten, og barnehagene og helsestasjon. I nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablert avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Barnehagene etterlyser mer samarbeid med- og kunnskap om helsestasjonen. Det er positivt at en samarbeidsavtale er under utarbeidelse. Bestemmelsen om at alle skal følge handlingsveilederen bør inngå i avtalen.

Samarbeidet med barnevernstjenesten er lite systematisert og barnehagene har ikke egen kontaktperson i barnevernstjenesten. Det vises til lav terskel for å drøfte saker anonymt samt at de deltar på møter og lignende ved behov. Samtidig oppgir som nevnt hele 28 prosent av pedagogene i spørreundersøkelsen at de sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for et barns omsorgssituasjon. Et systematisert og mer gjensidig samarbeid, hvor det i større grad legges planer på overordnet nivå for hvordan man skal jobbe sammen, kan bidra til bedre ivaretagelse av «hele» barnet. Det vil også støtte opp under tankegangen om laget rundt barnet.

Ansattes opplevelse av tilbudet som blir gitt barnehagebarna, varierer. Noen mener de gir et godt tilbud mens andre mener det er mindre godt. Vi ser også at de største barrierene for å handle slik

²⁷ Kilde: Intervju og kommunens evaluering av BTI i slutten av 2021.

man ønsker i bekymringssaker er for lite tid til å følge opp barnet samt manglende tilbud om oppfølging. Intervjuer og kommentarer i spørreundersøkelsen viser at flere ansatte opplever det som utfordrende å gi hvert barn det de trenger av støtte og oppfølging innenfor den ordinære bemanning. Det blir i intervju vist til at barnehageansatte tenker ulikt når utfordringer melder seg. For noen er hjelp utenfra, spesielt fra PPT, en stor driver, mens andre oppleves i større grad å ha søkelys på hvordan barnehagen selv kan tilrettelegge. I den forbindelse vurderes det som hensiktsmessig at barnehagene, sammen med kommunen, utforsker nærmere om de kan ha uløst potensiale i tilretteleggingen som kan favne flere. Uavhengig av dette er det likevel viktig at hjelpe- og støttetjenestene er tilgjengelige når barnehagene har behov for hjelp, for med det å sikre at barna får rett hjelp tidlig.

Tegn og signaler som utløser bekymring kan være både vage, diffuse og vanskelige å tyde. Gode verktøy og lett tilgang til drøftinger med andre faggrupper er derfor et viktig ledd i arbeid med tidlig oppdagelse og tidlig innsats. Samarbeid på tvers anses i flere tilfeller som en forutsetning for å kunne iverksette rett tiltak tidlig. Innføringen av tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam vurderes å være et viktig ledd i dette arbeidet.

3.4.4 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- Sikre at det er etablert samarbeidsavtaler mellom barnehagene og helsestasjon samt barnehagene og barnevern.

4 TIDLIG INNSATS I SKOLEN

4.1 INNLEDNING

Tysvær kommune har åtte grunnskoler; en ungdomsskole, to kombinerte skoler og fem barneskoler.

Nedstrand barne- og ungdomsskole har totalt 150 elever fra 1. til 10. klasse. I tillegg til rektor, sekretær og undervisningsinspektør er det 5 assistenter, 1 hjelpepleier og 1 vernepleier som arbeider på skolen.

Grinde skule er en barneskole med totalt 218 elever fordelt på syv trinn og 13 elevgrupper. Skolen har 32 ansatte, derav 21 lærere, fem assistenter, en vernepleier og en miljøterapeut.

4.1.1 BAKGRUNNSINFORMASJON

Årlig avholdes det nasjonale prøver i engelsk, lesing og regning for 5. trinn. I tabellen presenteres resultatene for Tysvær kommune og gjennomsnittet for landet de tre siste skoleårene.

Tabell 5: Resultater nasjonale prøver skoleårene 2020/2021, 2021/2022 og 2022/2023

	2022/2023		2021/2022		2020/2021	
	Tysvær / hele landet		Tysvær/ hele landet		Tysvær/ hele landet	
Lesing	50	50	49	50	49	50
Regning	50	50	49	50	47	50
Engelsk	48	50	47	51	47	50

Kilde: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/nasjonale-prover-5.-trinn/>

Resultatene viser at elever i Tysvær i skoleåret 2022/2023 foreløpig ligger på landsgjennomsnittet i regning og lesing, men scorer dårligere enn landsgjennomsnittet i engelsk. I skoleåret 2021/2022 og 2020/2021 lå Tysværs skolen under landsgjennomsnittet i alle de tre fagene.

Ifølge tall fra utdanningsdirektoratet oppfyller Tysvær kommune normen for lærertetthet på både 1.-4. trinn (15 elever per lærer) og 5.-7.trinn (20 elever per lærer). Lærertettheten ligger over snittet for Rogaland på både 1.-4.trinn og 5.-7.trinn.

Tall fra KOSTRA for 2021 viser at det er en lavere andel elever i Tysværs skolen (5,6 %) som mottar spesialundervising sammenlignet med KOSTRA gruppe 8 (8,9 %) og landet uten Oslo (7,9).

Antall henvisninger til PPT fra skolene i Tysvær økte derimot med 268 prosent fra 2019 til 2020. Antallet har holdt seg nokså stabilt i 2021, men per i dag ser det ut til at en får en liten nedgang

4.1.2 KRAV OG ANBEFALINGER

Tidlig oppdagelse og tidlig innsats

Tilpasset opplæring og tidlig innsats for den enkelte elevs læring og utvikling er tydelig presisert i [Opplæringsloven §§ 1-3](#) og [1-4, Meld. St. nr. 16 \(2006-2007\) ...og ingen sto igjen Tidlig](#)

[innsats for livslang læring](#) og [Meld. St. nr. 31 \(2007-2008\) Kvalitet i skolen](#). Prinsippet Tilpasset opplæring viser blant annet til at skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon, lærelyst og tro på egen mestring.

I august 2018 ble bestemmelsen om tidlig innsats i opplæringsloven erstattet med nye regler om intensiv opplæring²⁸. Dette gir skolen en lovfestet plikt til å gi elever på 1. – 4. trinn som strever et tilbud om intensiv opplæring i lesing, skriving og regning. Dette som en del av den ordinære opplæringen.

Intensiv opplæring er her knyttet direkte til tidlig innsats, og det framgår av forarbeidene at tiltak skal iverksettes med en gang det er avdekket at en elev har behov for tilrettelegging. Det er ingen fasit på hvordan denne opplæringen skal gjennomføres, men vises til at det er en pedagogisk oppgave å ta stilling til hvilke tiltak som er nødvendige og formålstjenlige for den enkelte elev. Dersom skolen ikke, innen rimelig tid, ser noen positive effekter av den intensive opplæringen som tilsier at eleven vil kunne følge forventet progresjon, må skolen vurdere om det er behov for å endre opplegget, eller om eleven trenger spesialundervisning.

I [Opplæringsloven §10-8](#) heter det at skoleeier har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i virksomheten. Skolen skal ha et system som gir nødvendig kompetanseutvikling med sikte på å fornye og utvikle den faglige og pedagogiske kunnskapen og å holde seg orientert om og være på høyde med utviklingen i skolen og samfunnet. Videre framgår det av kommuneloven § 25 at kommunen skal ha internkontroll med administrasjonens virksomhet for å sikre at lover og forskrifter følges.

Av nasjonal faglig retningslinje for [Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge](#) er det en sterk anbefaling til *alle som arbeider med barn og unge, og særlig ansatte som arbeider der barn og unge tilbringer størstedelen av dagen, om å være oppmerksomme på tegn og signaler som gir grunn til bekymring og ha kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer. Bekymringer bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtale med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet. Skolene er sentrale i et slikt arbeid og derav en viktig arena for å komme tidlig inn i saker hvor det er bekymring. Videre påpekes at ansatte bør følge kommunens rutiner for oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Det er kommunens ledelse som har ansvar for at relevante virksomheter har rutiner for hvordan handle dersom bekymring for et barn. Dette forutsetter kompetanse om normalutvikling og kompetanse om hva som kan tyde på at et barn kan være risikoutsatt. Videre heter det at ansatte bør identifisere barn som lever i risikosituasjoner som kan kreve at andre tjenester enn barneverntjenesten iverksetter tiltak.*

²⁸ Opplæringslova § 1-4. **Tidleg innsats på 1. til 4. trinn.** På 1. til 4. årstrinn skal skolen sørgje for at elevar som står i fare for å bli hengande etter i lesing, skriving eller rekning, raskt får eigna intensiv opplæring slik at forventa progresjon blir nådd. Om omsynet til eleven sitt beste talar for det, kan den intensive opplæringa i ein kort periode givast som eineundervisning.

Samarbeid med andre

Skolens samarbeid med andre kommunale tjenester er hjemlet i lov eller forskrifter og framgår som sterke anbefalinger i retningslinjer. Samme gjelder andre tjenesters samarbeid med skole.

I opplæringsloven § 15-8 følger det at skolen skal samarbeide med relevante kommunale tjenester om vurdering og oppfølging av barn og unge med helsemessige, personlige sosiale eller emosjonelle vansker. I nasjonal faglig retningslinje Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Videre heter det at avtalene bør forankres og implementeres på en god måte hos ledere i virksomhetene, og inkludere ulike samarbeidsformer på tvers av sektorer og nivåer. De må følges tett opp av ledere, slik at avtalene er kjent og blir fulgt i virksomhetene.

Stortingsmelding 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO* påpeker at det er et behov for å styrke det profesjonelle samarbeidet internt på den enkelte skole, og på tvers av skolen og det øvrige støttesystemet.

Kommunens årsrapport for 2021 påpeker at tverrfaglig innsats og tidlig innsats er viktige utviklingsområder i alle oppveksttjenester.

Ifølge kommunens hjemmeside skal PP- tjenesten hjelpe barnehager og skoler med kompetanse- og organisasjonsutvikling slik at de tilrettelegger for elever med særskilte behov. Dette arbeidet kan være:

- å gi råd i saker som omhandler hele klasser, trinn eller grupper
- holde innlegg for personalet på planleggingsdag eller fellestid om aktuelle tema innenfor utviklingsarbeid og pedagogiske utfordringer.
- bistå leseveiler, matteveilder tidlig innsatsteam.
- være en samtalepartner i å analysere, evaluere og følge opp kartleggingsresultater.
- gi informasjon om andre aktuelle hjelpeinstanser.
- bistå, holde innlegg, arrangere møter for foreldre eller ansatte.
- bistå i overganger barnehage-skole eller barneskole-ungdomsskole
- observere og veilede i generell atferdshåndtering, klasseledelse, tilpasset opplæring og inkluderende spesialundervisning.
- systematisk CLASS-observasjon med etterfølgende veiledning.
- være rådgiver av personalressurser, elevsammensetninger og tiltak for å oppnå ønsket resultat.
- bistå i tidlig intensiv opplæring på 1-4. trinn.
- være en støttespiller i utformingen av opplæringen med tanke på tilpasset opplæring for alle.
- bistå i pedagogisk bruk av digitale hjelpemidler i klasserommet

4.1.3 REVISJONSKRITERIER

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

Revisjonskriterier:

- Skolen har rutiner og verktøy for tidlig å avdekke om barn blir hengende etter faglig.
- Skolen har kunnskap til å tidlig oppdage og identifisere utsatte barn og unge.
- Skolen har rutiner for handling og oppfølging av elever som vekker uro/bekymring.
- Skolen har innarbeidet rutiner for samarbeid med andre tjenester.

4.2 TIDLIG OPPDAGELSE I SKOLEN

4.2.1 PLANER, RUTINER OG PROSEDYRER

Strategi for kvalitet

Tysvær kommune har en egen kvalitetsplan for skolene i kommunen – *Tysværskulen mot 2025 – Strategi for kvalitet*». Strategiplanen skal gi felles retning og forankring for arbeidet i skolen og skal være et godt grunnlag for dialogen mellom skole, foresatte og kommuneledelsen. Planen skal sikre helhet og sammenheng i lærings- og utviklingsarbeidet til grunnskolene i kommunen. Skoleeier, skoleledere og lærere i kommunen er forpliktet til å følge strategiplanen. Politisk og administrativ skoleeier skal sikre at de ansatte i Tysværskolen har høy og relevant kompetanse gjennom å tildele og prioritere ressurser slik at strategiplanen kan realiseres. Planen inneholder tre fokusområder for Tysværskolen 2021-2025: Inkluderende læringsmiljø, hjem-skole samarbeid og grunnleggende ferdigheter. Ifølge planen skal Tysværskolen ha et særlig fokus på skriving som grunnleggende ferdighet.

Av andre overordnede planer er det utarbeidet en plan for overgang barnehage-skole, en veileder for forebygging og oppfølging av stort skolefravær og plan for et trygt og godt skolemiljø. Kommunen har og, som nevnt i [kapittel 2.3.1](#), felles rutiner for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge og benytter BTI handlingsveileder i arbeidet med tidlig innsats.

4.2.2 KOMPETANSEUTVIKLING

Tysværskolene har per i dag ikke en strategisk kompetansehevingsplan. Ifølge skolefaglig rådgiver har kommunen startet et arbeid som skal lede mot en slik plan. Alle skolene skal ha egen plan som synliggjør kompetansebehov som grunnlag for prioriteringer og hva som må satses på ved nyrekruttering og ved etter- og videreutdanning. Kommunen har en egen mal for dette.

I tråd med nasjonalt fokus om å heve elevenes ferdigheter i grunnleggende fag, har Tysvær kommune satset på det samme. Kommunen har vært realfagskommune, og har hatt kompetanseheving for lærere i matematikk og naturfag. Det er også satset på å utdanne en

utviklingslærer i matematikk og en i lesing. Med bakgrunn i blant annet analyse av kartleggingsprøver og nasjonale prøver, har det vist seg at elevenes resultater i engelsk ikke er der kommunen ønsker. Lærere er derfor blitt oppfordret til å søke videreutdanning i engelsk, og dette har vært prioritert når en velger ut hvilke lærere som skal få delta i Kompetanse for kvalitet.

I strategiplanen til kommunen er skriving, som nevnt, et av fokusområdene. To skoler har gjennom Desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skolen (DEKOMP) jobbet med kompetanseheving innenfor lesing og skriving. Samarbeidet tar utgangspunkt i skolenes behov for å utvikle kompetansen til alle ansatte. Målet med ordningen er å utvikle lærerutdanningen og bidra til bedre praksis i klasserommet som skal styrke den enkelte elev. Gjennom DEKOMP arrangeres ledernettsverk for skoleledere, tillitsvalgte og PPT i hele utdanningsregionen to ganger i året.

Fem skoler har deltatt i prosjektet «Inkluderende barnehage- og skolemiljø (IBS)» i regi av Utdanningsdirektoratet. Som for barnehagene, har deltakerne lært om forebygging, avdekking og håndtering av mistrivsel og krenkelser. Kommunen har også deltatt med en eller flere skoler på «Vurdering for læring» og «Ungdomstrinn i utvikling», som også er i regi av Utdanningsdirektoratet. Fire skoler i kommunen har også valgt å skolere personalet sitt i FAL – fysisk aktiv læring. Dette er kompetanseheving som personalet gjør i fellesskap, og som er studiepoenggivende.

Det er ingen formelle kompetansekrav til det å være skoleleder, men vi får opplyst at skolelederne i kommunen blir sterkt oppfordret til å ta rektorskolen, dersom de ikke har tilsvarende lederutdanning ved ansettelse.

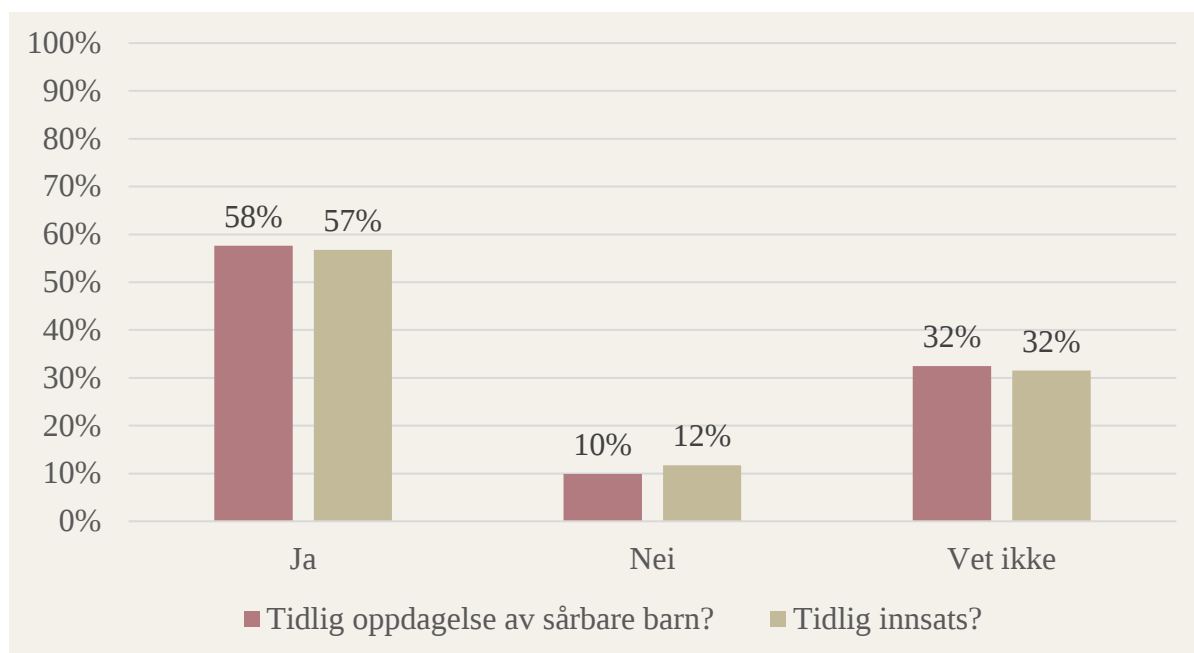
Kommunen har rektormøter hver 14. dag hvor en har fokus på ulike utviklingsområder som inkludering, grunnleggende ferdigheter og engelskundervisning. Her blir en utfordret til å jobbe i grupper, og PPT har en fast post. Sist handlet PPT sitt innslag om elever med stort fravær. En gang i året må hver rektor presentere hvordan de jobber med utviklingsarbeid på sin skole. I tillegg arrangeres det ledermøter med alle skolelederne en gang i måneden med fokus på utviklingsarbeid

De skoleansatte opplever at kommunen har fokus på kompetanseheving, både gjennom IBS, DEKOMP og hvis en har etterspurt kurs. Nedstrand barne- og ungdomsskole oppgir at de har jobbet mye med kompetanseheving i engelsk på 1-4. trinn. Grinde skule har hatt god erfaring med å ha Pål Roland inne. Tema har blant annet vært kommunikasjon og relasjonskompetanse – den vanskelige samtalen.

4.2.3 SKOLENES PLANER OG RUTINER

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål om skolene har en skriftlig rutine eller prosedyre for tidlig oppdagelse av sårbare barn og tidlig innsats. Resultatene fremgår av figur 13.

Figur 13: Har skolen en skriftlig rutine/ prosedyre for tidlig oppdagelse av sårbare barn og tidlig innsats? (N= 111)

Kilde: Spørreundersøkelse

Av figuren ser vi at litt over halvparten av respondentene oppgir at de har rutiner for tidlig oppdagelse og tidlig innsats, mens 32 prosent av respondentene er usikre på dette. Dette er nokså jevnt fordelt mellom lærerne/ spesialpedagogene og barne- og ungdomsarbeiderne/ assistentene.

Videre stilte vi spørsmål om hvor kjent respondentene er med innholdet i rutinen for tidlig oppdagelse av sårbare barn samt tidlig innsats. Det er kun de respondentene som har svart «ja» på spørsmålet om skolen har disse rutinene som har svart på dette spørsmålet. På en skala fra 1-5 avgir respondentene her en gjennomsnittsscore på 3,2 for begge rutinene. Det varierer fra skole til skole hvor godt kjent de er med rutinene. Når det gjelder rutinen for tidlig oppdagelse av sårbare barn varierer gjennomsnittsscoren på den enkelte skole fra 2,5 til 3,9. Gjennomsnittsscoren for kjennskap til rutinen for tidlig innsats varierer mellom 2,5 og 3,7.

Grinde skule

Grinde skule har et sett med rutiner som er samlet i *Felles rutiner- Grinde skule – vi gjør hverandre gode*. Her finner vi daglige rutiner i klasserom, uteområde og lignende samt felles rutiner som gjelder den pedagogiske praksisen. Sistnevnte er inndelt i rutiner for skole-hjem samarbeid/ foreldremøter, rutiner for tidlig innsats, håndtering av uønsket atferd og rutiner for skolefravær. Rutiner for tidlig innsats inneholder rutiner som skal forebygge at barn blir «hengende etter» faglig, sosialt og emosjonelt, eksempelvis rutine for overgang barnehage til skole, overføringssamtaler når en får ny kontaktlærer, og rutiner for hvordan en skal oppdage barn som har behov for ekstra støtte. Det fremkommer videre hvilke tiltak en kan sette inn

innenfor det ordinære tilbudet samt hvordan skolens tiltak skal dokumenteres, eksempelvis ved bruk av stafettlogg og aktivitetsplan ved saker som omhandler skolemiljøet.

I felles rutiner for Grinde skule foreligger også skolens kartleggingsplan. Denne fungerer som et slags årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres på de ulike trinnene, og når den skal gjennomføres. Av planen fremgår de obligatoriske og frivillige nasjonale kartleggingsprøvene, i tillegg til andre kartleggingsverktøy som skolen bruker.

Nedstrand barne- og ungdomsskole

Nedstrand barne- og ungdomsskole har en prosedyre for håndtering av fysisk/ psykisk vold, krenkelser og mobbing. Her spesifiseres aktivitetsplikten og en har delt inn prosedyren i seks faser; bekymring, undersøkelse, utforming av tiltak, iverksetting av tiltak, evaluering av tiltak og oppfølging. Skolen viser ellers til kommunens handlingsveileder BTI, rutiner for overgang barnehage-skole samt årshjul for samhandling mellom skole og PPT. I sistnevnte fremgår årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres på de ulike trinnene og når, hva som er skolens ansvar, hva som er PPT sitt ansvar og samhandling PPT-Skole. De obligatoriske nasjonale kartleggingsprøvene samt andre kartleggingsverktøy som skolen bruker fremgår av årshjulet.

4.2.4 TIDLIG OPPDAGELSE I PRAKSIS

Generelt

Gjennom de prioriterte tildelingene skjermes 1. klasse. Det vil si at det tildeles ressurser med utgangspunkt i at en ikke slår sammen første klasse med andre trinn, selv om det er få elever. Skolene står fritt til å disponere hvis det er trangt om ressursene. Klassene består som regel av +/- 15 elever, noen ganger skjevt fordelt på grunn av fordelingen bokmål og nynorsk.

Grinde skule

Grinde skule oppgir å ha hatt stort fokus på tidlig innsats, i lys at det sosiale og emosjonelle, og på grunn av store atferdsutfordringer de siste årene. Ifølge rektor har skolen nå mer ressurser til det faglige aspektet ved tidlig innsats på grunn av mindre atferdsutfordringer blant elevene som binder kapasitet. *Felles rutiner- Grinde skule – vi gjør hverandre gode* ble laget for å gjøre skolen mer bevisst på tidlig innsats. Ansatte ved skolen opplever at de har kommet langt i prosessen med å skape en felles forståelse av tidlig innsats.

Ifølge rektor jobber de alltid med intensjonen om å fange opp alt, men at det finnes muligheter for at de ikke har oppdaget alt likevel. De ansatte på skolen opplever å ha gode rutiner på området. Eksempelvis rutiner for overgang fra barnehagen til skolen hvor en blant annet starter

med møter om barna når de går i barnehagen. Det påpekes at skolen får mye informasjon om hvert enkelt barn fra barnehagene i kommunen, men informasjonen om de barna som går i barnehager utenfor Tysvær, er ikke nødvendigvis like god.

Et annet forebyggende tiltak skolen benytter, er en tydelig plan for timene. Eksempelvis ved bruk av oppstartsaktiviteter om morgenen og etter storefri. Dette er aktiviteter om alle skal ha forutsetning for å kunne og den som planlegger må derfor være bevisst på å øve på å ha undervisning som er tilpasset alle. Denne aktiviteten skal også hjelpe skolen med å få elevenes stemme sterkere inn i arbeidet, og aktiviteten oppleves som en god inngangsport til hvordan en kan skape gode overgangssituasjoner ved at de voksne rammer inn elevene gjennom planlagt tilrettelegging. På småtrinnet benyttes ofte oppstartsaktiviteten til lesing. Vi får opplyst at dette skaper rom for å oppdage de som trenger ekstra støtte. Ellers benyttes overføringssamtaler hvis en klasse får ny kontaktlærer, og alle de ansatte skal jobbe med sosiale ferdigheter gjennom blant annet at elevene skal kjenne til og jevnlig øve seg på å bruke «STOPP-regelen, Løsningshjulet og Følelsestermometeret». Ukentlig samarbeid mellom skoleledelse, spesialpedagogkoordinator og PPT skolekontakt oppgis også som et viktig forebyggende tiltak.

I tillegg til daglige observasjoner vises det blant annet til kartlegginger, som bli kjent samtaler ved oppstart 1. klasse, dialog skole-hjem inkludert utviklingssamtaler og foreldremøter, sosiogram, logg – faglogg og sosiologg samt andre faglige kartlegginger som fremgår av årshjulet. For alle trinn skal det hele året gjennomføres daglige observasjoner og undervisvurderinger i forhold til kompetansemål. I tillegg inneholder årshjulet faglige kartlegginger på alle trinn, eksempelvis «Alle teller, bokstavtest, kartlegging av tall og regneforståelse og leseferdigheter i 1. og 2. trinn og «Alle teller», ordkjedetest og staveprøve fra 3.-7. trinn. Det er også fokus på aktive vakter i friminutt når det gjelder å oppdage sårbare elever og ensomhet.

Praksis på Grinde er at ressursgruppen går gjennom kartlegginger og ser hvem som trenger oppfølging. Ressursgruppen, og spesielt spesialpedagog oppgis å ha et nært samarbeid med alle lærerne. Skolen har årshjul for samhandling mellom skole og PPT. Her fremgår hvordan kartleggingsresultatene skal følges opp. I noen tilfeller er det presisert hvem som skal involveres og at det skal drøftes med PPT, mens det i andre tilfeller står at skolens ansvar er å analysere og dele resultatet internt.

Nedstrand barne- og ungdomsskole

Skolen opplyser at de over tid har hatt elever med store hjelpebehov og har over en periode hatt svært mange ressurskrevende elever. Å være en 1.-10. skole opplever skoleledelsen som en styrke når det gjelder tidlig oppdagelse. Dette begrunnes blant annet med at overgangen fra barnehagen går lettere ettersom alle søsken er samlet og alle elevene blir værende i ti år slik at en

blir godt kjent med eleven og familien. Skolen prioriterer at kontaktlærerrollen²⁹ er knyttet opp til kun ett trin. Det vil si at kontaktlæreren ikke er knyttet opp som kontaktlærer på andre trinn. Skolen har i dag klasser med mellom 10 og 23 elever. Kontaktlærerne har mye av den daglige kontakten med hjemmet, og det skal være lav terskel for å ta kontakt og involvere foresatte.

Rektor oppgir at det å være på så tidlig som mulig, samt at alle lærerne har den samme holdningen gjennom felles rutiner, er svært viktig i arbeidet med tidlig innsats. Det presiseres at tidlig innsats per i dag er mer innbakt i driften enn tidligere. Det vises til rutinene for overgang fra barnehage til barneskole som strekker seg over et år, men som egentlig starter to år før skolestart ved særskilt sårbarhet – fysisk eller psykisk. Det gjennomføres overføringsmøte med barnehagen(e) og vi får oppgitt at det er mer kommunikasjon og flere treffpunkt med barnehagen. Skolen mottar hovedsakelig barn fra Nedstrand barnehage, men opplyser at det også er overføringsmøter/ treffpunkt med andre barnehager hvis det er aktuelt. Skolen har utvidet rutinen fra å få skriftlige og muntlige beskrivelser av de sårbare elevene til å gjennomføre egne observasjoner i barnehagen i forkant av overgangen. I oktober i første klasse gjennomføres det evaluering av oppstarten. Det gjennomføres faste årlige trinnvise kartlegginger både faglig og i forhold til trivsel, som diskuteres jevnlig. Eksempelvis tidlig kartlegging av trivsel ved bruk av Spekter i august/ september på alle trinn, elevsamtaler, samt tidlige foreldremøter. Dette særlig i overgangene til fra barnehage til skole, til mellomtrinn og til ungdomsskole. PPT er også involvert i overgangene. Rutinen sier at de skal delta både i 1. og 8. klasse, men i år har de også vært koblet på i overgangen til 2. klasse. Et annet tiltak er å ha kontaktlærer på plass så tidlig som mulig, slik at den kan møte barna i barnehagen. Videre benyttes tidlige kartlegginger av bokstavkunnskaper i tråd med kommunens praksis for obligatoriske kartlegginger (Åshjul samhandling skole-PPT) samt kontinuerlig kartlegging av utbytte av undervisningen. Av årshjulet fremgår blant annet at skolen og PPT har ansvar for å sikre informasjonsdeling ved alle overganger for 1.-10. trinn. Spekter skal gjennomføres for 3. til 10. trinn. Med utgangspunkt i elevundersøkelsen skal en også vurdere om det er behov for å ta spekter på nytt for noen klasser.

Av årshjulet fremgår også hvordan kartleggingsresultatene skal følges opp. I noen tilfeller er det presisert hvem som skal involveres, mens det i andre tilfeller står at skolens ansvar er å analysere og dele resultatet internt. Eksempelvis skal kontaktlærer følge opp resultatet av Spekter i samarbeid med skoleadministrasjonen, samt at en skal vurdere samarbeid om psykososialt skolemiljø med PPT. Under de faglige kartleggingene er det presisert at resultatene skal analyseres og deles internt samt at en skal drøfte og bli enige om eventuelle systemtiltak med PPT. I intervju med PPT fremgår det at oppfølging av kartlegginger skal være tema i utviklingsgruppen, men at dette ikke er praktisert.

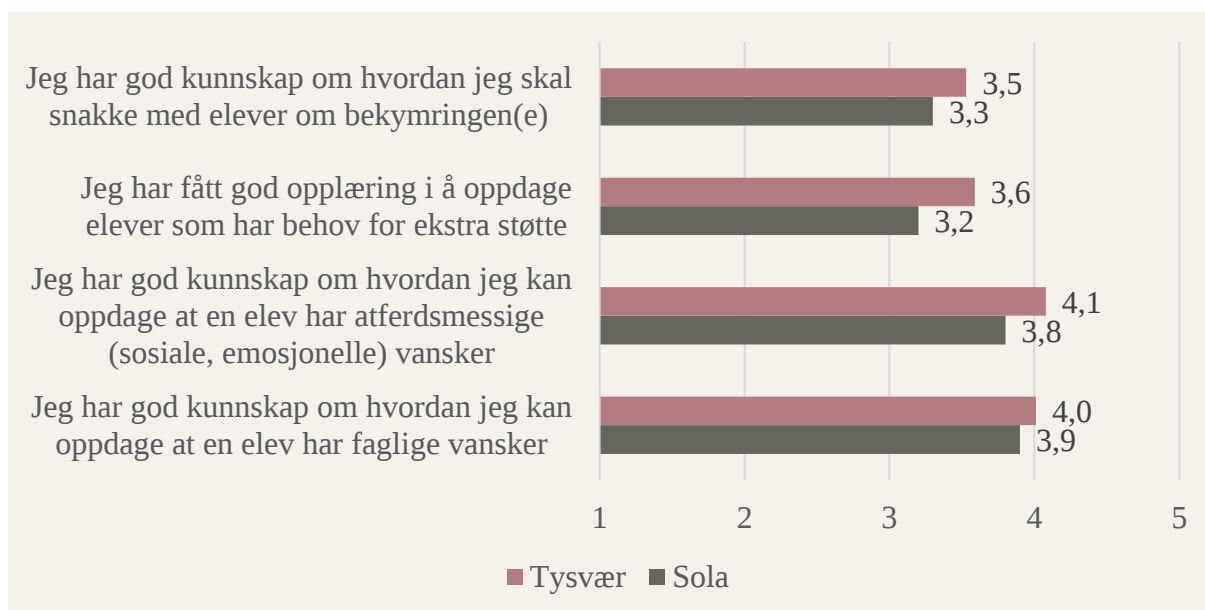
²⁹ Kontaktlærer har hovedansvaret for de praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjøremålene overfor enkeltelever i en klasse i grunnskolen, herunder også kontakten med hjemmet. Ansvarer er hjemlet i opplæringsloven § 8-2.

Vi får tilbakemeldinger fra PPT om at deres kompetanse knyttet til analyse av utdanningsdirektoratet sine kartlegginger kunne vært utnyttet på en bedre måte for alle skolene i kommunen.

Ansattes vurdering av egen oppdagelseskompetanse

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander. Vi har sammenlignet resultatene med Sola kommune, resultatene fremkommer i figur 14.

Figur 14: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=102)

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

Av figuren ser vi at de skoleansatte i Tysvær vurderer egen kompetanse som litt bedre enn de skoleansatte i Sola kommune på alle indikatorene. Respondentene i begge kommunene er relativt enige i påstandene om at de har god kunnskap om hvordan de kan oppdage at en elev har faglige eller atferdsmessige vansker. Cirka 80 prosent av respondentene i Tysvær er enige i disse påstandene (avgir score 4 og 5). Respondentene i Tysvær kommune er derimot mindre enige i påstandene om hvordan de skal snakke med elever om bekymringene, samt om de har fått god opplæring i å oppdage at en elev har behov for ekstra støtte. På disse påstandene er det henholdsvis 55 prosent og 60 prosent av respondentene som er enige. Det er lite som skiller den enkelte skole fra gjennomsnittet på disse fire indikatorene.

Ifølge PPT er det større forskjeller mellom lærere enn det er mellom skoler når det gjelder kompetanse på tidlig oppdagelse. «Det en lærer gjør automatisk må en annen lærer ha møte om.» Det presiseres at det handler om verdier og holdninger, og at det tar tid å endre. PPT opplever at det til tider brukes for mye tid på avdekking, men at det tross dette likevel glipper på noen elever, spesielt de som er rolige.

I intervju med Grinde skule får vi tilbakemeldinger på at de ansatte opplever at de er gode til å oppdage elever som sliter, faglig eller sosialt, men at de ikke nødvendigvis har tiltak som er så effektfulle som de skulle ønsket. Ifølge rektor har det skjedd en endring på skolen det siste året når det gjelder å snakke med elevene ved utfordringer. Tidligere var det ikke kultur for å snakke med eleven, eksempelvis ble det ringt hjem til foresatte uten å snakke med eleven først. Vi får opplyst at denne trenden er snudd og at det nå er fokus på at atferd er et uttrykk for noe og at elevens stemme må frem. Skolen har jobbet mye med relasjonen til elevene, og oppgir at de gjerne skulle hatt helsesykepleier og sosiallærer mer til stede på skolen. Helsesykepleier har to faste dager på skolen, men oppgir at hun ofte er på skolen tre ganger i uken. Det opplyses at hun er involvert i noen stafettlogger. Sosiallærer er og kontaktlærer og har fire timer i uken som sosiallærer. Helsesykepleier har inntrykk av at de ansatte på skolen undervurderer sin egen kompetanse når det gjelder å snakke med elevene om bekymringer og at de ofte trenger tips om hvordan en kan starte samtalen og hvordan de bør formulere seg. Lærerne opplever at lærerutdanningen i liten grad har forberedt dem og gitt opplæring i hvordan en skal håndtere de viktige samtalene. Det etterlyses mer kompetanse på dette området. Hvis det er bekymringer knyttet til hjemmeforhold som vold/ overgrep får vi opplyst at skolen søker råd fra barnevernstjenesten.

I intervjuene med Nedstrand barne- og ungdomsskole blir det presisert at den vanskelige samtalen alltid er vanskelig, og at en kontinuerlig trenger påfyll på dette området. Elevene er forskjellige, og det må bygges relasjon over tid. De ansatte kobler ofte på PPT eller helsesykepleier for råd og veiledning i vanskelige saker. Ellers har skolen brukt Avatar, som er et øvingsverktøy hvor en øver på vanskelige samtaler med fiktive barn digitalt. Verktøyet gjør en bevisst på at samtalen kan lukke seg og hvordan en skal møte barn med forståelser. Det presiseres at kommunens veileder for samtale med barn, som er en del av BTI veilederen, er et godt verktøy som brukes uavhengig av om PPT er koblet på eller ikke.

4.2.5 VURDERING

Kommunen har gjennom strategiplanen, rutine for overgang barnehage- skole, føringer for hjem-skole-samarbeid og BTI handlingsveilederen lagt føringer for hvordan en skal jobbe med tidlig innsats og tidlig oppdagelse.

Begge de utvalgte skolene har rutiner for hvordan en skal avdekke faglige utfordringer. I skolenes årshjul for kartlegginger inngår både obligatoriske og frivillige kartlegginger. Her fremgår det at resultatet av kartleggingene skal analyseres og deles internt samt at de skal drøftes med PPT. Informasjon vi får i undersøkelsen tyder på at PPTs ressurser i denne fasen kunne vært utnyttet enda bedre. Dette kan føre til at skolene blir hengende bakpå når det gjelder å finne de riktige tiltakene. Dette bekreftes av PPT.

Per i dag ivaretar kommunen lærernormen på alle trinn og det vurderes som positivt at kommunen gjennom de prioriterte tildelingene skjærer 1. klasse³⁰. Lærertettheten ligger over snittet for Rogaland på alle trinn og det er små klasser på cirka 15 elever. Dette mener vi gir gode forutsetninger for å tidlig avdekke om elever blir hengende etter faglig. Det presiseres at lærertettheten i seg selv ikke løser noe, det må være en bevissthet i forhold til hvordan ressursene utnyttes.

Begge skolene viser til ulike verktøy og elevsamtaler for å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle eller sosiale utfordringer. Likevel opplever PPT at det er store forskjeller på lærernes oppdagelseskompetanse og opplever fortsatt at noen elever går under radaren, spesielt de som er rolige.

I spørreundersøkelsen oppgir 60 prosent av de ansatte at de har fått god opplæring i hvordan de skal oppdage elever som strever, og 55 prosent oppgir at de har god kunnskap om hvordan snakke med barn om bekymringer. Intervjuene peker i samme retning og flere presiserer at det å snakke med barn om utfordringer er noe en aldri blir utlært i og at mange er usikre. Det er positivt at flere opplever å få god hjelp av sosiallærer og helsesykepleier vedrørende dette. Men det er også viktig å sikre at usikkerhet hos ansatte ikke blir et hinder i å snakke med elever om bekymringer. Det vil derfor være hensiktsmessig å gjennomføre kurs/ øvinger om dette. En slik opplæring bør gjennomføres jevnlig og være tilgjengelig for både nyansatte og ansatte med behov for oppfriskning. At 80 prosent av de ansatte mener at de har relativt god kunnskap om hvordan de skal oppdage elever med både faglige og atferdsmessige/sosioemosjonelle utfordringer, er bra. Vi får derimot klare tilbakemeldinger på at tiltakene som settes inn ikke er så effektfulle som en skulle ønske. Dette kan skyldes at tiltakene i seg selv ikke er konkrete nok, men det kan og skyldes at det er symptomer som er oppdaget, ikke den egentlige utfordringen/sårbarheten (mer om tiltak i kapittel 4.3).

Kommunen har per i dag ikke en strategisk kompetansehevingsplan. Det er positivt at kommunen har startet et arbeid som skal lede mot en slik plan da det vil være et viktig styringsverktøy i satsinger og bidra til at skolene utvikler eller anskaffer den kompetanse som er nødvendig.

4.2.6 ANBEFALING

Vi anbefaler kommunen å:

- sikre at skoleansatte har kompetanse i å snakke med elevene de har bekymringer for.

³⁰ Det vil si at det tildeles ressurser med utgangspunkt i at en ikke slår sammen 1. klasse med andre trinn, uavhengig av antall elever.

4.3 FRA BEKYMRING TIL HANDLING

Skolesjef opplyser at skolene i kommunen opererer med både ressursgrupper og utviklingsgruppe. Ressursgrupper og utviklingsgrupper er i utgangspunktet ment til å ha ulikt formål. Ressursgruppene skal i hovedsak handle om utfordringer knyttet til enkeltelever, klasser eller grupper av elever, mens utviklingsgruppene i hovedsak er ment til å ta opp utviklingstema/prosjekt med utgangspunkt i LK 20 eller andre av skolens definerte utviklingsarbeid.

Ressursgruppen skal i all hovedsak jobbe innenfor det spesialpedagogiske området og består hovedsakelig av spesialpedagog, koordinator, rektor, skolekontakt PPT og sosiallærer. Det er opp til den enkelte skole hvor ofte en har møte. Små skoler har valgt å slå sammen ressursteam og utviklingsgruppe. Skolesjef presiserer at en må skille mellom utvikling og det som er rettet mot tilrettelegging for enkeltelever.

Grinde skule

Grinde skule har en utviklingsgruppe bestående av rektor, spesialpedagogkoordinator, avdelingsleder 1. -4. trinn og 5.-7. trinn og inspektør. Sosiallærer er med ved behov. Gruppen har løpende dialog angående når det er behov for å møtes og vi får opplyst at det avholdes møter flere ganger i måneden. Det har vært et skifte på skolen fra ressursteam til utviklingsgruppe. Vi får opplyst at en i utviklingsgruppen jobber overordnet mot alle klasser, eksempelvis ved at fokuset er rettet mot at hele personalet skal utvikle seg sammen, og tanken har vært å løfte lesing og skriving på alle trinn. Det varierer hvor mye og hvor ofte det er utviklingsgruppen som styrer utviklingsarbeidet, og når det er ledelsen. Dette skjer i et kontinuerlig dynamisk samspill.

I tillegg til utviklingsgruppen skal i utgangspunktet rektor, spesialpedagogkoordinator, aktuelle ressurslærere, som for eksempel sosiallærer og skolekontakt fra PPT, møtes en gang i uken. I dette møtet ser en på det faglige, sosiale og emosjonelle. Her kan også helsesykepleier delta ved behov. På grunn av mangel på folk har dette vært utfordrende å få til systematisk høsten 2022, da rektor og inspektør har hatt mye undervisning.

Enkeltsaker blir ikke drøftet i utviklingsgruppen. Enkelte opplever at tidlig innsats elevene med dagens organisering forsvinner litt i disse gruppene. I tillegg savner flere støtte til den enkelte lærer i oppfølgingen av elever som scorer kritisk på kartleggingsprøver. Vi får opplyst at spesialpedagogkoordinator og leseveileder tidligere hadde timer til å følge opp/ veilede lærere i arbeidet med tidlig innsats, men at disse ressursene nå brukes til utviklingsgruppen.

Når det gjelder skolens saksgang ved bekymring for en elev, vises det både til kommunens handlingsveileder BTI, aktivitetsplikten i skolemiljø saker, veileder for stort skolefravær og sjekkliste for sårbare barn – tiltakstrappen. Vi får noe ulike tilbakemeldinger på hva som konkret gjøres når en bekymring har oppstått. Noen viser til trinnene i handlingsveilederen som sier at en

skal vurdere bekymringen, dele bekymringen med eksempelvis spesialpedagogkoordinator eller rektor, samtale med elev og foresatte samt eventuelt opprette stafettlogg.

Nedstrand barne- og ungdomsskole

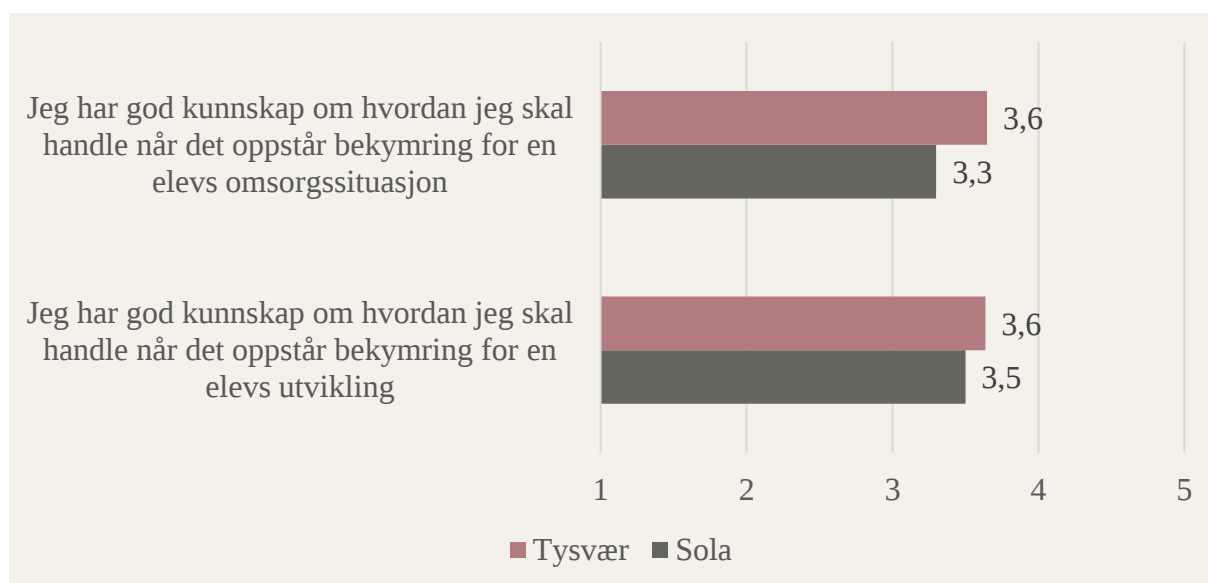
Utviklingsgruppen på Nedstrand barne- og ungdomsskole består av rektor, inspektør og to lærere. Skolens ti trinn er her representert. Gruppen møtes ukentlig. Spesialpedagogisk koordinator, sosiallærer, PPT, politikontakt og helsesykepleier møter på aktuelle tema og ved behov. Helsesykepleier og sosiallærer har ukentlig trefftid i tillegg til dette. Her diskuteres enkeltsaker og en deler erfaringer.

Utviklingsarbeid og faglig framdrift på skolen drøftes og planlegges i utviklingsgruppen. Dette inkluderer tema som gjelder kartlegging, oppfølging av resultater og kartlegginger, samt skolens psykososiale miljø/læringsmiljø. Særskilt sårbare elever drøftes i møtet mellom sosiallærer og helsesykepleier. Skolens størrelse gjør at det blir ressurskrevende, og lite hensiktsmessig, å organisere seg i flere ulike team. Det oppgis at det er korte veier og at minst mulig tid brukes på organisering og møter. Saker tas umiddelbart med rektor, inspektør og spesialpedagogkoordinator. PPT blir koblet på for drøfting ved behov. Vi får opplyst at bekymringer har prioritet, at en blir enige om neste trinn og hvem som eventuelt skal kobles på. Det oppgis å være lav terskel for å ta kontakt med hjemmet, som regel innen en uke. Hvis en må gå videre med bekymringen oppgir de fleste at neste trinn er å opprette stafettlogg. Alvorlige bekymringer tas opp med rektor som eventuelt tar det videre til barnevern. Enkelte oppgir at observasjonspunktskjemaet i handlingsveileder BTI benyttes ved oppstått bekymring. I den anledning blir det presisert at en trenger mer trening i bruken og at det kan være usikkerhet knyttet til hva som skal stå i den individuelle opplæringsplanen og hva som skal stå i stafettloggen hvis eleven har vedtak om spesialundervisning.

4.3.1 ANSATTES OPPLEVELSE AV EGEN HANDLINGSKOMPETANSE

I spørreundersøkelsen ble de ansatte bedt om å ta stilling til påstander om egen handlingskompetanse knyttet til henholdsvis elevens utvikling og elevens omsorgssituasjon. Resultatet følger av figur 15:

Figur 15: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=102)

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

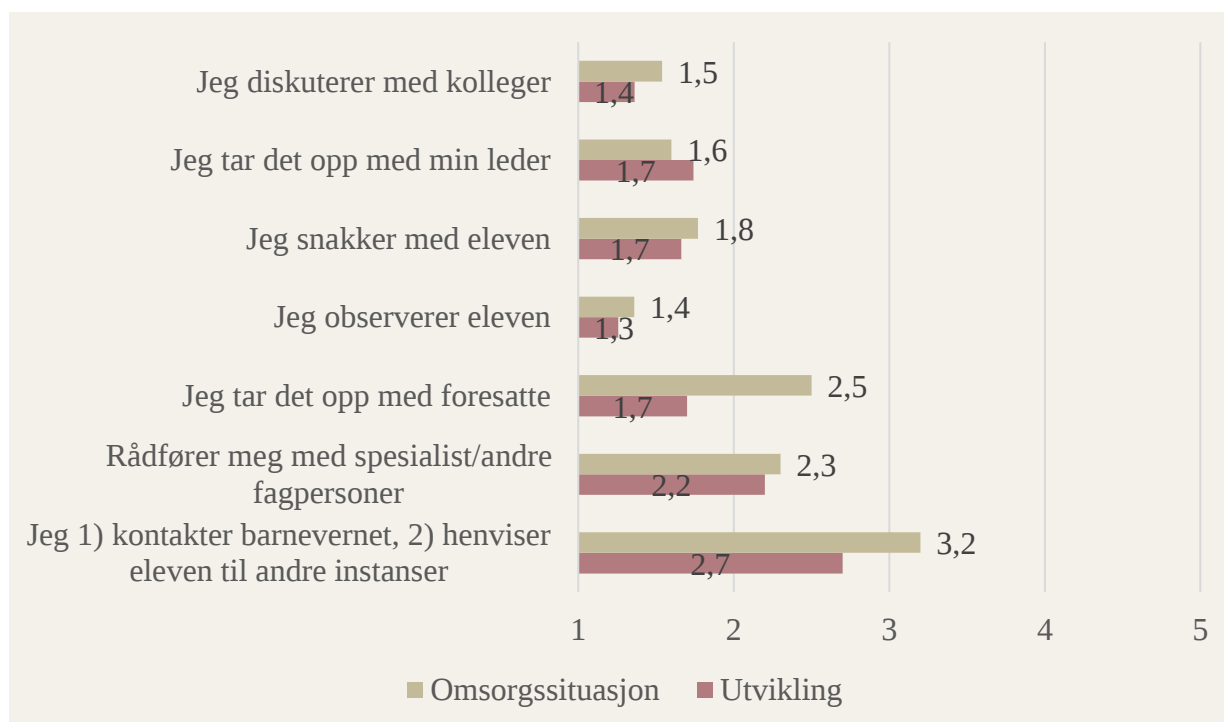
Figuren viser at respondentene i Tysvær skårer egen handlingskompetanse likt når det gjelder hvordan en skal handle når det oppstår bekymring for en elevs omsorgssituasjon og en elevs utvikling. De skoleansatte i Tysvær skårer egen handlingskompetanse noe høyere enn de skoleansatte i Sola kommune, men lavere enn de ansatte i barnehagene i Tysvær kommune. I underkant av 60 prosent oppgir at de er enige i påstanden om at de har god kunnskap om hvordan de skal handle ved bekymring for en elevs utvikling eller omsorgssituasjon, det vil si avgir score én og to. Det er imidlertid relativt store variasjoner mellom skolene her. Når det gjelder kunnskap om hvordan en skal handle ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon varierer gjennomsnittet på skolene fra 2,9 til 3,9. Når det gjelder bekymring for en elevs utvikling varierer det fra 2,8 til 4,0. Førland skole oppgir at de har lavest kompetanse mens Nedstrand barne- og ungdomsskole samt Førre skole oppgir at de høyest kompetanse på dette området. Grinde skule avgir en score på eller nær gjennomsnittet på begge disse indikatorene.

4.3.2 ANSATTES HÅNDTERING AV BEKYMRINGER

Av spørreundersøkelsen framgår det at nesten samtlige (93 prosent) har vært bekymret for et barns utvikling de to siste årene, mens 71 prosent oppgir at de har vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. Vi får nokså like tilbakemeldinger i Sola kommune. Det er store variasjoner mellom skolene når det gjelder hvor stor andel som oppgir at de har vært bekymret for et barns omsorgssituasjon, fra 58 til 100 prosent. Det er lavest andel på Tysværvåg- og Nedstrand barne- og ungdomsskole som oppgir at de har vært bekymret for et barns omsorgssituasjon mens alle respondentene på Førland skole og 93 prosent av respondentene på Grinde skule oppgir det samme. Alle respondentene, med unntak av to, oppgir at de handlet på bakgrunn av bekymringen.

I liket med barnehageansatte, ble også de skoleansatte utfordret på håndtering ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon og utvikling. Respondentene fikk presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden og aldri*. Også i skolen har ulike yrkesgrupper ulike ansvarsområder, noe som innebærer at enkelte handlingsalternativer eksempelvis ikke er aktuelle for fagarbeidere. Ettersom de fire første handlingsalternativene er aktuelle for alle yrkesgruppene, viser vi her gjennomsnittskåren for hele utvalget. Gjennomsnittskåren til de tre siste handlingsalternativene i figur 16 representerer svarene til pedagogene, da disse faller inn under deres ansvarsområde.

Figur 16: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=102. Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse

Å observere eleven samt diskutere med kollega gjennomføres nesten alltid ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon eller utvikling. Respondentene tar også ofte opp bekymringene med leder samt med eleven selv. Mens 54 prosent oppgir at de *alltid* snakker med eleven når bekymringen omhandler utvikling, er tilsvarende tall for omsorgssituasjon 42 prosent. Tilbakemeldingene viser at bekymringene tas opp med eleven noe oftere når det gjelder elevens utvikling enn omsorgssituasjon. Når det gjelder involvering av foresatte, ser vi samme mønster som hos

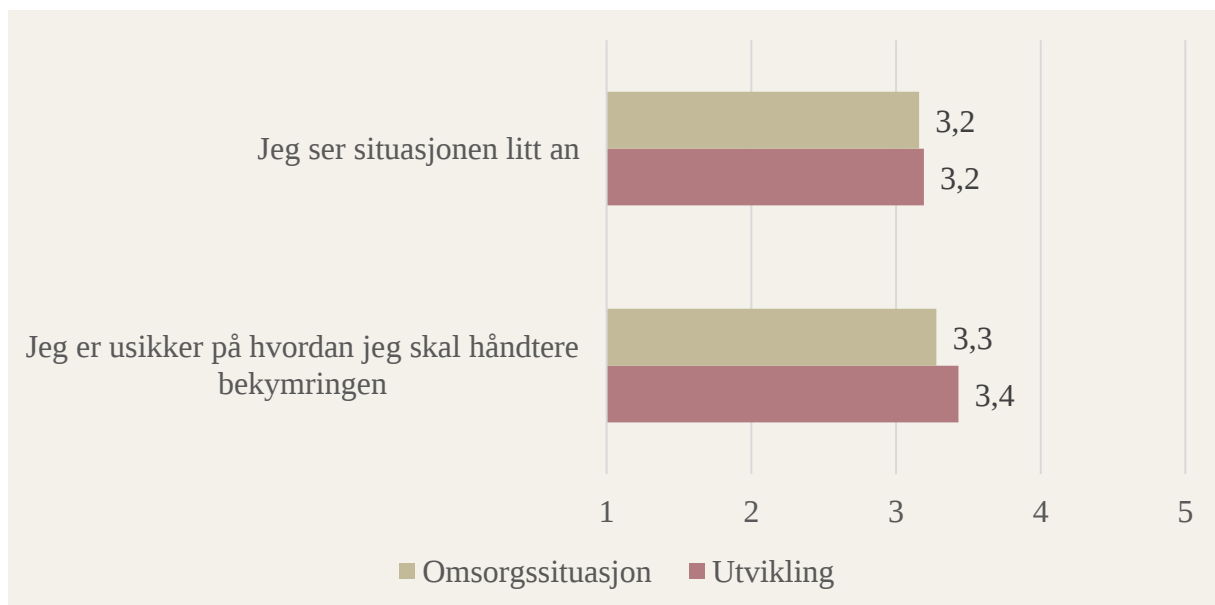
barnehageansatte, bekymringer som omhandler en elevs omsorgssituasjon tas sjeldnere opp med foresatte, enn bekymringer for en elevs utvikling³¹.

Videre ser vi at pedagogene relativt ofte rådfører seg med andre fagpersoner. Mens 68 prosent oppgir at de *alltid* eller *ofte* gjør det når bekymringen omhandler en elevs utvikling, er tilsvarende tall for omsorgssituasjon 56 prosent. Samtidig er det relativt utbredt å henvise eleven til andre instanser når bekymringen er knyttet til utvikling, men flest oppgir å gjøre dette av og til. Respondentene i Sola kommune gir tilsvarende tilbakemeldinger på alle handlingsalternativene.

I intervjuene vises det til at barnevernet kan kontaktes dersom man ønsker å drøfte bekymringer anonymt. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at 37 prosent av pedagogene *sjelden* eller *aldri* kontakter barnevernet. 45 prosent gjør dette av og til, mens 18 prosent oppgir *ofte* eller *alltid*.

Den neste figuren viser hvorvidt respondentene ser an situasjonen eller er usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon og utvikling.

Figur 17: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=110. Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse

³¹ Derom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som vold, overgrep, omskjæring eller bortføring skal foreldre heller ikke varsles.

Her ser vi at skoleansatte litt oftere er usikre på hvordan de skal håndtere bekymring for en elevs omsorgssituasjon enn utvikling. Respondentene i Sola kommune gir tilsvarende tilbakemelding³². For begge situasjonene svarer litt under halvparten at de er usikre av og til, men det er flere som oppgir at de alltid eller ofte er usikre for en elevs omsorgssituasjon enn utvikling. Gjennomsnittskåren på tvers av skolene varierer mellom 2,6 og 3,8.

Respondentene avgir lik gjennomsnittscore når det gjelder å se an situasjonen enten bekymringen handler om omsorg eller utvikling, slik er også situasjonen i Sola kommune³³. Cirka halvparten av respondentene oppgir at de av og til ser situasjonen litt an for begge situasjonene. Det er også tilnærmet like store andeler som oppgir at de alltid eller ofte ser an situasjonen både når det gjelder omsorgssituasjonen og utvikling, henholdsvis 19 og 16 prosent. Det er variasjoner mellom skolene både når det gjelder omsorgssituasjon og utvikling, hhv. fra 2,8 – 3,4 og 2,8 – 3,5.

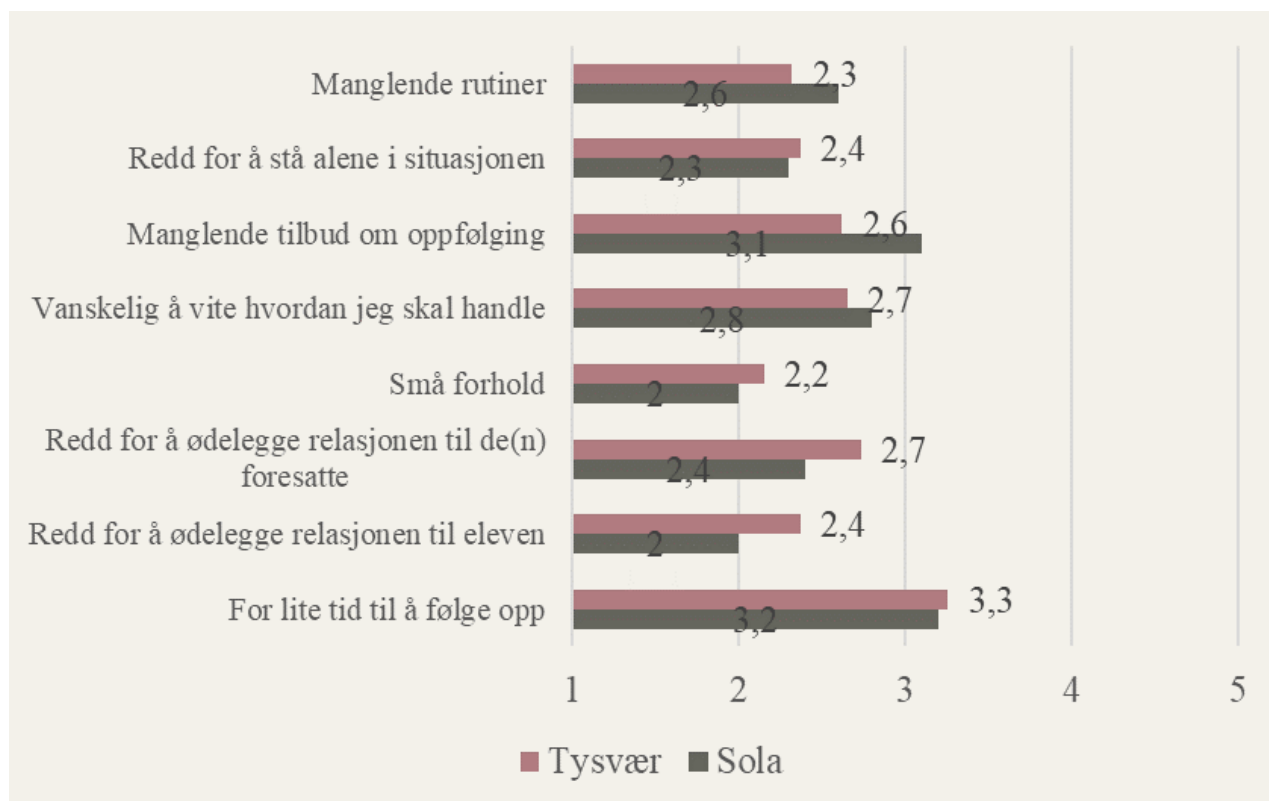
4.3.3 BARRIERER FOR HANDLING

De ansatte ble også bedt om å ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figur 18.

³² Gjennomsnittsscore 3,2 og 3,4 for henholdsvis omsorgssituasjon og utvikling

³³ Gjennomsnittscore 3,3 for både omsorgssituasjon og utvikling.

Figur 18: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringssaker vedr. elever? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad) N=102

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

Av figuren framgår det at den største barrieren for skoleansatte i Tysvær kommune er for lite tid til å følge opp. 47 prosent mener at for lite tid til å følge opp i stor eller svært stor grad er en barriere, mens 19 prosent oppgir tilsvarende på manglende tilbud om oppfølging. 20 prosent oppgir at *vanskelig å vite hvordan jeg skal handle* i stor eller svært stor grad er en barriere.

Det varierer mellom den enkelte skole hvorvidt de opplever at de har *for lite tid til å følge opp* bekymringssaker, fra 2,9 til 3,7. Lærerne/ spesialpedagogene oppgir i større grad enn barne- og ungdomsarbeiderne at de har for lite tid til å følge opp bekymringssaker. Barrieren oppgis også som større på mellomtrinnet enn småtrinnet. Tilsvarende varierer scoren på *vanskelig å vite hvordan jeg skal handle* mellom 2,3 og 3,4. Barne- og ungdomsarbeiderne og mellomtrinnet avgir høyere gjennomsnittsscore enn lærerne/ spesialpedagogene og småtrinnet.

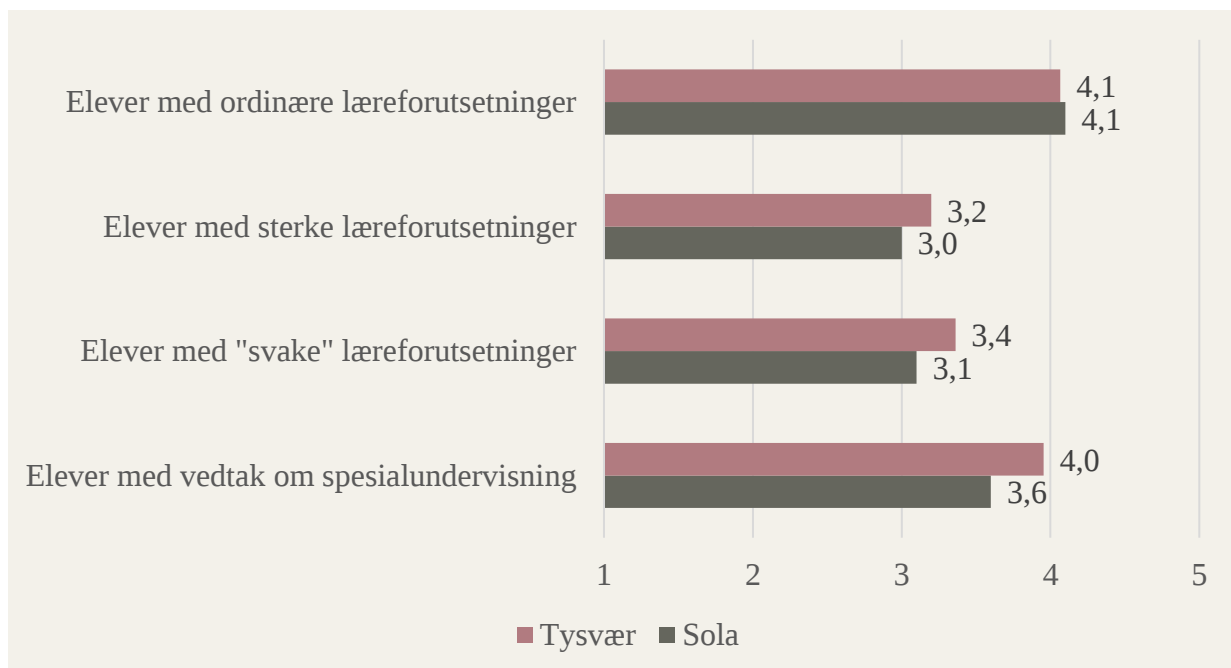
De aller fleste skoleansatte som er intervjuet, kjenner seg igjen i at mangel på tid og ressurser er en utfordring og at det begrenser skolens handlingsrom. Flere opplever sårbarhet knyttet til ekstraressurs som skal fokusere på elevene som strever, ettersom dette ofte ikke lar seg gjennomføre ved uforutsett fravær hos ansatte. Skolesjef presiserer at sårbare elever ved uforutsett og stort fravær hos ansatte, blir forsøkt ivarettatt på best mulig måte innenfor de rammene som er tilgjengelige.

Rektor på Grinde skule oppgir at tilgang på ressurser og utnyttelse av ressurser må sees i sammenheng. Skolen har små rom, som ikke har plass til mer enn 15 elever. Fordelingen bokmål- / nynorsk-elever er også en utfordring når en har to-lærer systemet. Rektor oppgir at de prøver å være løsningsorienterte og se på muligheter tross en rekke begrensinger i målform og utforming av bygg.

4.3.4 HANDLINGSROM FOR TILPASSET OPPLÆRING

I spørreundersøkelsen ba vi også respondentene om å vurdere skoletilbudet til utvalgte grupper av barn. Resultatene framgår av figur 19.

Figur 19: I hvilken grad klarer skolen, etter din vurdering, å gi følgende elevgrupper tilpasset opplæring? (Skala 1-5, hvor 1=i svært liten grad, 5=i svært stor grad) N=107

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

Av figuren framgår det at de ansatte mener at skolen i stor grad klarer å tilpasse opplæringen til elever med ordinære læreforutsetninger og elever med vedtak om spesialundervisning. Når det gjelder elever med sterke og svake læreforutsetninger opplever de ansatte at disse får tilpasset opplæring i noen grad og litt bedre for de med svake læreforutsetninger. For disse elevgruppene varierer skolens score mellom henholdsvis 2,9 -3,9 og 2,8 – 4,0.

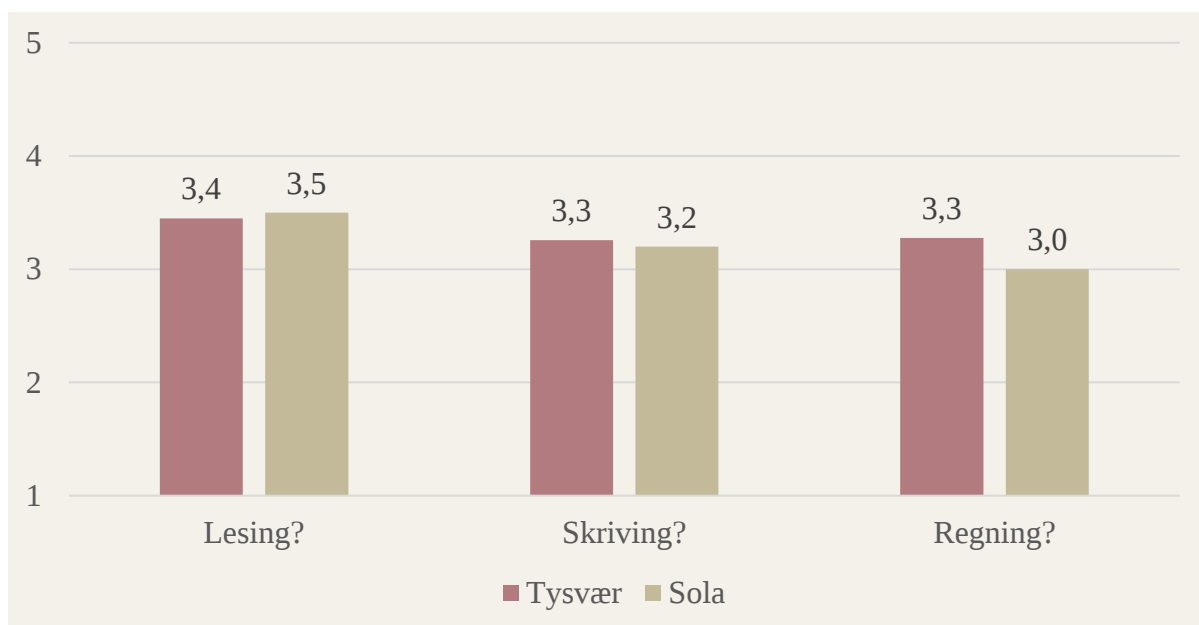
I intervjuene blir det presisert at sammensetningen av elever har stor betydning for det totale undervisningstilbudet. Hvis en har mange elever med spesielle behov vil dette binde opp ressurser, med den konsekvens at en har mindre igjen til elevene som har sterke og svake læreforutsetninger. Grinde skule opplever at de er flinke til å dele på ressurser og at en tilstreber å gi tilpasset opplæring til alle elevene. Nedstrand barne- og ungdomsskole viser til at de også gjør

tilpasninger for de «sterke» elevene, selv om en ofte må flytte ressurser fra de sterke. Eksempelvis ved bruk av Vitensenteret på Jæren og at elever i perioder får delta på høyere trinn.

4.3.5 TILTAK VED FAGLIGE BEKYMRINGER

Faglige vansker blir oppgitt å i stor grad bli identifisert gjennom skolens ulike kartlegginger. Skolen har en lovfestet plikt til å gi elever på 1. – 4. trinn som strever et tilbud om intensiv opplæring i lesing, skriving og regning. Dette som en del av den ordinære opplæring. I spørreundersøkelsen spurte vi de ansatte om hvorvidt de opplever at skolen igangsetter intensiv opplæring for elever på 1.-4.trinn som strever med dette. Resultatene framgår av figur 20. Her har vi sammenlignet med Sola kommune.

Figur 20: I hvilken grad, har du inntrykk av, setter skolen i gang intensiv opplæring innenfor den ordinære opplæringen for elever på 1.-4.trinn som strever med... (Skala fra 1-5, N=109). Oppgitt i gjennomsnitt.

Kilde: Spørreundersøkelse i Tysvær og Sola kommune

Figuren viser at respondentene fra Tysvær opplever at skolen i noen grad iverksetter intensiv opplæring innen lesing, skriving og regning. Vi ser samme mønster i Sola kommune. Samtidig registrerer vi forskjeller mellom både stillingskategorier, trinn og skoler her. Skolelederne gir høyere score enn de øvrige ansatte, og gjennomsnittet er 0,5 høyere på alle alternativene. De ansatte på 1.-4 trinn gir totalt sett 0,2 lavere score enn gjennomsnittet på 5.-7. trinn på alle de tre indikatorene.

Det er store skolevise forskjeller her. Når det gjelder lesing varierer snittet mellom skolene fra 2,6 til 3,9. Tilsvarende tall for skriving og regning er henholdsvis 2,6-3,8 og 2,5-3,9. Førland, Grinde og Straumen skole avgir lavest score på alle alternativene, mens Nedstrand barne- og

ungdomsskole skiller seg ut på den andre enden av skalaen. PPT skulle gjerne sett at den intensive opplæringen i kommunen ble mer systematisert og at tiltakene som blir iverksatt er forskningsbasert. For få til det må en øke kompetansen på systemrettet arbeid, både når det gjelder å iverksette og evaluere tiltak. Grinde skule etterlyser også et tydeligere og tettere samarbeid på tvers av skolene i kommunene, for eksempel med å bygge opp sterke fagmiljøer innenfor grunnleggende lese- og skriveopplæring, inkluderende praksis osv.

Grinde skule

Skolen har over tid hatt utfordringer med mange elever som har lese- og skrivevansker. Resultatene av de nasjonale prøvene er ikke der skolen ønsker å være. Rektor, som har jobbet på skolen cirka 1,5 år, oppgir at skolen er i gang med endringer, men presiserer at det vil ta tid å snu. Enkelt fortalt må elevene ifølge rektor, lese bedre enn de gjør i dag, og for å få det til må de voksne evne å legge til rette for en undervisning som skaper leseglede. Skolen oppgis å ha jobbet mye på systemnivå. Da rektor startet var det en tradisjon på skolen at spesialundervisningen helst foregikk utenfor klasserommet. Dette blir det nå gått mer bort fra, og rektor presiserer at det helt sikkert er noen som ikke tenker på det som positivt, men ting tar tid å endre.

Praksis på skolen er at ressursgruppa går gjennom kartleggingene og ser hvem som trenger et mattekurs, lesekurs eller skrivekurs. Det blir gjennomført ny test etter kursslutt for å se eventuell framgang. Det er i tidlig innsats timene kursene har foregått. Skolen er nå i en endringsprosess hvor de både ser på undervisningen i klasserommene, og tiltak rettet mot enkeltelever etter hva kartleggingene avdekker. Det er ressursgruppa, og spesielt spesialpedagog, som har nært samarbeid med den enkelte lærer på klasse og trinn. Flere av tiltakene som iverksettes skjer nå i klasserommet.

Skolen erkjenner at resultatene over tid har vært for dårlige og at en stor andel av elevene har generelle lese- og skrivevansker. Dette innebærer at en må se på den allmenne/felles undervisningen, samtidig som tiltak iverksatt med bakgrunn i kartlegginger må evalueres, for å finne ut om de fungerer etter hensikten/målet. Vi får oppgitt at ledelsen og ressursgruppa (også Utviklingsgruppa) er tydelige på hva de forventer av praksis og dokumentasjon når ansatte er bekymret for elever.

Skolen har i dette arbeidet konkretisert hva de forventer at alle ansatte skal bli gode på, og er nå i gang med en bevisst tilnærming til dette. Ifølge rektor handler det blant annet om aktuelle spørsmål om hva som gjøres for å sikre at alle elever får antall repetisjoner, og den spesifikke trening/bruk i læringsstrategier og ferdigheter for å mestre grunnleggende ferdigheter. Alle elever som strever, skal læreren ha oversikt over. Det er flere på skolen som bidrar til kunnskapsheving gjennom foredrag og annet. Skolen har lærerspesialist og spesialpedagog på huset som og bidrar inn i dette arbeidet, og pedagoger deltar på flere kompetansehevende tiltak som DEKOMP. Som resultat av dette skal skolen ha et tre ukers skriveprosjekt med oppstart januar 2023. Skolen har og jobbet tett sammen med Pål Roland fra Læringsmiljøsenderet. Dette samarbeidet fortsetter

våren 2023. Rektor oppgir at det har vært avgjørende å få til en positiv utvikling når det gjelder atferd for slik å skape bedre læringsmiljøer og økt læringstrykk.

Nedstrand barne- og ungdomsskole

Nedstrand barne- og ungdomsskole forteller at mye av den intensive opplæringen skjer i klasserommet med tanke på inkluderingsperspektivet. Nedstrand har satset mye på skriving, men har og temauker i regning. De presiserer at det har kommet en del digitale hjelpemidler som gjør det enklere å differensiere opplæringen.

På bakgrunn av kartlegginger gjennomføres eksempelvis spisset lesetrening hvor elevene varierer på å være i klassen og går ut for oppfølging i mindre grupper. Øvingsopplegg som Relemo³⁴ brukes eksempelvis for en periode. Andre eksempler på tiltak som benyttes er stasjonsarbeid, tilpasset ukeplan, tilpassede lekser, tilpassede oppgaver i undervisningen, digitale hjelpemidler som multismart øving, ekstra ressurser inn i klasserommet og elever som tas ut i mindre grupper for ekstra oppfølging i lesing og skriving.

Skolen prioriterer å ikke slå sammen klasser og det presiseres at tidlig innsats- timene ofte må brukes for å sikre forsvarlig, helsemessig eller sikkerhetsmessig behov.

I spørreundersøkelsen fikk vi flere kommentarer knyttet til hva tidlig innsats-timene brukes til. Et utvalg:

«På grunn av sykdom er det dessverre flere av tidlig innsats timene som forsvinner og dette går på bekostning av elevene. Med mange elever som strever sosialt og som trenger ekstremt tett oppfølging blir tidlig innsats først og fremst «brukt» for å trygge disse elevene.»

«Elever med atferdsproblemer spiser opp nesten alle tidlig innsats timene som kunne blitt brukt til å fange opp og hjelpe flere elever. Det burde vært flere yrker i jobb på skolen. Psykologer, vernepleiere etc.»

³⁴ Relemo er et nettbasert program for lesetrening, som bidrar til økt lesehastighet, nøyaktighet og leseforståelse

4.3.6 TILTAK KNYTTET TIL SOSIOEMOSJONELLE/ PSYKOSOSIALE BEKYMRINGER

Begge de utvalgte skolene viser til at aktuelle tiltak er avhengig av hva som er utfordringen, og at de alltid samtaler med elever og foresatt før de setter inn tiltak. Grinde skule opplyser at mange har loggbok sammen med foresatte. Ved utfordringer knyttet til skolemiljøet er eksempler på tiltak alternativ friminuttaktivitet, ekstra lærerdekning i utetid, lekegrupper og samtale med helsesykepleier. Andre generelle tiltak ved sosialemosjonelle/ psykososiale bekymringer oppgis å være samtale sosiallærer, tilbud om psykologisk førstehjelp inn mot klasser og trinn (lærere og elever), skilsmissegrupper (helsesykepleier er ansvarlig) og støttegruppe rundt en elev (elever har i samråd med eleven det gjelder møter og får oppdrag underveis). Grinde skule oppgir at de som regel samarbeider med PPT om saker som gjelder sosioemosjonell/ psykososiale bekymringer. Ifølge rutinen skal alle trinn og klasser på Grinde skule bruke *STOPP-håndtering, Løsningshjul og følelsestermometer* i arbeidet med sosioemosjonelle/ psykologiske forhold. Alle trinn og klasser har og faste læringsmiljøtimer.

Nedstrand barne- og ungdomsskole opplyser at kontaktlærer er veldig sentral ved emosjonelle utfordringer og har ansvar for kontakten med hjemmet. Vi får opplyst at en i flere tilfeller har løst utfordringene gjennom tett samarbeid med hjemmet, ved å ha ukentlige stafettlogg møter, møte elevene før skolestart og en klok kombinasjon av forventning og fleksibilitet. Ellers kobles ofte sosiallærer på de eldste elevene, mens helsesykepleier og/ eller PPT-kontakt mye benyttes ved utfordringer for de yngste elevene. Andre aktører kan også hentes inn ved behov, eksempelvis psykisk helsetjeneste eller barn- og familieteam for et møte før eventuell bekymringsmelding til barnevernet. Politikontakt kan og kontaktes, men vi får opplyst at det skjer sjelden knyttet til elever på 1.-4. trinn.

4.3.7 EVALUERING OG DOKUMENTERING AV TILTAK

Begge de utvalgte skolene oppgir å bruke stafettlogg til dokumentering og evaluering av tiltak, samt aktivitetsplan for saker knyttet til skolemiljøet. Elevenes resultater fra faglige kartlegginger dokumenteres i Conexus³⁵. Grinde skule bruker i tillegg *Lokale planer* for å sikre dokumentasjon blant annet av det som gjøres før en stafettlogg skal opprettes.

Skolene oppgir at det brukes ulike metoder for å måle om de ulike tiltakene treffer og at dette avhenger av tiltak. Ved lesekurs har en ofte en test før og etter gjennomført kurs, og en kan måle lesehurtighet og avkodingsferdigheter. I stafettlogg fremkommer de ulike tiltakene som blir iverksatt og det lagres referat av møter hvor en har evaluert tiltakene. Av loggen skal det fremgå hvilke tiltak som gjelder og hva en er blitt enig om å avslutte. Involverte instanser og foresatte

³⁵ Conexus tilbyr løsninger for innsikt, identifisering, oppfølging gjennom elevdata.

har tilgang til stafettlogg og innkalles til evalueringsmøter. Nedstrand opplever at det ofte er enklere med testing blant de eldste elevene og at en da har flere redskaper. For de yngste elevene blir det ofte mer skjønn og tett oppfølging av lærer og deres vurdering. Tiltak knyttet til det emosjonelle/ psykososiale evalueres stort sett gjennom møter eller ved at det gjøres nye kartlegginger som sosiogram og lignende.

Skolene opplever at de er flinkere til å avdekke enn å sette inn tiltak. PPT har nokså samme oppfatning, men opplever at skolene har beveget seg fra at *«alle har lese- og skrivevansker og sette i gang med Aski Rask»* til et mer kritisk blikk.. Skolekontakter opplever og at skolene har blitt flinkere på tiltak som omhandler atferd, og at synet har flyttet seg mer og mer mot at det er de voksne som må endre sin tilnærming, ikke elevene som må endres. PPT opplever imidlertid at tiltak som iverksettes kan variere innenfor samme skole. Noen tenker at det er min å jobb å få denne eleven til å fungere, mens andre mener at eksterne må komme inn og fikse utfordringen/ eleven. Evaluering av tiltak oppgis også som en utfordring – at en ikke evaluerer hyppig nok. Skolekontakter mener at skolene har et forbedringspotensial knyttet til å være lojale mot rutiner og handlingsveileder BTI, og de opplever at skolene har en del å gå på når det gjelder evaluering av tiltak.

Ifølge skolesjef er det mange stafettlogger i kommunen, og det presiseres at stafettlogg ikke er et verktøy som kan brukes til å løse alle typer utfordringer. Noen skoler har mange logger, eksempelvis har Grinde skule ca. 40 logger. Vi får mange tilbakemeldinger på at stafettlogg ikke fungerer etter sin hensikt og skolesjef opplever at den er kjerne til uro i skolen. Systemet oppleves som tidkrevende, tungrodd, som noe annet enn de forventet og at bruken er veldig mekanisk. Det oppgis som utfordrende at stafettloggen skal dekke alt fra faglige utfordringer til elever som glemmer nistepakken. Flere presiserer at *«alle er på nivå 1 iblant»*, altså tidspunktet for når en stafettlogg skal opprettes. Vi får også tilbakemeldinger på at det kan være vanskelig å se hvilke tiltak som gjelder, samt at det stort sett er skolen som er stafettholder. Det oppleves og som utfordrende at en gjør mange evalueringer og kartlegginger før stafettloggen opprettes og at dette dermed ikke dokumenteres. *«Stafettloggen er dokumentasjon, og det er ingen dokumentasjon på skolen før en stafettlogg»*. Grinde skule bruker som nevnt *Lokale planer* til å dokumentere hva som gjøres faglig, emosjonelt og sosialt. Planlegging av timer/ undervisning og diverse andre kartlegginger vil eksempelvis være en del av slik dokumentasjon som gjøres før en stafettlogg skal opprettes.

En av intensjonene med stafettlogg er at det skal være et godt samarbeidsverktøy mellom ulike instanser og foresatte. Vi får flere tilbakemeldinger på at det ikke oppleves slik i praksis. Det påpekes blant annet at det kan være godt samarbeid på møter, men at andre instanser sjeldent eller aldri skriver egne tiltak eller lysglimt³⁶ i loggen. Skolen ender derfor i mange tilfeller opp med å

³⁶ Et lysglimt er en positiv hendelse som viser fremgang og utvikling hos barnet. Lysglimt er ikke knyttet til en oppmerksomhet eller et tiltak.

være den som skriver og vedlikeholder loggen selv om andre instanser har de fleste tiltakene. På de utvalgte skolene er det hovedsakelig kontaktlærer som følger opp loggen, men spesialpedagogkoordinator tar ansvar for noen for å avlaste kontaktlærerne. Flere er også av den oppfatning at foresatte sjelden eller aldri sjekker loggen. Det blir også trukket frem at loggen ikke passer for alle elever, spesielt de elevene en vet vil trenge hjelp livet ut. Det trekkes frem som positivt at PPT er med på møter og bistår med mål og tiltak i loggen og at PPT er stafettholder i noen logger. Flere presiserer at loggen brukes for å dokumentere og at det er et krav fra PPT at en har gått gjennom alle skrittene i loggen før henvisning til dem.

Skolene har kun positive erfaringer med bruk av aktivitetsplaner og opplever blant annet at elevenes og foresattes stemme fremkommer bedre her.

4.3.8 VURDERING

Alle som jobber med barn og unge i kommunen skal følge handlingsveilederen BTI. I motsetning til barnehagene refererer få av de skoleansatte i intervjuene til denne ved oppstått bekymring. Vi oppfatter allikevel at skolene handler, men flere er usikre på hvordan de skal handle ved bekymringer og nesten halvparten av de skoleansatte opplever at de har for lite tid til å følge opp bekymringssaker slik de ønsker. Dette kan skyldes at handlingsveilederen BTI ikke er godt nok implementert og at rutinene dermed ikke er satt i et system som den enkelte ansatte lett kan hente støtte/ veiledning fra. At flere oppgir at de er usikre på hvordan de skal handle ved bekymringer, at PPT får henvisninger før tiltak er prøvd ut, at mange stafettlogger er ufullstendige og at stafettlogg blir oppgitt å skape mer uro og frustrasjon enn en god arbeidsflyt, opplever vi er direkte konsekvenser av at dette.

BTI og handlingsveileder anbefales fra nasjonalt nivå³⁷, men det krever ledelsesforankring og tydelige krav fra lokalt nivå for når og hvordan den skal brukes. Undersøkelsen viser at handlingsrommet til den enkelte skole er stort og at dette skaper ulikheter. Dette ser vi og i tilknytning til team og gruppevirksomhet, der det blir uttalt at noen har utviklingsgruppe og ressursteam, mens andre kun har eller tror de kun har utviklingsgruppe. Tilbakemeldingene tyder på at dette skaper forvirring knyttet til hvor en kan hente støtte i enkeltsaker og hvor en skal diskutere systemsaker. Gjennomgangen viser og at det er store variasjoner fra skole til skole både når det gjelder møtehyppighet og medlemmer. Vi anbefaler at dette er fastsatte møter hvor møteinnholdet om nødvendig blir anonymisert og delt med resten av ansattgruppen. Dette for å sikre at kunnskapen og gode tiltak blir tilgjengelige for alle. Med slike grep mener vi at den usikkerheten som foreligger i dag vil bli redusert.

³⁷ Helsedirektoratet og Barne-, og ungdoms- og familiedirektoratet

Vårt inntrykk er at skolene er opptatt av å iverksette tiltak tidlig ved oppdagelse av faglige og atferdsmessige utfordringer. Vi får derimot klare tilbakemeldinger fra skolene på at tiltakene som settes inn ikke alltid er så effektfulle som ønsket. Dette kan skyldes at tiltakene i seg selv ikke er konkrete nok, at det ikke er gode nok systemer og rutiner for å finne de rette tiltakene, men det kan og skyldes at tiltakene er rettet mot symptomer og ikke den egentlige utfordringen/sårbarheten. Det blir også vist til at tiltak og oppfølging er personavhengig. Også dette mener vi kan forebygges og forbedres gjennom klare forventninger til ressursteam og utviklingsgrupper. Dette kan og sikre at tiltak blir rettet mot faktiske utfordringer og ikke bare synlige symptomer, som eksempelvis forstyrrende atferd.

Spørreundersøkelsen viser at skoleansatte er relativt trygge på hvordan de skal håndtere en bekymring for en elevs omsorgssituasjon og utvikling. I intervjuene vises det også til at barnevernet kan kontaktes dersom man ønsker å drøfte bekymringer anonymt. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser derimot at 37 prosent sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for en elevs omsorgssituasjon. Elevene er ikke bare prisgitt at skolen avdekker, men også faktisk melder bekymringen. Funnene her kan tyde på at skolene med å utnytte seg av drøfting med eksterne kan bidra til at en i større grad kan lykkes med å iverksette rett tiltak tidlig (mer om samarbeid med andre i [kapittel 4.4](#)).

For å sikre rett hjelp til rett tid er også evaluering av tiltak av stor viktighet. Som for barnehagene skal tiltak evalueres og dokumenteres i stafettlogg. Gjennomgangen viser at skolene ikke alltid gjør dette og at dokumentering av observasjoner og kartlegginger som gjennomføres før stafettloggen opprettes glipper. Dette kan skyldes manglende erfaring med BTI og handlingsveileder samt tilgjengelige fora for å diskutere disse utfordringene. Dokumentering av tiltak har stor nytteverdi ved eventuelt lærerbytte, henvisning til andre instanser, eller ved nye og/eller gjenoppståtte utfordringer på et senere tidspunkt i opplæringsløpet. Vi mener kunnskapen om handlingsveilederen BTI og bruken av den bør økes for å sikre en mer ensartet praksis på skolene.

Tysværskolen har over tid prestert dårligere enn landssnittet i regning, lesing og engelsk i femte trinn. Vi ser og oppfatter at kommunen har iverksatt tiltak og satsinger for å endre dette gjennom kompetanseheving. Siste resultat kan tyde på at denne trenden er i ferd med å snu. Dette handler i utgangspunktet om tidlig oppdagelse av den enkelte elev. Handlingsrommet til skolene og den enkelte lærers mulighetsrom bør utnyttes i den grad at gode eksempler deles. Vi anbefaler derfor at det legges til rette for et fora hvor utveksling av erfaringer og deling av kompetanse er tema. Ved å dele informasjon kan en bygge opp fagmiljøer innenfor eksempelvis grunnleggende lese- og skriveopplæring som vil bidra til kompetanseheving på tvers. Dette kan igjen føre til at Tysværskolen får en mer ensartet praksis for blant annet intensiv opplæring. Dette bør etter vår vurdering struktureres og nedfelles i kommunens overordnede rutiner.

4.3.9 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- Etablere tydelige føringer for struktur og innhold knyttet til skolenes organisering av utviklingsgrupper og ressursteam.
- Iverksette tiltak som sikrer implementering av kommunens overordnede rutiner (Handlingsveileren BTI med sine verktøy). Herunder å tydeliggjøre terskelen for når stafettloggen skal opprettes.
- Sikre at skolene dokumenterer kartlegginger og observasjoner som er utført før stafettlogg opprettes.
- Sikre kunnskapsdeling på skolene gjennom systematisk erfaringsoverføring.

4.4 DE VIKTIGE ANDRE – TVERRFAGLIG INNSATS

Klasseledelse spenner seg over et bredt praksisfelt hvor lærerne skal bidra til elevenes faglige, sosiale og emosjonelle læring og utvikling. Det dreier seg om ledelse av grupper som lag, av den enkelte elev som aktør i en gruppe, og om lærerens tilrettelegging for læring i elevfellesskapet. Blikket skal nå over mange og mye, samtidig som det skal undervises. Kompetanse fra flere profesjoner vil i dette være nødvendig både i oppdagelse av sårbarhet og rett hjelp tidlig. Samhandling og kompetansedeling innad i de ulike tjenesteområder, samt kjennskap og kunnskap om hva andre tjenesteområder kan bidra med, er derfor essensielt i arbeid med tidlig innsats.

4.4.1 ORGANISERING OG SAMARBEID

Ifølge kommunens årsplan for 2021 vil det i 2022 fortsatt satses på tverrfaglig innsats både for tidlig innsats og for å sikre at barn og ungdom med større utfordringer får den hjelpen de skal ha for å oppleve en meningsfull hverdag, fullføre utdanning og utvikle god helse.

Kommunen har som nevnt rutine for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge og alle som jobber med barn og unge i Tysvær kommune skal følge handlingsveilederen BTI. Ifølge rutinen skal en ved oppstart av en sak alltid avklare om det er flere tjenester inne i familien og en skal sikre samtykke ved all form for samarbeid mellom tjenester ved bruk av kommunens samtykkeskjema.

Det arrangeres som nevnt flere tverrfaglige møtepunkt på oppvekstfeltet i kommunen. Eksempelvis strategimøter mellom barnehage, skole og PPT, samt tverrfaglige oppvekstteam og tverrfaglig utrednings- og tiltaksteam.

Nytt fra høst/ august 2022, er at det gjennomføres faste samarbeidsmøter mellom skolesjef, leder PPT og kommunalsjef. Skolene har også tverrfaglige oppvekstteam møter (TOT-møter). På tverrfaglige oppvekstteam deltar rektor, spesialpedagog og representanter fra PPT, skolehelsetjenesten og barnevern. Det er ikke system for hvor ofte TOT- møter gjennomføres, noen skoler har faste tidspunkt, mens på andre skoler har ikke PPT vært delaktige i det hele tatt.

På Nedstrand barne- og ungdomsskole har de TOT- møter fire ganger i året. Dette er skolenes arena og PPT er avhengig av å bli invitert inn.

Skolene har faste PPT skolekontakter. PPT har ifølge skolesjef fast møtetid på hver skole, og strukturen planlegges i fellesskap mellom den enkelte skole og skolekontakten. Det er dermed opp til den enkelte skole hvor ofte PPT er ute på skolen og hvilke møter de blir invitert til. PPT kontakt på Grinde skule er der en fast dag i uken, mens PPT kontakt på Nedstrand barne- og ungdomsskole per i dag har en fast dag i måneden. På Grinde skule gjennomfører PPT kontakt og rektor skolevandring, og har faste samarbeidsmøter med rektor på systemnivå i utviklingsgruppen samt på individnivå med rektor og spesialpedagogkoordinator. I utviklingsgruppen skal en eksempelvis se på resultatet av nasjonale prøver eller trivselsundersøkelser og bruker pedagogisk analyse som verktøy. Per i dag er dette praksis på noen skoler, men ikke alle. Det er opp til den enkelte skole hva de ønsker å bruke PPT til. PPT opplyser at noen skoler bruker de mye, mens andre sjelden tar kontakt. På Nedstrand barne- og ungdomsskole har PPT kontakt kun samarbeidet med spesialpedagogkoordinator dette året (2022), og har blant annet vært involvert i oppstarten med 1. klasse samt 8. klasse, både angående systemarbeid og drøftinger med kontaktlærer om individsaker.

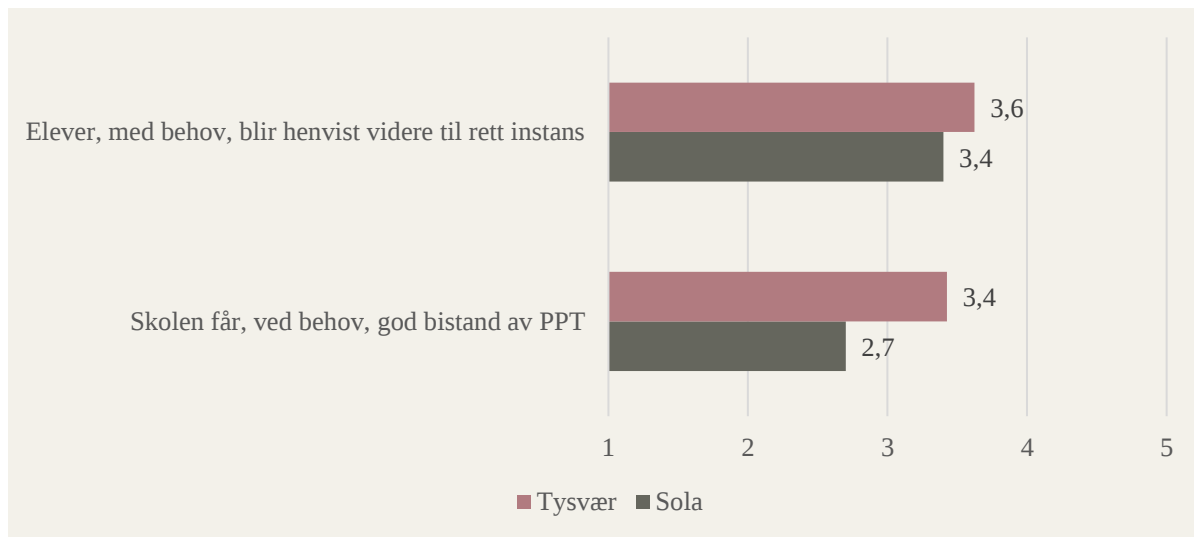
Helsesykepleier har faste dager på skolene. På Grinde og Nedstrand har helsesykepleier to faste dager, men blir også tilkalt ved behov. Skolehelsetjenesten er en tjeneste som skal bli invitert inn ved ønske, men oppgir at de tar initiativ hvis de ikke blir invitert. Helsesykepleierne er som nevnt med i TOT- møter ved behov, det samme gjelder skolenes utviklingsgruppe. I tillegg har de noe undervisning knyttet til blant annet puberteten og psykisk helse. Ellers er helsesykepleier hovedsakelig involvert i enkeltsaker. Eksempelvis gjennom samtaler og observasjoner og veiledning til foresatte og lærere.

Det foreligger ingen samarbeidsavtale mellom skolene og barnevernstjeneste og skolene har ikke fast kontaktperson i barneverntjenesten. Barnevernet disponerer sitt personale ut fra sakens art og hvem som har kapasitet. Barnevern er som nevnt med i TOT- møter ved behov. Ellers blir de hovedsakelig kontaktet for anonyme drøftinger og i enkeltsaker.

4.4.2 ANSATTES OPPLEVELSE AV SAMARBEID PÅ TVERS

I spørreundersøkelsen ble de ansatte bedt om å ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringssaker i skolen. Resultatet framgår av figur 21.

Figur 21: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringssaker i skolen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=107)

Kilde: Spørreundersøkelse Tysvær og Sola kommune

Med et gjennomsnitt på 3,6 er respondentene mer enige enn uenige i påstanden om at barn med behov blir henvist videre til rett instans. Cirka 25 prosent av respondentene oppgir å være helt enige i dette. Det er store skolevise forskjeller her og gjennomsnittsscoren varierer fra 2,1 til 4,1. Grinde skule avgir lavest score, mens Nedstrand barne- og ungdomsskole ligger i øvre sjikt sammen med Førre skole.

Respondentene er også mer enige enn uenige i påstanden om at skolen, ved behov, får god bistand fra PPT. Her oppgir 23 prosent at de er helt enig. Også her finner vi store skolevise forskjeller. Gjennomsnittsscoren varierer mellom 1,9 og 4,1. Grinde skule avgir lavest score og halvparten av respondentene er helt uenige i påstanden. Frakkagjerd barneskole avgir høyst gjennomsnittsscore og her er 44 prosent helt enig i at de får god bistand fra PPT ved behov.

Alle henvisninger skal være diskutert med skolekontakt før henvisning og trinnene i stafettlogg skal være dokumentert. Ifølge PPT opplever de fortsatt å få henvisninger før tiltak er prøvd ut. Det presiseres videre at skolevegringssaker ofte kommer for sent og til tider at saker som er henvist og gitt sakkyndig vurdering, har fått liten oppfølging. Tidligere skrev en ofte sakkyndig vurdering for 2-3 år, men PPT opplyser at de nå må være tettere på.

PPT kontaktene opplever at noen skoler kunne utnyttet PPT sin kompetanse på en bedre måte. Mangel på systemer og at en kommer for sent inn oppgis som forklaring. Ledelsen oppgir å være nøkkelpbegrepet, at de bruker PPT, at de ser på PPT som en hjelp som kommer inn og at det samarbeides som et team, hvor eventuelt også andre instanser er inne. PPT mener at en bør bli flinkere til å snakke på tvers av instanser.

PPT opplever at det fortsatt er enkelte som ser på PPT som en instans som gir sakkyndige vurderinger og deler ut timer/ekstra ressurser. Eksempelvis vil noen skoler henvise for dysleksi,

mens andre tenker at det kan håndteres innenfor den ordinære undervisningen. I intervjuene med skolene får vi flere tilbakemeldinger på at det er frustrerende at elevene i Tysvær ikke får innvilget spesialundervisning for dysleksi. Frustrasjonen knytter seg både til ressurser, hjelp på nasjonale prøver o.l. samt at det kan være bra for elevene å få en diagnose som forklaring på utfordringene sine. Skolekontaktene i PPT opplever at de har jobbet målrettet over flere år for å bedre kvaliteten på undervisningen og på den måten ivareta flere elever innenfor det ordinære. De opplever at ikke alle lærerne er enige i dette og at det utfordrer deres praksis og elevsyn. PPT opplever at kommunen har en vei å gå når det gjelder å se helheten – sammenhengen mellom kartlegginger, utfordringer/ symptomtrykk og kvaliteten på undervisningen. Det trekkes fram at Tysvær kommune har gode score på ungdata og fullføringsgrad på VGS, men at dette kanskje ikke er noe lærerne reflekterer så mye over. Eller, at kommunen har elever med avvik fra kompetansemål i barneskolen som går ut fra ungdomsskolen med karakter.

Skolesjef opplever at PPT nå er mer til stede på skolene og at de sammen bør klare å finne modeller som fungerer på de enkelte skolene. Skolene er hovedsakelig fornøyd med samarbeidet med PPT på systemnivå, men opplever at PPT i noen tilfeller er for lite ute i feltet og observerer og at de til tider melder frafall i ressursteam møter og lignende. Samarbeidet beskrives og som personavhengig og at veiledningen en får, til tider blir for generell. Det presiseres at skolene i enkelte tilfeller er avhengig av å få hjelp utenfra. Det blir påpekt fra skolesjef at enkelte i PPT er veldig flinke i møter med foresatte.

Skolene opplever utfordringer i samarbeidet med barnevern og BUP. Dette forklares blant annet med at en ikke vet hva barnevernet gjør i saker og at en dermed mister den røde tråden i tiltak. Når det gjelder BUP blir det trukket frem at skolen alltid må oppsøke dem og at «ingenting kommer gratis». Det er også et ønske fra skolenes side at både barnevern og BUP var mer ute i feltet og observerte. Skolene etterspør også mer veiledning fra BUP. Ansatte i PPT blir trukket frem som et godt bindeledd mellom BUP og skole.

Vi får utelukkende positive tilbakemeldinger knyttet til samarbeidet med helsesykepleier. Det presiseres eksempelvis at hun som regel har god oversikt, har god kontakt med elever og foresatte samt har god oversikt over hvilke tilbud som finnes i kommune.

4.4.3 VURDERING

Kommunen har rutine for samarbeid mellom kommunale tjenester for barn og unge, og alle som jobber med barn og unge i Tysvær kommune skal følge handlingsveilederen BTI. Gjennom handlingsveilederen BTI er det systematisert et forløp og prosess før en eventuell henvisning til PPT eller andre aktuelle instanser.

Skolene har egen kontaktperson i PPT. Gjennomgangen viser imidlertid at samarbeidet er lite systematisert, da det er opp til den enkelte skole å avgjøre hvor ofte skolekontakt skal være til stede på skolen og hvilke møter PPT skal kalles inn til. Dette mener vi er en konsekvens av at handlingsrommet til den enkelte skole er stort. Skolene selv opplever at de kunne vært bedre på tiltak samt at PPT ikke er nok til stede på skolen og observerer. Samtidig opplever PPT at det er

stor forskjell på hvor mye de blir inkludert. Noen skoler tar lite kontakt og involverer som nevnt ikke PPT i diskusjoner av kartlegginger i den grad PPT tenker de burde. Det er og store forskjeller mellom skolene når det gjelder hvor fornøyde de er med bistanden de får fra PPT og om elever med behov blir henvist videre. En forklaring her kan være at samarbeidet med PPT er lite strukturert og at det dermed blir ulik praksis på skolene. Mangel på struktur kan og være en medvirkende årsak til at skoler opplever at PPT ikke møter opp til avtaler. Tilbakemeldingene i intervjuene tyder også på at de ansattes syn på PPT kan spille inn, og at det fortsatt er noen som tenker at PPT er en instans som blir hentet inn og utløser ekstra ressurser. Flere er frustrert over at elever i Tysvær ikke får en dysleksidiagnose. Tilbakemeldingene tyder på mangelfull informasjon om behov for diagnose for å få innvilget tilrettelegging på nasjonale prøver og lignende. Dette kan rektor innvilge, uavhengig av om en diagnose er satt eller ikke.

Kommunen har besluttet å bruke BTI og stafettlogg som verktøy i samarbeid på tvers av tjenestene. Informasjon om ufullstendige logger kan som vi har vært inne på i [kapittel 4.3](#) tyde på at bruk av stafettloggen ikke er godt nok implementert, og at gevinsten i bruken ikke er godt nok kjent. En mer aktiv bruk av BTI-modellen og tilgjengelige verktøy i denne, mener vi også vil bidra til å øke tjenesteområdenes kjennskap til hverandre og dermed legge til rette for bedre samarbeid på tvers.

I nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* er det en sterk anbefaling at kommunen sikrer at det er etablerte avtaler om samarbeid mellom virksomheter involvert i oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Det foreligger ikke en samarbeidsavtale mellom barnevernstjenesten og skolene i kommunen. Det vises til lav terskel for å drøfte saker anonymt med barnevernstjenesten samt at de deltar på møter og lignende ved behov. Samtidig oppgir hele 37 prosent av pedagogene i spørreundersøkelsen at de sjelden eller aldri kontakter barnevernet ved bekymring for et barns omsorgssituasjon. Et systematisert og mer gjensidig samarbeid, hvor det i større grad legges planer på overordnet nivå for hvordan man skal jobbe sammen, kan bidra til bedre ivaretagelse av «hele» barnet. Det vil også støtte opp under tankegangen om laget rundt barnet.

4.4.4 ANBEFALINGER

På bakgrunn av det ovennevnte anbefales kommunen å:

- Sikre at skolene har tydelige rutiner for samarbeid og involvering av PPT og at disse følges.
- Sikre at det er etablert samarbeidsavtaler mellom skolene og barnevern.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Metode

Muntlige kilder

- Barnehagesjef
- Skolesjef
- Leder, PPT
- 2 rådgivere, PPT
- Representanter fra Grinde skule
 - Rektor
 - Inspektør
 - 2 avdelingsledere
 - lærer
 - sosiallærer
 - Helseesykepleier
- Representanter fra Nedstrand barne- og ungdomsskole
 - Rektor
 - Inspektør
 - Spesialpedagogkoordinator
 - Lærer
 - Sosiallærer
 - Helseesykepleier
- Representanter fra Espira Garhaug barnehage
 - Styrer
 - Spesialpedagog
 - 2 pedagogiske ledere
- Representanter fra Nedstrand barnehage
 - Styrer
 - Spesialpedagog
 - 2 pedagoger

Eksterne skriftlige kilder

- Barnehageloven med forskrifter
- Opplæringsloven med forskrifter
- Barnevernloven
- Statistikk fra Framsikt, Utdanningsdirektoratet og SSB
- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/intensiv-opplaring/2/#2.6:...>
- Nasjonal faglig retningslinje fra Helsedirektoratet «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge»
- Rammeplan for barnehager
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen
- Meld. St. nr. 6 (2019-2020) Tett på – tidlig innsats